

Learn^{to} Unlock ปลดล็อก

การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
สำหรับคนทุกช่วงวัย

หนังสือ	Learn to Unlock ปลดล็อกการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับคนทุกช่วงวัย
จัดทำโดย	โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ.
พิมพ์ครั้งแรก จำนวนพิมพ์	สิงหาคม 2569 800 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) อาคาร เอส.พี. ชั้นที่ 13 เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 0-2079-5475 กด 8
ผู้เขียนและบรรณาธิการ	นางสาวนิตา คุณรอด หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ ประชากรวัยแรงงาน สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ.
กองบรรณาธิการ	• คณะทำงานกำกับทิศทางโครงการส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะประชากรวัยแรงงาน เจ้าหน้าที่ กสศ. ผู้ทรงคุณวุฒิ • คณะทำงานหนุนเสริมวิชาการโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือน ที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ	บริษัท ไอแอนดีโฮ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด 59/9 พหลโยธิน 4 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทร. 0 2270 1350 - 4 e-mail: iandihome@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

สาส์นจากกรรมการบริหารกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาและการเรียนรู้ ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงห้องเรียน ช่างวัย หรือรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่งอีกต่อไป เพราะคนแต่ละคนมีต้นทุนชีวิต ความพร้อม ความสนใจ และเป้าหมายที่แตกต่างกัน การสร้างโอกาสให้ “คนทุกช่วงวัยสามารถเรียนรู้ได้ในรูปแบบที่ยืดหยุ่น และตอบโจทย์ชีวิต” จึงเป็นโจทย์สำคัญของการสร้างการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ดังนั้นการทำให้การศึกษาหรือการเรียนรู้มีคุณภาพและตอบโจทย์ชีวิตจึงต้องมองอย่างเชื่อมโยง ทั้งสถานศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ หลักสูตร ครู ชุมชน ครอบครัว และตัวผู้เรียน เพราะการเรียนรู้จะเปลี่ยนชีวิตได้หากสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการทำงานกับครอบครัว และเปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้อย่างยืดหยุ่นเพื่อสร้างทักษะ รายได้ และความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และดูแลครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้ขับเคลื่อนการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ให้กับเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส ความพยายามนี้ไม่ได้เป็นเพียงการขยายโอกาสทางการศึกษา แต่กำลังสะท้อนการก่อรูปของ “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ที่ออกแบบให้เข้าถึงและเข้าใจชีวิตของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย อย่างแท้จริง โดยการดำเนินงานดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่การสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดของแต่ละบุคคล การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อยกระดับศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ไปจนถึงการผลักดัน ให้องค์ความรู้เหล่านี้ถูกนำไปใช้จริงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และตอบโจทย์ความต้องการด้านการพัฒนากำลังคนของประเทศ

ด้วยเหตุนี้ “การจัดการการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” (Flexible Learning) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการเรียนรู้ไม่ควรเริ่มจากคำถามว่า “จะให้คนเรียนอะไร” แต่ต้องเริ่มจากการเข้าใจว่า “คนนั้น อยู่ในชีวิตแบบไหน ต้องการอะไร และพร้อมเรียนรู้เมื่อใด” โดยเฉพาะคนที่เคยรู้สึกล้าหลังกับการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษา เด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษาแล้ว หรือ ประชากรวัยแรงงานนอกระบบที่รู้สึกว่าตนเองไม่สามารถพัฒนาต่อได้ การช่วยเหลืออาจต้องเริ่มจากการทำให้เขาก้าวจาก “ความรู้สึกติดลบ” กลับมาเป็นศูนย์ก่อน แล้วจึงค่อยจุดประกายความอยากรู้ให้เขาในภายหลัง การเริ่มต้นไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องยาก หรือเป็นทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการทันที แต่อาจเริ่มจากสิ่งเล็กๆ ที่สนใจและต้องการ แล้วออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทชีวิต เมื่อมีความพร้อมจึงค่อยต่อยอดไปสู่ทักษะอาชีพ การสร้างรายได้ หรือการเรียนรู้เรื่องใหม่ที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต กระบวนการเช่นนี้จะทำให้การเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงการ “เรียนเพื่อรู้” แต่เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และช่วยให้คนสามารถมองเห็นเส้นทางชีวิตของตนเอง รู้ว่าต้องพัฒนาทักษะอะไรต่อ และจะไปถึงเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างไร

หัวใจสำคัญจึงไม่ใช่การทำให้คนมีทักษะสูงขึ้น แต่คือการทำให้คนมีโอกาสเรียนรู้ต่อเนื่อง ในจังหวะและรูปแบบที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง ตั้งแต่เด็กและเยาวชน คนวัยทำงาน ไปจนถึงผู้สูงอายุ หากการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นมากพอ คนจะไม่ถูกจำกัดด้วยข้อจำกัดของระบบการศึกษาในรูปแบบเดิม

การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจึงไม่ใช่รูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษา แต่คือการเปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัยได้เป็นเจ้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้การเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างความมั่นคง และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของตนเองและครอบครัวต่อไป

นายสรวิศ ไพบูลย์รัตนกร
กรรมการบริหารกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

คำนำ

ในโลกจริงที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ความท้าทาย และเงื่อนไขชีวิตที่แตกต่าง ไม่มีใครเติบโตหรือค้นพบเส้นทางของตัวเองด้วยจังหวะเวลาเดียวกัน ขณะที่หลายคนก้าวไปข้างหน้าได้ตามระบบ แต่เด็ก เยาวชน และประชากรวัยแรงงานนอกระบบ รวมถึงครอบครัวเปราะบางจำนวนมาก กลับต้องหยุดชะงักและติดกับดักอยู่กับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สังคม และโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ได้อย่างเสมอภาค

ความจริงนี้ชวนให้เราย้อนกลับมาตั้งคำถามสำคัญร่วมกันว่า “เราจะทำอย่างไรเพื่อหยุดการส่งต่อความยากจนจากรุ่นสู่รุ่น และเปิดประตูแห่งโอกาสให้ทุกคน” คำตอบไม่ได้อยู่ที่การพยายามดึงทุกคนกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาแบบเดิม แต่คือการเปิดใจและร่วมกันสร้าง “นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ให้เดินไปพร้อมกับเงื่อนไขชีวิตของผู้คนอย่างแท้จริง

นี่คือจุดตั้งต้นแนวคิด “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” (Flexible Learning) ที่ชวนให้เรามองการศึกษาหรือการเรียนรู้ในมุมใหม่ จากระบบที่กำหนดเส้นทางไว้ล่วงหน้า ไปสู่ระบบที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนสามารถเลือกและออกแบบเส้นทางของตนเองได้มากขึ้น ตลอดเวลา สถานที่ วิธีการเรียนรู้ เนื้อหา และเป้าหมายของการเรียนรู้ เพราะเด็กที่ต้องช่วยครอบครัวทำงาน อาจไม่สามารถเรียนตามตารางเวลาเดียวกับเพื่อน เยาวชนบางคนอาจต้องการเรียนรู้ทักษะอาชีพที่ตอบโจทย์ชีวิตจริง คนวัยทำงานอาจต้องเรียนไปพร้อมกับการทำงาน และผู้สูงอายุเองก็ไม่ได้เป็นเพียงผู้รับความรู้ แต่ยังเป็นผู้มีประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สามารถส่งต่อให้คนรุ่นต่อไปได้ ดังนั้น “ความยืดหยุ่น” จึงไม่ได้หมายถึงการลดมาตรฐานของการเรียนรู้ แต่คือการเพิ่มทางเลือกและออกแบบโอกาสให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชีวิต

หนังสือ **Learn to Unlock ปลดล็อกการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับคนทุกช่วงวัย** เล่มนี้ จึงไม่ได้ต้องการนำเสนอเพียงแนวคิด หากต้องการชวนผู้อ่านไปสำรวจว่า เมื่อเรา “ปลดล็อก” ข้อจำกัดเดิมของการศึกษาหรือการเรียนรู้แล้ว จะเกิดความเป็นไปได้ใหม่อะไรขึ้นบ้างในสังคมไทย

หนังสือเล่มนี้ขอเชิญชวนทุกท่านร่วมขับเคลื่อนการปลดล็อกข้อจำกัดทางการศึกษา และเปลี่ยนผ่านจากระบบเดิมไปสู่การพัฒนากระบวนนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสร้างสรรค์ อันเป็นรากฐานสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชากรทุกกลุ่มและทุกช่วงวัย สามารถเลือก ออกแบบ และเติมเต็มศักยภาพของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความจำเป็นอย่างแท้จริง

หนังสือ Learn to Unlock ปลดล็อกการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับคนทุกช่วงวัย เป็นการนำเสนอเรื่องราวผ่านเนื้อหา
ของโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น
ท่านจะได้เห็น “พลัง” แห่งความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ
และภาคเอกชน ที่ได้ร่วมกันเปลี่ยนพื้นที่ชีวิต แปลงเกษตร ชุมชน และธุรกิจ ให้กลายเป็น “ห้องเรียนที่มีชีวิต” และ
“พื้นที่แห่งโอกาส” ที่พร้อมจะหล่อหลอมและส่งต่อทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และความหวังใหม่ ๆ ให้กับผู้คน

เรื่องราวจากทุกพื้นที่ในหนังสือเล่มนี้ สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสร้างทางเลือกทางการเรียนรู้สำหรับคนทุกช่วงวัย
ในหลายมิติ ทั้งการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เยาวชนนอกระบบการศึกษา กลุ่มคนเปราะบาง
ประชากรวัยแรงงานนอกระบบ รวมไปถึงผู้สูงอายุ ขณะที่อีกด้านหนึ่ง หนังสือเล่มนี้ยังพาไปพบกับ “พื้นที่แห่งโอกาส” สำหรับผู้คน
ที่เผชิญข้อจำกัดและความเปราะบาง ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ปลอดภัย บ้าน ห้องเรียนชุมชน หรือพื้นที่เรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานจริง
เพราะสำหรับบางคน การสร้างโอกาสทางการศึกษาอาจไม่ได้เริ่มจากการพากลับเข้าสู่ห้องเรียน หากต้องเริ่มจากการสร้างพื้นที่
ที่ทำให้เขารู้สึกว่า “เขายังมีโอกาส”

การปลดล็อกระบบนิเวศการเรียนรู้ไม่อาจเกิดขึ้นได้จากคนเพียงกลุ่มเดียว หนังสือเล่มนี้จึงไม่เพียงบอกเล่าบทเรียน
ความสำเร็จ แต่คือ คำเชิญชวนจากหัวใจ ถึงนักขับเคลื่อน ผู้กำหนดนโยบาย ภาคเอกชน ชุมชน และผู้อ่านทุกคน
ให้มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายแห่งการเปลี่ยนแปลง มาร่วมกันปลดล็อกนวัตกรรมการเรียนรู้ ยกระดับศักยภาพแรงงาน
นอกระบบ และตัดวงจรความเหลื่อมล้ำข้ามรุ่นไปด้วยกัน

หนังสือเล่มนี้จึงอยากชวนผู้อ่านมองให้ไกลกว่าคำว่า “การเรียนรู้” และมองเห็นคำว่า “โอกาส” ที่อยู่เบื้องหลัง
การเรียนรู้ทุกครั้ง เพราะการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา อาจไม่ใช่การทำให้ทุกคนเดินไปบนเส้นทางเดียวกัน
หากคือการทำให้ทุกคนมีเส้นทางที่เดินต่อได้

มาร่วม Learn to Unlock ปลดล็อกนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อปลดล็อกอนาคตของสังคมไทยไปพร้อมกัน!

คณะทำงาน กสศ.

สารบัญ

หน้า

สาส์นจากกรรมการบริหาร
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

2

คำนำ

4

การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ
และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น

8

Learn to Unlock: ปลดล็อกโอกาสการเรียนรู้
ยกระดับชีวิตแรงงานนอกระบบ ก้าวข้ามความยากจนข้ามรุ่น

20

Learn: การเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย

24

- ห้องเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อสร้างโอกาสและทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียน
ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

26

- สุรินทร์ Learning Hub เชื่อมทุกระบบการเรียนรู้
เพื่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

38

- จาก "ครูผู้สอน" สู่ "นักจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น"

56

- "วังชาพิทยาลัย" จากห้องเรียนชุมชนสู่ศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12

64

To: การเข้าถึงคนทุกกลุ่มทุกช่วงวัย
ส่งต่อโอกาสการเรียนรู้ไม่สิ้นสุด

72

พลัง "คนรุ่นใหม่" กับการ "ปลูกหัวใจชุมชน" ให้ยืนได้ด้วยตัวเอง

74

- "ภาพสินธุ์" เมื่อเด็กต้องการทางเลือกว่าที่ระบบมิให้

76

- "เสียงราย" แด่ "อวยากกลับบ้าน" อาจไม่พอ หากบ้านไม่มีงานให้ทำ

77

- "Seed Journey" เมื่อเมล็ดพันธุ์กลายเป็นเส้นทางเรียนรู้ของคนต่างวัย

79

"เปิดพื้นที่การเรียนรู้" สร้างโอกาสให้คนเปราะบางได้เรียนรู้ ในแบบที่เหมาะสมกับชีวิต	82
• ใต้ร่มแห่งโอกาส: พื้นที่ปลอดภัยและโอกาสเรียนรู้ของคนเปราะบาง	84
• "บ้านทอ้งโก่งกาง" จากอาชีพสู่ห้องเรียนที่เกิดขึ้นกลางชุมชน	90
• "ห้องเรียนชุมชน" ปลดล็อกนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นกลุ่มคนเปราะบาง	100
Unlock: ปลดล็อกศักยภาพและขีดจำกัดการเรียนรู้ อย่างยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิตสู่โอกาสที่ยั่งยืน	108
• นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เมื่อ "ชุมชน" เป็นฐานสำคัญ ในการสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับคนทุกช่วงวัย	110
• "กุญแจ 3 ดอก" นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจากพื้นที่คุ้มขัง สู่พื้นที่แห่งโอกาส	118
"เปิดพื้นที่" การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ชีวิต และการเรียนรู้เดินไปด้วยกัน	132
บทส่งท้าย: ปลดล็อกเส้นทางเรียนรู้ สร้างโอกาสเพื่ออนาคตของทุกคน	138

การส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็น ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น มุ่งส่งเสริม สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิต และ ยกระดับหน่วยจัดการเรียนรู้ให้เป็นต้นแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่นในการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับกลุ่มประชากร วัยแรงงานนอกระบบ ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือผู้ด้อยโอกาส

โดยเน้นทำงานร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคเอกชน โดยปี 2569 มีการดำเนินกระบวนการยกระดับการทำงาน จำนวน 111 โครงการ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนนอกระบบการศึกษา และประชากร วัยแรงงานนอกระบบ รวมถึงครอบครัวเปราะบาง จำนวนกว่า 8,000 คน ครอบคลุม พื้นที่ 40 จังหวัด และ 4 ภูมิภาคทั่วประเทศ

ผลการดำเนินงาน

การพัฒนาแบบการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับประชากรวัยแรงงาน นอกระบบและครัวเรือนยากจน ผ่านการดำเนินงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ เช่น องค์กรชุมชน องค์กรสาธารณประโยชน์ กิจกรรมเพื่อสังคม มูลนิธิ ธุรกิจเพื่อสังคม สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน ศูนย์ปราชญ์ ศูนย์การเรียนรู้ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่น ๆ

1 การสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่มีชีวิต คือการสร้างการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในโรงเรียน แต่ขยายสู่การเรียนรู้จากชีวิตจริง ครอบครัว และชุมชน โดยใช้พื้นที่ในชุมชน เช่น วัด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน แปลงเกษตร ตลาด และบ้านของตนเอง เป็นห้องเรียนแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญมีการสร้างพื้นที่ปลอดภัย และพื้นที่กลาง ให้ผู้คนทั้งเยาวชนนอกระบบการศึกษา ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มเปราะบางได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

เพื่อสร้างความสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจ สร้างความเป็นป็นที่น้อม รับรู้ความสุข ความทุกข์ยาก เพื่อให้เกิดการอุ้มชูดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

2 การจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ผ่านการออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อเงื่อนไขชีวิตที่หลากหลายของผู้ร่วมเรียนรู้ได้แก่ แผนการเรียนรู้รายบุคคล เป็นการวิเคราะห์ต้นทุนและความต้องการเฉพาะบุคคล เพื่อออกแบบเส้นทางการเติบโตแบบขั้นบันได การศึกษาไร้รอยต่อ เป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน โดยใช้ระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) เพื่อให้ผู้เรียนสะสมผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ไปต่อยอดการศึกษาในระบบได้ ที่สำคัญเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตแบบองค์รวมให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นทักษะที่ใช้ได้จริงในศตวรรษที่ 21 เช่น การจัดการเงิน สุขภาพกายใจ และทักษะอาชีพ เพื่อความมั่นคงของครอบครัว

3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำ (Active Learning) โดยการเปลี่ยนการสอน เป็นการเสริมพลังให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ดังนี้

- 1) Learning by Doing เน้นการทดลอง ลงมือทำจริง และเผชิญปัญหาในสถานการณ์จริง เช่น การเรียนรู้อาชีพผ่าน “สายพานอาชีพ” ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการตลาด
- 2) บทบาท “โค้ช” หรือ “พี่เลี้ยง” เปลี่ยนจากผู้สอน เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” (Facilitator) ที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพของตนเองและเรียนรู้จากความผิดพลาด
- 3) การถอดบทเรียน (Reflection) มีกระบวนการทบทวนประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้เข้าใจถึงปัญหาและสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน

4) กลไกหนุนเสริมที่มุ่งเน้นความเป็นเจ้าของร่วม ในการสร้างนิเวศการเรียนรู้โดยสานพลังจากหลายภาคส่วน เข้ามาร่วมจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ได้แก่ ภาควิชา 4 ระดับ ซึ่งการทำงานร่วมกันระหว่าง กสศ. ทีมหนุนเสริมวิชาการ หน่วยจัดการเรียนรู้ และผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนงานครอบครัวต้นรู้ (Family Coach) ใช้ครอบครัวเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ

5) การเชื่อมโยงนโยบายและระบบสนับสนุนระยะยาว การพัฒนาและต่อยอดโครงการของหน่วยจัดการเรียนรู้ ขับเคลื่อนเป็นนโยบายระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศส่งต่อให้กับหน่วยที่เกี่ยวข้องโดยการเชื่อมต่อเชิงระบบ (Synergy) บูรณาการภาคีเครือข่าย ทั้ง อปท. ราษฎร์ชาวบ้าน และหน่วยงานรัฐ ฯลฯ เพื่อสานต่อการทำงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ เช่น การยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรฐาน 12

ให้หน่วยจัดการเรียนรู้สามารถจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นและเข้าถึงงบประมาณระยะยาวได้ รวมถึงสร้างพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของทุกคน

พลังเครือข่ายและความร่วมมือ

สำหรับการขยายผลการทำงานและขยายพื้นที่ดำเนินงาน หรือข้อเสนอเชิงนโยบายสู่การขยายผล มีการดำเนินงานหลายระดับ ดังนี้

ระดับกระทรวง/กรม เกิดความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในการพัฒนาต้นแบบความร่วมมือระดับท้องถิ่นเพื่อพัฒนาระบบดูแลเยาวชนนอกระบบการศึกษา และแรงงานนอกระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนา 5 ประเด็น คือ 1) ระบบและกลไกความร่วมมือระดับพื้นที่ เพื่อให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่ซ้ำซ้อนกันในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย 2) ระบบข้อมูลดูแลเยาวชนนอกระบบการศึกษา เพื่อเป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการทำงานเชิงพื้นที่หรือชุมชนเป็นฐาน 3) การพัฒนาศักยภาพและขับเคลื่อนในพื้นที่ เป็นการสร้างหรือพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงหรือเอื้ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ที่มีอยู่ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ 4) การพัฒนานวัตกรรมและ
ตัวแบบสร้างโอกาสทางการศึกษา เป็นงานพัฒนาศักยภาพ
กลุ่มเป้าหมาย โดยการออกแบบกิจกรรมบนฐานของการใช้ข้อมูล
5) ระบบหนุนเสริมภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่
โดยโครงการเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนเป็นฐาน/ท้องถิ่น
เป็นฐาน (Community based) ร่วมกับหน่วยจัดการเรียนรู้
ระดับพื้นที่ จำนวน 8 พื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่

1. เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น (โดยสมาคมโปลีกา) 2. เทศบาลนครนครสวรรค์
อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (โดยมหาวิทยาลัยมหิดล)
3. เทศบาลตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
4. เทศบาลตำบลหนองสนิท อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์
5. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน 6. เทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัด
นครศรีธรรมราช 7. เทศบาลเมืองปากพูน อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 8. อำเภอสี จังหวัดลำพูน

สำหรับการดำเนินงานโครงการในปีที่ผ่านมาคือ
การยกระดับนวัตกรรมการทำงานระดับพื้นที่และขยายผล
โดยใช้แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่หรือใช้พื้นที่เป็นฐาน
การพัฒนา (Area/ Community Base Development)
ในกลุ่มเป้าหมายที่ต่อเนื่องและขยายผลในระดับชุมชน
ด้วยการใช้ฐานทุนและทรัพยากรของชุมชน/พื้นที่
เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในฐานะ
หน่วยจัดการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ และสร้างความร่วมมือ
ระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาทักษะเยาวชน
และประชากรวัยแรงงานนอกระบบให้กับหน่วยงานในระดับพื้นที่

● **เกิดนโยบายขับเคลื่อนโอกาสทางการศึกษา
ของกระทรวงยุติธรรม** โดยใช้กลไกระดับกรม ได้แก่
กรมราชทัณฑ์ ร่วมดำเนินงานกับ กสศ. ภายใต้ต้นวัตรกรม
การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขัง (คนหลังกำแพง)
และครอบครัวเปราะบาง เน้นกระบวนการทำงานในการพัฒนา
ทักษะอาชีพให้กับผู้ต้องขังและผู้ต้องปล่อยผ่านกฎหมาย 3 ดอก

ได้แก่ เรือนจำกลางอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และบริษัท อັตลักซ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) และทีมหนุนเสริมวิชาการ โดยมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต เพื่อค้นหานวัตกรรมสำหรับผู้ต้องขังในการสร้างทักษะอาชีพ ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับชุมชนและครอบครัว

● เกิดความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเรียนรู้ในการพัฒนา ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ให้กับกลุ่มเยาวชน นอกกระบวนการศึกษาและแรงงานนอกระบบ ภายใต้บึงกาฬโมเดล

โดยศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเมืองบึงกาฬ (สกร. ระดับอำเภอเมืองบึงกาฬ) ได้ใช้พื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากกกและผิอ ในพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดทิง ในการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนต่าง ๆ ผ่านการส่งต่อองค์ความรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยใช้ต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ อย่าง “กก” และ “ผิอ” และความร่วมมือ กับภาคีเครือข่ายทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่

ในการดำรงชีวิตได้ ด้วยการใช้แนวทาง Work & Study ที่สนับสนุนทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะการดำรงชีวิต และเงินทุน ตั้งต้น โดยในปี 2568 มีการขยายผลตัวแบบการจัดการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่นสำหรับเยาวชนนอกระบบการศึกษาในพื้นที่นำร่อง ภายใต้โครงการตัวแบบความร่วมมือระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างโอกาส การเรียนรู้สำหรับเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สวด จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) เทศบาลตำบลลำปางหลวง จังหวัดลำปาง 3) เทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยมหิดล 4) เทศบาลตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์ และ 5) สมาคมไทลือศึกษา จังหวัดขอนแก่น

ความร่วมมือกับภาคเอกชน

มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย หรือ บริษัท ยัม เรสเทอรองส์ อินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) จำกัด พัฒนาตัวแบบ นำร่องการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิต ของเยาวชนนอกระบบการศึกษา ผ่านโครงการ “KFC Bucket Search” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชน นอกระบบการศึกษาซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ให้ได้รับการเรียนรู้หรือพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ ในการประกอบอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพพึ่งพาตนเอง

บริษัท ไซโน โลจิสติกส์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) สนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมนวัตกรรมตัวแบบ ศูนย์การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ และครอบครัวเปราะบางให้สามารถก่อตั้งมูลนิธิปัญญา พลุกพาร์มสุข และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ปัญญาพาร์มสุข ตามมาตรา 12 จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ ที่ส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็ก ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและครอบครัวเปราะบาง

มูลนิธิเอสซีจี ร่วมขับเคลื่อนแนวคิด “Learn to Earn เรียนรู้เพื่ออยู่รอด” เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนนอกระบบการศึกษา และเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ได้ Upskill-Reskill พัฒนาทักษะเดิมเดิมทักษะใหม่ และค้นหาความถนัดที่สามารถต่อยอดไปสู่อาชีพและรายได้ โดยไม่จำกัดการเรียนรู้ไว้เพียงในห้องเรียน โดยเชื่อมการเรียนรู้ผ่านทักษะอาชีพไปสู่การสร้างรายได้

ให้เกิดขึ้นพร้อมกัน ผ่านการทำงานกับ 4 หน่วยจัดการเรียนรู้ ใน 3 จังหวัด ได้แก่ มูลนิธิขวัญชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร จังหวัดสุรินทร์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ และชมรมผู้ประกอบการคอกลอทิสติก จังหวัดสกลนคร พร้อมสนับสนุนทุนฝึกอาชีพและทุนประกอบอาชีพแก่เยาวชน 50 คน เพื่อเป็นทุนต่อยอดจากการเรียนรู้ โดยแต่ละพื้นที่นำต้นทุนของครอบครัว ภูมิปัญญาชุมชน และฐานอาชีพในท้องถิ่น มาออกแบบเป็นเส้นทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับชีวิตของเยาวชนแต่ละคน เพราะหัวใจของ Learn to Earn ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้เพื่อ “อยู่รอด” แต่คือการเปลี่ยน “การเรียนรู้” ให้เป็นต้นทุน เปลี่ยน “ทักษะ” ให้เป็นรายได้ และเปลี่ยน “ทางรอด” ให้กลายเป็น “ทางเลือก” ที่เยาวชนสามารถออกแบบอนาคตของตัวเองได้

● หน่วยจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมต่อเนื่อง 49 โครงการ

และครัวเรือนเปราะบางกว่า 8,000 ครอบครัว

28 โครงการ : ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงาน 6 จังหวัด

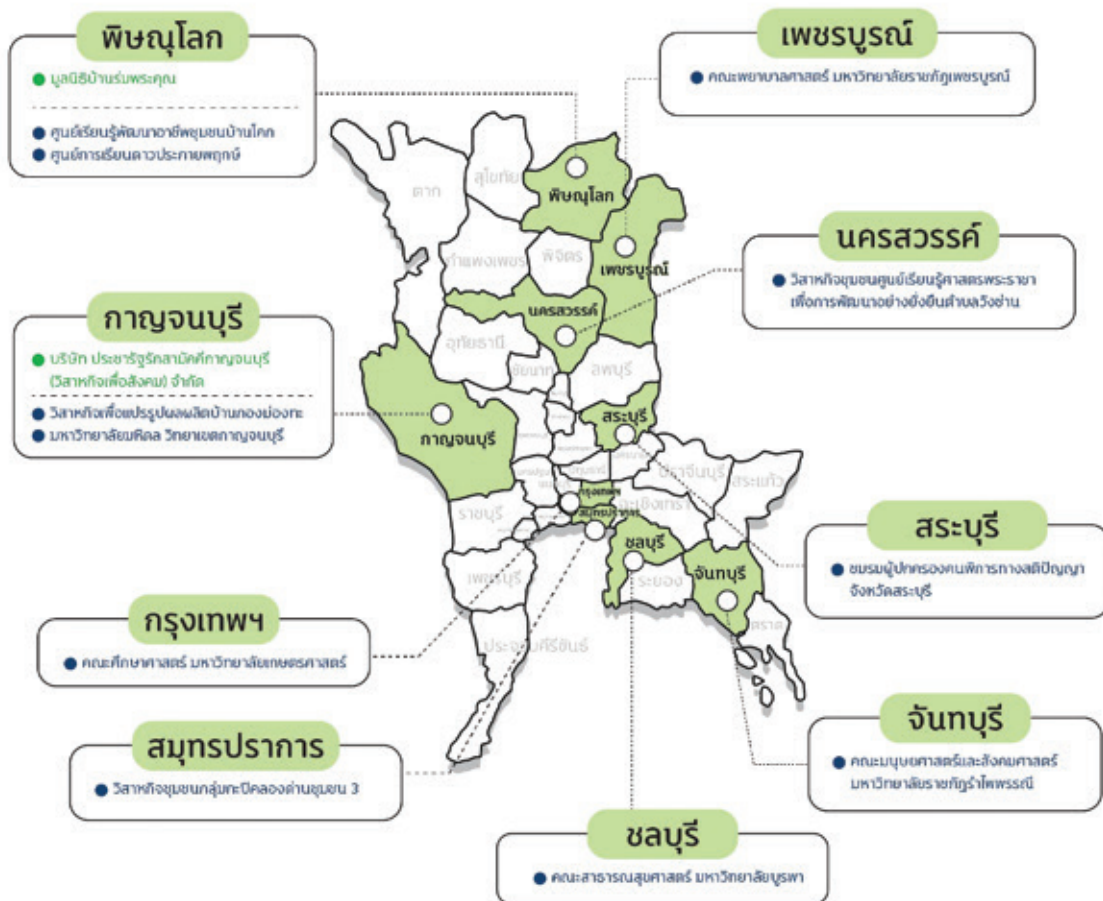

48 โครงการ : ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงาน 16 จังหวัด

ภาคกลาง ตะวันออก และตะวันตก

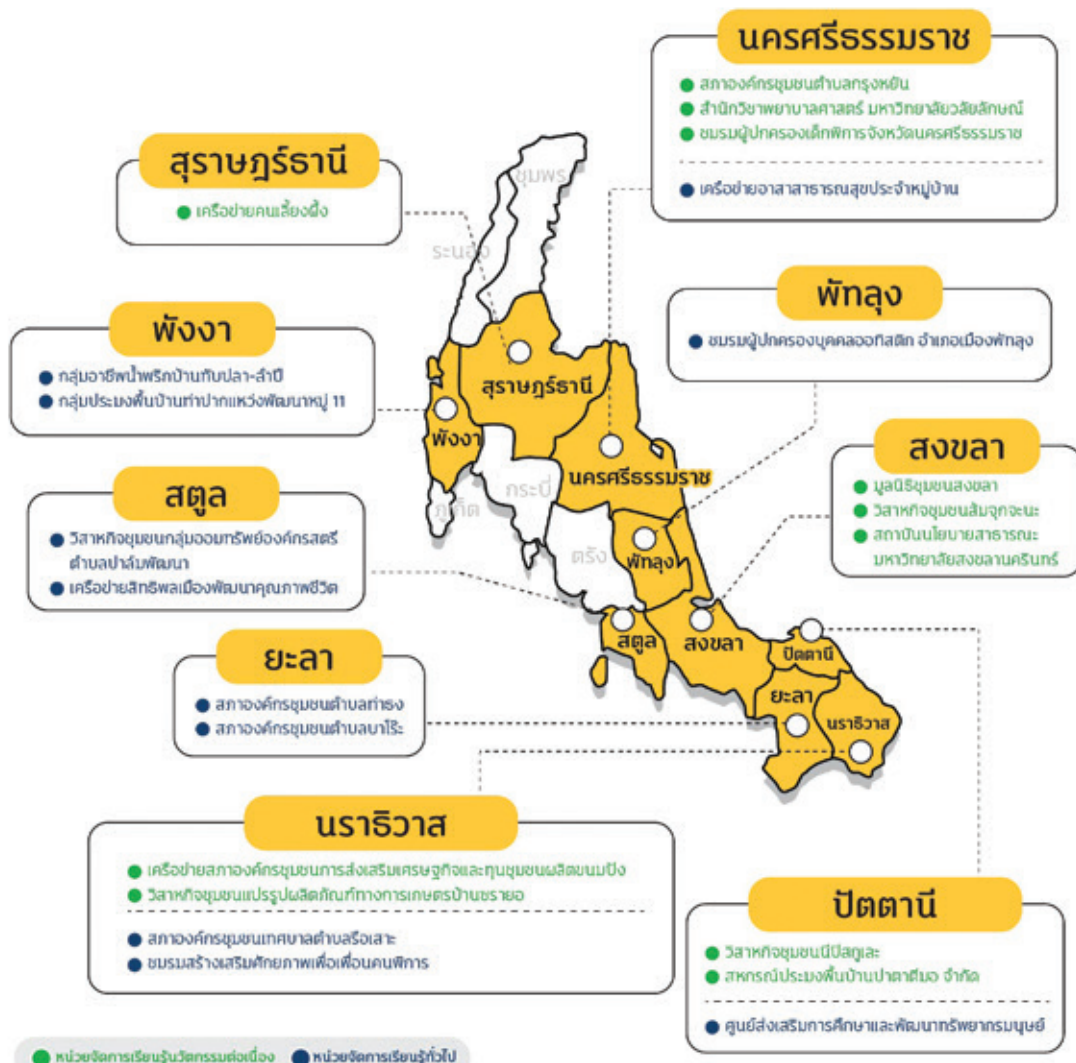
13 โครงการ : ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงาน 9 จังหวัด

● หน่วยจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ● หน่วยจัดการเรียนรู้ทั่วไป

ภาคใต้

22 โครงการ : ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงาน 9 จังหวัด

ส้มจุกปลูกชีวิต...ค

วิสาหกิจชุมชนส้มจุกจะนะ จังหวัดสงขลา

ส้มจุก
อดีต
กำลัง

ชาวบ้านตำบลลำปำ อำเภอจะนะ
รวมกลุ่มกันตั้ง
วิสาหกิจชุมชนส้มจุกจะนะ
เพื่อปลูกส้มจุกให้คนไทย
ได้ลิ้มรสผลไม้ดีจริง

563

พัฒนาจากเกษตรกร
รวมใจกันเป็นหนึ่ง 5 ค
ใจจริง

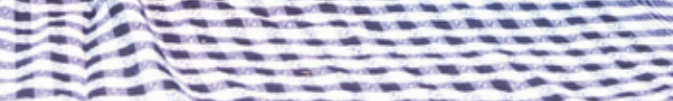
ประกอบขึ้นคือคน
รักกัน ผู้นำตามมา และ
แรงจูงใจให้ปลูก ส้มจุก

ปี 25

โครงการพัฒนา
และดูแลสวนส้ม
สร้างสวนยั่งยืน
มาพัฒนาและ
ยกระดับสู่ระดับ
วิสาหกิจชุมชน
ให้ชาวโลกได้ลิ้ม

ส้มจุก
จะนะ

ส้มจุก
จะนะ

Learn to Unlock: ปลดล็อกโอกาสการเรียนรู้ ยกระดับชีวิตแรงงานนอกระบบ ก้าวข้ามความยากจนข้ามรุ่น

กสศ. เดินหน้าปลดล็อกข้อจำกัดของการศึกษาและการเรียนรู้
ด้วย "การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น" ออกแบบโอกาสให้สอดคล้องกับชีวิต
ของเด็ก เยาวชน วัยทำงาน และครัวเรือนยากจน เชื่อมการเรียนรู้
กับทักษะอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิต เพื่อเปลี่ยนการเรียนรู้ให้เป็นพลัง
ในการลดความเหลื่อมล้ำและยุติความยากจนข้ามรุ่น

นางสาวธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์ ผู้อำนวยการ
สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กองทุน
เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เปิดเผยว่า
ในปี 2569 กสศ. ตั้งเป้าหมายสำคัญในการขยายการดำเนินงาน
ให้เข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน
จากสถานการณ์ท้าทายทั้งด้านวิกฤตพลังงาน เศรษฐกิจ และ
สังคม โดยให้ “หน่วยจัดการเรียนรู้” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่
เชื่อมโยงโอกาสไปสู่ประชาชนอย่างใกล้ชิด

โดยเป้าหมายปลายทางของการดำเนินงานในปีนี้ คือการยกระดับคุณภาพชีวิต
ของประชาชนด้วย “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ควบคู่กับการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ
โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มประชากรวัยแรงงานและครัวเรือนยากจน เพื่อให้สามารถพัฒนา
ไปพร้อมกันทั้งระบบ

“กสศ. ในฐานะหน่วยงานภายใต้กำกับของนายกรัฐมนตรี ได้ขับเคลื่อนงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งกำหนด **“หมุดหมายที่ 9”** ให้ประเทศไทย ลดความยากจนข้ามรุ่น และสร้างหลักประกันทางสังคม ที่เพียงพอ ทั้งนี้ กสศ. ใช้ **“การศึกษาและการเรียนรู้”** เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน”

สำหรับแผนกลยุทธ์ กสศ. ให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนที่ยากจนหรือด้อยโอกาส โดยจัดลำดับความสำคัญจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ มุ่งช่วยเหลือกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 15 ของประเทศก่อน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม กสศ. ยังคงทำงานเชิงนโยบายเพื่อให้กลุ่มอื่น ๆ ที่ประสบความยากลำบากได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง โดยเน้นการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ที่ไม่ใช่การสงเคราะห์ แต่ต้องสามารถเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และสร้างโอกาสในการมีงานทำได้จริง

ในมิติของ **“ประชากรวัยแรงงานและครัวเรือนยากจน”** ปี 2569 จะมุ่งพัฒนาด้านแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีคุณภาพ โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม กลุ่ม Social Enterprise หรือชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ชีวิตจริงของผู้คนในพื้นที่

ขณะเดียวกัน กสศ. ยังคงดำเนินงานครอบคลุมประชากร 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ **กลุ่มแรก เด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาภาคบังคับ (อนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3)** จำนวนประมาณ 1.3 ล้านคน โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบการศึกษา ควบคู่กับการพัฒนาระบบติดตามร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มที่สอง เยาวชนหลังจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะกลุ่มยากจนที่มีเพียงร้อยละ 13 เท่านั้นที่ได้เรียนต่อระดับปริญญาตรี กสศ. จึงพัฒนาหลักสูตรสายอาชีพ เช่น ผู้ช่วยพยาบาล และผู้ช่วยทันตแพทย์ เพื่อเพิ่มโอกาสในการมีงานทำและรายได้ที่สูงขึ้น

66

เป้าหมายปลายทางของการดำเนินงานคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วย "การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น" ควบคู่กับการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มประชากรวัยแรงงานและครัวเรือนยากจน เพื่อให้สามารถพัฒนาไปพร้อมกันทั้งระบบ

กลุ่มที่สาม เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ซึ่งมีจำนวนประมาณ 1 ล้านคน โดย กสศ. เน้นทำงานกับ “ครอบครัว” โดยเฉพาะพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เพราะเชื่อว่าการแก้ปัญหาความยากจนต้องดำเนินควบคู่กันทั้งครอบครัว หากพ่อแม่มีรายได้มั่นคง เด็กก็มีโอกาสเรียนต่อมากขึ้น

กลุ่มที่สี่ ประชากรวัยแรงงานนอกระบบและกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ ซึ่งมีความท้าทายด้านโครงสร้างครอบครัวและสภาพความเป็นอยู่ โดยพบว่าครัวเรือนเฉลี่ยมีสมาชิกประมาณ 5 คน มีผู้สูงอายุร้อยละ 40 สมาชิกว่างงานร้อยละ 28 และมีคนพิการหรือผู้ป่วยเรื้อรังรวมกันเกือบร้อยละ 20 สะท้อนถึงความซับซ้อนของปัญหาที่ต้องแก้ไขในระดับครัวเรือน

นอกจากนี้ กสศ. ยังให้ความสำคัญกับปัญหา “เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา” ภายใต้นโยบาย Thailand Zero Dropout ซึ่งบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน ตั้งแต่การค้นหา เยี่ยมบ้าน ไปจนถึงการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ควบคู่กับการสร้างรายได้ (Learn to Earn / Earn to Learn) เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ในเชิงมาตรการ กสศ. ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 การทำงานร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) รวมถึงแนวคิด

“ตำบลต้นแบบด้านการศึกษา” ที่มุ่งขยายโอกาสการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งหากสามารถดำเนินการได้ครบกว่า 7,000 ตำบล จะช่วยให้การเข้าถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุด เป้าหมายสำคัญของ กสศ. ในปี 2569 อยู่ที่การยกระดับ “แรงงานนอกระบบ” และ “ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น” โดยอาศัยบทเรียนจากงานวิจัยนานาชาติที่ชี้ว่า การช่วยเหลือเพียงเด็กโดยไม่พัฒนาครอบครัว จะไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน เพราะปัญหาจะถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งด้านรายได้ การศึกษา สุขภาพ และโอกาสในชีวิต ดังนั้น กสศ. จึงมุ่งเปลี่ยนวงจรดังกล่าวด้วยการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งครอบครัว โดยใช้นวัตกรรมและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ “การศึกษาและการเรียนรู้” เป็นพลังสำคัญในการยุติความยากจนข้ามรุ่น และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนในสังคมไทย

ที่มา: การประชุมชี้แจงและประชาสัมพันธ์โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น ปี 2569 วันที่ 18 มีนาคม 2569

Learn: การเรียนรู้ ของคนทุกช่วงวัย

ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข

L³

Life • Learning • Living

จัดการศึกษาโดย

มูลนิธิปัญญาปูลูกฟาร์มสุข

PANYA PLOOK FARM SOOK FOUNDATION

เชื่อในศักยภาพของทุกความแตกต่าง

ห้องเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อสร้างโอกาส และทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียน ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

หากเด็กคนหนึ่งเรียนไม่ทันเพื่อน สื่อสารไม่เหมือนคนอื่น หรือนั่งเรียนอยู่ในห้องเรียนแบบเดิมไม่ได้ เราอาจคุ้นเคยกับการตั้งคำถามว่า จะทำอย่างไรให้เด็กปรับตัวเข้ากับการศึกษา แต่อีกคำถามที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การศึกษาสามารถปรับตัวเข้าหาเด็กได้มากแค่ไหน

คำถามนี้ยังมีความหมายสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เพราะแม้จะถูกจัดอยู่ภายใต้กลุ่มอาการเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาการดาวน์ (Down Syndrome) หรือออทิสติก เด็กแต่ละคนก็ยังแตกต่างกัน ทั้งด้านการสื่อสาร การเคลื่อนไหว การรับรู้ ความสนใจ ตลอดจนข้อจำกัดหรือความพิการซ้อนที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กคนหนึ่ง อาจไม่ใช่คำตอบสำหรับเด็กอีกหลายคน

คำถามข้างต้นกลายเป็นโจทย์สำคัญที่ทำให้ “แม่โธ”

นางสาวพิมพ์ใจ พันวินิต ประธานกรรมการมูลนิธิปัญญาปลูกфар্মสุข และผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข จังหวัดสมุทรสงคราม มองเห็นจากบทบาทของคนทำงานและบทบาทผู้ปกครองของเด็กหญิงอัมพญา สกุลหลิม ที่ทำให้แม่โธได้บทเรียนสำคัญว่า สำหรับเด็กบางคน ความสุขและ

สุขภาวะทางใจต้องมาก่อนวิชาการ เพราะก่อนจะถามว่าเด็กเรียนรู้อะไรได้บ้าง อาจต้องถามก่อนว่า วันนี้เขารู้สึกปลอดภัยและพร้อมที่จะเรียนรู้แล้วหรือยัง

"อัมบุญ" การเติบโตด้วยการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

แม่ไอ้ เล่าย้อนถึงจุดเริ่มต้นของการตัดสินใจจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือ “บ้านเรียน” ให้กับ “น้องอัมบุญ” ว่า เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของแม่ไอ้ ที่มองเห็นว่า รูปแบบการศึกษาในโรงเรียนอาจไม่ตอบโจทย์การเรียนรู้และการเติบโตของลูกได้อย่างที่คาดหวัง แม่ในตอนแรกจะเชื่อว่าโรงเรียนควรเป็นพื้นที่ที่ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ มีทักษะทางสังคม และพัฒนาทักษะทางวิชาการตามช่วงวัย แต่เมื่ออัมบุญ เข้าสู่ระบบการศึกษาที่เน้นวิชาการมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 2 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกลับแตกต่างออกไป

“ในเด็กเล็กอาจยังไม่เห็นความแตกต่างชัดเจน เพราะการเรียนรู้ยังไม่ได้เน้นด้านวิชาการมากนัก แต่เมื่อเข้าสู่ระดับชั้นที่ต้องเผชิญกับการประเมินและผลการเรียนมากขึ้น ความกดดันก็เริ่มปรากฏ อัมบุญเคยถูกประเมินในบางวิชาได้ศูนย์ เนื่องจากไม่สามารถท่องบทสวดตามที่ครูคาดหวังได้ ประสบการณ์เหล่านี้ค่อย ๆ ส่งผลต่อความรู้สึกและความมั่นใจในตัวเอง จากเด็กที่เคยยิ้มแย้มแจ่มใสและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง กลักลับกลายเป็นเด็กที่ไม่อยากไปโรงเรียน และรู้สึกถูกกดทับจากสภาพแวดล้อมในโรงเรียน”

หนึ่งปีหลังจากเปลี่ยนมาเป็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัว แม่ไอ้กลับเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านจิตใจ อัมบุญเริ่มฟื้นฟูจากความรู้สึกที่เคยมีต่อโรงเรียน ความสดใสและความมั่นใจกลับคืนมา เขากลับมาเป็นเด็กที่ยิ้มง่าย หัวเราะง่าย และมีความสุข

กับการเรียนรู้มากขึ้น แม้พัฒนาการด้านวิชาการ อาจยังไม่เทียบเท่ากับเด็กวัย 10 ขวบในทุกด้าน แต่เขายังคงเรียนรู้และพัฒนาตัวเองเพิ่มขึ้นทุกวัน

หัวใจสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการของอัมบุญคือ การนำแนวคิด “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” มาใช้จริง การศึกษาหรือการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่นไม่ได้หมายถึงการปล่อยให้เด็กเรียนอะไรก็ได้โดยไม่มีกรอบ แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้เด็กมีส่วนร่วมกำหนดการเรียนรู้ของตัวเอง ภายใต้ตารางและกิจวัตรประจำวันที่ครอบครัวออกแบบร่วมกันในแต่ละวัน อัมบุญสามารถเลือกได้ว่าอยากเรียนอะไร พ่อแม่จะทำหน้าที่ส่งเสริมและออกแบบกระบวนการให้เหมาะสมกับความสามารถของเขา โดยเฉพาะการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ แต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน

สำหรับเด็กบางคน ความสุขและสุขภาวะทางใจ ต้องมาก่อนวิชาการ เพราะก่อนจะถามว่า เด็กเรียนรู้อะไรได้บ้าง อาจต้องถามก่อนว่า วันนี้เขารู้สึกปลอดภัยและพร้อมที่จะเรียนรู้แล้วหรือยัง

“สำหรับอัมบุญ แม้สื่อสารได้ แต่ความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ อาจใช้เวลามากกว่าเด็กทั่วไป กระบวนการเรียนรู้จึงต้องอาศัยการส่งเสริม การสาธิตให้ดู การทำให้เห็น และการให้เขาลองทำตาม ก่อนที่จะค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การทำได้ด้วยตัวเอง วิธีการเหล่านี้ถูกทดลองและปรับให้เหมาะกับอัมบุญตั้งแต่ก่อนที่ครอบครัวจะพัฒนาไปสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และเมื่อเห็นพัฒนาการที่ดีขึ้น ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า การออกแบบการเรียนรู้ จากความต้องการและความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้จริง”

“นาฬิกาชีวิต” ความยืดหยุ่น ที่มาพร้อมกับวินัย

แม้จะเน้นความยืดหยุ่น แต่แม่เฝ้ามองว่าการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไม่ได้หมายความว่าสามารถยืดหยุ่นได้ทุกเรื่อง เพราะเด็กยังจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องวินัยและการจัดระเบียบชีวิต ครอบครัวจึงนำ “นาฬิกาชีวิต” มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกิจวัตรประจำวัน โดยไม่ได้กำหนดตลอดทั้งวัน แต่เลือกช่วงเวลาสำคัญตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงช่วงก่อนเข้านอนและก่อนดูโทรทัศน์โดยเปิดโอกาสให้อัมบุญมีส่วนร่วมในการออกแบบนาฬิกาชีวิตด้วยตัวเอง เริ่มจากการวาดรูปรานาฬิกาและกำหนดเวลาตื่นนอน จากนั้นจึงวางกิจวัตรที่ละเอียดขึ้น ตั้งแต่ตื่นน้ำหนึ่งแก้ว เข้าห้องน้ำ แปรงฟัน ล้างจมูก อาบน้ำ แต่งตัว และรับประทานอาหารเช้า เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จจึงเข้าสู่ช่วงเรียนรู้ โดยอัมบุญสามารถเลือกสิ่งที่ยากเรียน เช่น เรียนทำขนมกับแม่ เรียนปลูกพืชกับพ่อ และหลังจากนั้นอาจจะไปปั่นจักรยาน ส่วนช่วงเย็นจะมีการออกกำลังกายวิ่งเล่นกับน้องหมา รับประทานอาหารเย็น หลังจากนั้นจึงเป็นเวลาสำหรับดูโทรทัศน์

สิ่งสำคัญคือ กิจวัตรเหล่านี้ไม่ได้ถูกกำหนดโดยผู้ใหญ่เพียงฝ่ายเดียว แต่อัมบุญมีส่วนในการวาดและกำหนดสิ่งที่ตัวเองอยากทำ จากนั้นครอบครัวจึงช่วยให้เขาฝึกปฏิบัติตามเวลาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นนิสัย

นอกจากนาฬิกาชีวิตแล้ว ครอบครัวยังนำแนวคิดจากการอบรมเรื่องห้องเรียนพ่อแม่เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกเชิงบวกมาใช้ โดยเลือกใช้ระบบคะแนนแทนการตี หรือตะคอก หากอัมบุญทำกิจกรรมตามเงื่อนไขและตรงเวลาจะได้รับคะแนนบวกและสะสมไว้เพื่อแลกกับสิ่งที่ต้องการ เช่น การดูโทรทัศน์ในช่วงเย็น แต่หากหลีกเลี่ยงหรือไม่ทำตามเวลาจะได้รับคะแนนลบและอาจถูกลดสิทธิ์ในการดูโทรทัศน์ โดยบทลงโทษที่เคยเกิดขึ้นยาวนานที่สุดคือ การไม่ได้ดูโทรทัศน์ประมาณ 2 สัปดาห์จากคะแนนลบที่สะสมไว้มากที่สุด

จากห้องเรียนสู่ชีวิตจริง และการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ

อีกส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่ครอบครัวให้ความสำคัญคือ “ทักษะอาชีพ” เพราะเป้าหมายไม่ได้อยู่ที่การให้เด็กมีความรู้ แต่ต้องการให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

อัมบุญเริ่มจากการฝึกทำขนมกับครอบครัว เมื่อทำเสร็จไม่ได้จบลงเพียงการเรียนรู้ในบ้าน แต่ยังนำผลิตภัณฑ์ออกไปขาย รวมถึงรับงานจัดอาหารว่าง เช่น การจัดอาหารว่างประมาณ 300 ชุด อัมบุญจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการที่เขาสามารถทำได้ ทั้งช่วยติดสติ๊กเกอร์ ช่วยทำขนม และช่วยจัดของเพื่อส่งให้ลูกค้า กระบวนการทั้งหมดกลายเป็นการเรียนรู้ร่วมกับพ่อแม่ และทำให้ทักษะต่าง ๆ ค่อย ๆ เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริง

การไปขายสินค้ากับลูกค้าโดยตรงก็เป็นอีกห้องเรียนหนึ่งของอัมบุญ โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวพาไปออกบูทที่ศูนย์ราชการ เขาได้เรียนรู้กระบวนการค้าขายจริง ตั้งแต่การรับเงิน การใช้แอปพลิเคชันดูเงิน การกดจำนวนเงินให้ถูกต้อง ไปจนถึงการแสดง QR Code ให้ลูกค้าสแกนชำระเงิน เมื่อมีข้อความแจ้งเตือนเข้ามาว่าเงินเข้าแล้ว เขาก็สามารถบอกได้ว่าเงินเข้ามาแล้ว

สิ่งที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงการฝึกทักษะอาชีพ แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง อัมบุญได้พบลูกค้าจริง ได้ทดลองทำจริง และได้เรียนรู้กระบวนการทำงานตั้งแต่นั่นจนจบ โดยมีพ่อแม่คอยสนับสนุนอยู่ข้าง ๆ

เมื่อการเรียนรู้สร้างความสัมพันธ์ ทำให้เด็กกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ผลที่เห็นได้จากกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับตัวอัมพาต แต่ยังขยายไปสู่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์กับผู้คนรอบตัว การได้เรียน ทำงาน และลงมือทำกิจกรรมร่วมกับพ่อแม่ ทำให้ครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียง “ผู้ดูแล” แต่กลายเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ และเป็นพื้นที่ปลอดภัยของเด็ก ขณะเดียวกันการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในบ้าน อัมพาตยังได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและคนต่างวัย

เมื่อมาถึงวันนี้ แม่โธ่ มองว่า หากอัมพาตต้องไปอยู่ กับคนอื่นโดยไม่มีพ่อแม่อยู่ด้วย เขาก็สามารถเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นเหล่านั้นได้ เขาสามารถอยู่กับใครก็ได้ และพร้อมเรียนรู้ไปกับคนคนนั้น ที่สำคัญคือ อัมพาตไม่ได้เป็นเพียง ผู้รับการเรียนรู้เท่านั้น แต่ในบางเรื่องที่เขาทำได้ เขายังสามารถสอนเพื่อนต่อได้อีกด้วย นี่จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญว่า การฟื้นฟูจิตใจ และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยไม่ได้ทำให้เด็กมีความสุขขึ้น แต่ยังเปิดประตูแห่งโอกาสให้เขากลับมาเรียนรู้ทำงาน และมีความสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมได้อีกครั้ง

สำหรับแม่โธ่ การพัฒนาอัมพาตไม่ได้หยุดอยู่ที่การทำให้เขาเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ แต่ยังต้องค่อย ๆ วางพื้นฐานไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคต การฝึกทำขนม จึงไม่ได้สอนเพียงขั้นตอนการทำอาหาร แต่ยังสอดแทรกเรื่อง ความสะอาดและมาตรฐานในการทำงาน เช่น หากจะทำอาหารเพื่อจำหน่าย ต้องรักษาความสะอาด สวมถุงมือ และสวมหมวก ขณะที่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำงานฝีมือหรือ การนำภาพวาดไปต่อยอดเป็นปฏิทิน ก็ต้องค่อย ๆ เติมทักษะ ในรายละเอียดแต่ละขั้นตอน จากเดิมที่อัมพาตอาจทำหน้าที่เพียงผลิตภาพ เมื่อจะพัฒนาไปสู่การผลิตปฏิทินเพื่อจำหน่าย ก็ต้องเรียนรู้กระบวนการเพิ่มเติมทีละขั้น

“ครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียง “ผู้ดูแล” แต่กลายเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ และเป็นพื้นที่ปลอดภัยของเด็ก

ในขณะเดียวกัน ครอบครัวยังเริ่มปลูกฝังความเข้าใจ เรื่องรายได้ ค่าใช้จ่าย และกำไร โดยอธิบายให้เขาเห็นว่าการจะซื้อของหรือใช้เงินได้ต้องมาจากการมีรายได้ เมื่อขายสินค้าแล้วต้องหักต้นทุนที่ใช้ผลิตสินค้าออกก่อน เงินที่เหลือจึงเป็นกำไรและสามารถนำไปใช้จ่ายได้ กระบวนการเหล่านี้ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่ครอบครัวค่อย ๆ ใส่ความรู้ที่ละเอียดทีละน้อย เช่น เมื่ออัมพาตเข้ามาช่วยทำงาน ก็จะได้รับค่าแรง 20 บาท เพื่อให้เขาเรียนรู้ว่ารายได้เกิดขึ้น จากการทำงาน และค่อย ๆ สังเกตทักษะเหล่านี้ไปสู่การวางแผน ประกอบอาชีพในอนาคต

ปัจจุบันอัมพาตอยู่ในระบบบ้านเรียนที่เทียบเท่าระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 การพัฒนาทักษะอาชีพจึงยังเป็นกระบวนการ ระยะเวลาที่ต้องค่อย ๆ เติบโตองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสม กับศักยภาพของเขา

จากบทเรียนของลูกหนึ่งคน สู่การออกแบบการเรียนรู้ให้เด็กอีกหลายคน

ประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ให้อัมมบุญไม่ทำให้แม่โธ่ค้นพบรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลูกของตัวเอง แต่ยังคงกลายเป็นจุดตั้งต้นของการมองเห็นเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและครอบครัวอื่น ๆ ที่เผชิญโจทย์ปัญหาไม่ต่างกัน นั่นคือ เด็กแต่ละคนมีวิธีรับรู้ สื่อสาร และการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ขณะที่ระบบการศึกษารูปแบบเดียวไม่สามารถตอบโจทย์เด็กทุกคนได้

จากการจัดการเรียนรู้ภายในครอบครัว การทำงานจึงค่อย ๆ ขยายออกไปสู่ “กลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุข” และ “มูลนิธิปัญญาปลูกฟาร์มสุข” ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างพื้นที่และออกแบบกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและครอบครัว โดยการทำงานในช่วงแรกเริ่มต้นจากการเป็น “หน่วยจัดการเรียนรู้” ที่ใช้ทักษะอาชีพเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ก่อนจะค่อย ๆ ขยายมุมมองจากเรื่องอาชีพไปสู่การพัฒนาเด็กและครอบครัวแบบองค์รวม ทั้งทักษะชีวิต ความพร้อมทางจิตใจ การช่วยเหลือตัวเอง การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต

“หัวใจของการทำงานจึงไม่ได้อยู่ที่การกำหนดว่าเด็กทุกคนต้องเรียนหรือทำสิ่งเดียวกัน แต่เป็นการค้นหาให้เจอว่า “เด็กคนนี้เรียนรู้แบบไหน” เพราะแม่เด็กจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษเหมือนกัน แต่กระบวนการเรียนรู้ ความสนใจ และศักยภาพของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน”

แม่โธ่เปรียบการออกแบบการเรียนรู้ลักษณะนี้ว่าไม่ต่างจากการ “ตัดเสื้อให้เหมาะกับเด็กเป็นรายบุคคล” เพราะเราไม่สามารถใช้เสื้อตัวเดียวหรือแบบเดียวแล้วคาดหวังว่าจะพอดีกับทุกคนได้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ที่ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละคน จากการเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ เส้นทางการทำงานของมูลนิธิฯ จึงค่อย ๆ ยกระดับไปสู่การจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข” ตามมาตรา 12 เพื่อทำให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีทางเลือกใหม่ในการศึกษาที่สามารถเชื่อมการเรียนรู้จากชีวิตจริงเข้ากับเส้นทางการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อก้าวสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ การจัดการศึกษาจึงไม่ได้มีเพียงการจัดกิจกรรมหรือการฝึกทักษะ แต่มีการออกแบบแผนการศึกษาเฉพาะรายบุคคล หรือ IEP (Individualized Education Program) ให้กับผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยพิจารณา

จากศักยภาพความสามารถ และวิธีการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ แม้แต่การวัดประเมินผลก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับผู้เรียน อาทิ หากเด็กบางคนไม่สามารถเขียนอธิบายคำตอบ ได้เหมือนเด็กทั่วไป ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่มีความรู้ หรือเรียนรู้ไม่ได้ แต่อาจเปลี่ยนวิธีประเมินเป็นการพูดโต้ตอบ การสัมภาษณ์ หรือการแสดงให้เห็นผ่านการลงมือทำแทน เช่น การทำขนม ปลุกต้นไม้ ทำงานฝีมือ ขายสินค้า การพบปะผู้คน หรือ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นที่ที่เด็ก ได้ฝึกคิด ฝึกสื่อสาร ฝึกช่วยเหลือตัวเอง และค่อย ๆ ค้นพบว่า สิ่งใดคือสิ่งที่ตัวเองสนใจและสามารถพัฒนาต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม แม้อิโกล่าว่า “การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ไม่ใช่ปลายทางของการทำงาน เพราะหลังจากที่มีการจัดตั้ง เป็นศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12 แล้ว โจทย์สำคัญต่อมาคือ จะทำอะไรให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จริงและต่อเนื่อง

ดังนั้นการทำงานในครั้งนี้งานและผู้ปกครองต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน รวมถึงออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ให้เหมาะกับบริบทของเด็กและ ครอบครัวของตนเอง ก่อนที่จะเชื่อมโยงกลับไปสู่เป้าหมาย การศึกษาของผู้เรียนแต่ละคน”

ดังนั้น บทบาทของมูลนิธิปัญญาปลูกфарมสุข จึงไม่ได้เป็นเพียงผู้จัดตั้ง “สถานที่เรียน” แต่ทำหน้าที่ เป็นตัวกลางที่คอยเชื่อมเด็ก ครอบครัว เครือข่าย คนทำงาน และโอกาสในการเรียนรู้เข้าหากัน เพื่อให้การศึกษาสามารถ ขยับตามชีวิตของเด็กได้ และเมื่อพื้นที่การเรียนรู้ไม่ได้ถูกสร้างขึ้น สำหรับเด็กพิเศษเพียงคนเดียว เรื่องราวของ “อิมมูนู” จึงค่อย ๆ เชื่อมต่อไปสู่เด็กและครอบครัวอื่น โดยหนึ่งในนั้นคือ “แม่นุ้ย” และ “น้องนาเดียร์” สองแม่ลูกที่เข้ามาเรียนรู้และเติบโตไป พร้อมกับพื้นที่แห่งนี้

หัวใจของการทำงานจึงไม่ได้อยู่ที่การกำหนดว่าเด็กทุกคนต้องเรียนหรือทำสิ่งเดียวกัน แต่เป็นการค้นหาให้เจอว่า “เด็กคนนี้เรียนรู้แบบไหน” เพราะแม่เด็กจะถูกจัดอยู่ในกลุ่ม ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเหมือนกันแต่กระบวนการเรียนรู้ ความสนใจ และศักยภาพของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

จาก "ห้องเรียน" สู่เรือลำเล็กของแม่นัย และน้องนาเดียร์

“สิ่งที่เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและครอบครัวอยากได้ ไม่ใช่ความสงสาร แต่คือความเข้าใจ และ เปิดใจเรียนรู้ร่วมกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่มีความหลากหลาย และมีศักยภาพในแบบของตนเอง หากเราเข้าใจและสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กกลุ่มนี้ได้ เขาก็จะสามารถเติบโต และ อยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างเสมอภาค เพราะเรา เชื่อว่าเด็กทุกคนเรียนรู้ได้” นางสาวอัญญา สายนิยม หรือ “แม่นัย” กล่าว

แม่นัยเล่าว่า เธอและลูกชาย “น้องนาเดียร์” หรือ นายกฤษฎากรณ์ คุณกลาง ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา 2 คนแม่ลูก ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมกิจกรรมเรียนรู้กับ “กลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุข” ที่ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ ปัญญาฟาร์มสุข ตามมาตรา 12 ซึ่งเปิดพื้นที่ให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้เรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีแผนการจัดการศึกษา สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งเกิดขึ้น ภายใต้การขับเคลื่อนงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย กสศ. ในจังหวัดสมุทรสงคราม

สำหรับแม่นัยพื้นที่แห่งนี้คือ นิเวศแห่งความเอื้อเฟื้อ ที่เติมเต็มกำลังใจให้เธอซึ่งเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องดูแล ลูกชายที่เป็นออทิสติกได้มีพลังขึ้นมา และยังได้เรียนรู้ทักษะ อาชีพสำหรับสร้างรายได้ให้ครอบครัว โดยกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เธอและลูกชายได้เรียนรู้ร่วมกัน เช่น การทำขนม การทำไข่เค็ม ฯลฯ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำที่ ช่วยฝึกสมาธิและเสริมพัฒนาการให้ลูกชาย ปัจจุบันเธอได้ก้าวสู่ บทบาทใหม่ โดยร่วมเป็นคณะทำงานของกลุ่มปัญญา ปลูกฟาร์มสุข และหลายครั้งได้รับหน้าที่เป็น “วิทยากร” ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

“ในฐานะแม่ เราได้เรียนรู้ที่จะเป็นนิเวศรอบตัว ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ให้กับลูกในทุก ๆ ด้าน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เขาในวันที่ไม่มีเรา เขาจะต้องพร้อมปรับตัวเสมอ และต้องมีทักษะ เพื่อความอยู่รอด

อนึ่ง แม่นัย ได้เล่าย้อนไปถึงความภาคภูมิใจในช่วงเวลา ที่ผ่านมามาว่า พื้นที่รอบบ้านของเธอเป็นคลอง และโดยธรรมชาติ ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเขามักจะอยู่ไม่นิ่ง ซึ่งเธอก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรให้ลูกยอมอยู่ในพื้นที่สำหรับการ เรียนรู้ได้กระทั่งในที่สุดจึงเลือกที่จะพาลูกล่องเรือไปด้วยกัน ไปร้องเพลงกันในเรือ เรียนรู้จากบรรยากาศข้างทาง นอกจากนั้น สิ่งที่ได้จากการไปเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มปัญญาปลูกฟาร์มสุขคือ เธอพยายามให้ลูกเข้าไปเรียนรู้การอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะครอบครัวมีกันแค่ 2 คนแม่ลูก

“ในฐานะแม่ เราได้เรียนรู้ที่จะเป็นนิเวศรอบตัวที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ให้กับลูกในทุกด้าน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เขาในวันที่ไม่มีเรา เขาจะต้องพร้อมปรับตัวเสมอ และต้องมีทักษะเพื่อความอยู่รอด”

แม่นัย บอกว่า บ้านของเธออยู่ที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่รายล้อมไปด้วยสวนและลำคลอง ไม่มีถนนสำหรับการสัญจรไปมา เวลาเดินทางไปไหนต้องใช้การพายเรือผ่านลำคลองเท่านั้น ดังนั้น เรื่องการเดินทางจึงค่อนข้างลำบาก เวลาจะเดินทางไปไหนมาไหน หรือจะเดินทางไปร่วมเรียนรู้ที่กลุ่มปัญญาปลูกพารมสุข ซึ่งอยู่ในตัวจังหวัดสมุทรสงคราม สองคนแม่ลูกจะต้องพายเรือออกจากบ้านเพื่อไปขึ้นรถสองแถวที่สถานีรถไฟ เพื่อนั่งรถไฟต่อไปที่จังหวัดสมุทรสงคราม

“แม้การเดินทางจะยากลำบาก แต่ทุกครั้งที่เรามีความสุขมาก เราเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า “พื้นที่ปลอดภัย” เพราะที่นี่มีครอบครัวที่มีลูกเป็นออทิสติกเหมือนกัน เฝยสถานการณ์ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน การเข้าไปร่วมเรียนรู้ที่นี่เหมือนเรามีเพื่อนที่เข้าใจ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดูแลลูก แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะต่อยอดอาชีพได้นับเป็นการเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายภายในใจ”

สุดท้าย อยากจะบอกกับทุกคนว่า ครอบครัวที่มีลูกออทิสติก ต้องการการยอมรับในคุณค่าและศักยภาพที่มี ดังนั้น การมีพื้นที่สร้างสรรค์ มีนิเวศแวดล้อมที่เอื้อต่อบริบทชีวิต และมีโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราเชื่อมั่นในคุณค่าของตัวเอง และหนึ่งในความภูมิใจของคนเป็นแม่ จากวันแรก ๆ ที่เราพาเรือพาลูกออกไปเรียนรู้ ตั้งแต่ฝึกท่อง ก ไก่ ข ไข่ แต่พอมมาถึงทุกวันนี้ เราพาเรือพาลูกออกไปทำงาน รู้สึกว่า “เราเองก็เก่งนะ” ที่เข้มแข็งและเป็นนิเวศที่โอบอุ้มหนุนเสริมการเติบโตของลูกมาจนถึงทุกวันนี้ได้

จาก “อัมบุยูและนาเดียร์” สู่คำถามสำคัญเรื่องนิเวศการเรียนรู้ ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

เมื่อถอยออกจากบทบาทของการเป็นพ่อแม่ แม่โอมองเห็นภาพที่กว้างขึ้นว่า การสร้างนิเวศการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษไม่ได้มีเพียงคำตอบเรื่อง “โรงเรียน” แต่ต้องสร้างระบบที่ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้และใช้ชีวิตได้อย่างเสมอภาคเหมือนคนอื่น โดยจุดเริ่มต้นสำคัญที่สุดคือ “ครอบครัว” เพราะเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษจำนวนมากไม่สามารถเดินทางหรือเข้าถึงการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง หากพ่อแม่ไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และคิดเพียงว่าการหาเงินไว้ให้ลูกคือการเตรียมอนาคตให้เขา ก็อาจยังไม่เพียงพอสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การฝึกให้ลูกสามารถช่วยเหลือตัวเอง มีทักษะในการดำเนินชีวิต และรู้จักใช้จ่าย เพราะการมีเงินต้องเดินคู่ไปกับความสามารถในการใช้ชีวิต และใช้เงินเป็นองค์ประกอบต่อมาคือ “ครู” ต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เพราะเด็กแต่ละคนไม่ได้เรียนรู้ด้วยวิธีเดียวกัน บางคนต้องอาศัยการจับมือทำ

บางคนสามารถเรียนรู้ จากการอธิบายหรืออ่านข้อความ บางคนอ่านไม่ได้และต้องใช้การลงมือปฏิบัติ หรือแม้จะอธิบายแล้ว ก็ยังไม่เข้าใจ ก็ต้องเปลี่ยนมาใช้ในการลงมือทำจริงและทำซ้ำ ๆ จนเด็กเกิดความเข้าใจด้วยตัวเอง การออกแบบการเรียนรู้ จึงต้องยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน รายบุคคล

ซึ่งในประเด็นนี้ **นางสาวนิตา คุณรอด** หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ และประชากรวัยแรงงาน สำนักนวัตกรรมการเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ. กล่าวเสริมว่า

การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเปรียบได้กับการออกแบบการเรียนรู้ ที่ “พอดีกับชีวิต” ของผู้ร่วมเรียนรู้ เปรียบเหมือนเรื่องราวของอัมพู และนาเดียร์สะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ไม่ได้เริ่มจากการเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเริ่มจากการ “เข้าใจชีวิต” เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เพราะเมื่อเราเข้าใจข้อจำกัด ความรู้สึก และความต้องการ ที่แท้จริงของพวกเขาการเรียนรู้จะไม่ใช่ว่าเพียงกระบวนการ

พัฒนาทักษะเท่านั้น แต่จะกลายเป็น “พลัง” สำคัญ ในการสร้างโอกาสใหม่ และนำไปสู่การสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้” ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาฟาร์มสุข สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต้องเริ่มต้นจากการมองเห็น ศักยภาพของเด็กแต่ละคน สำหรับเด็กที่มีความต้องการ จำเป็นพิเศษและครอบครัวเปราะบาง ความสัมพันธ์ ที่ปลอดภัย ความสุข และสุขภาวะทางใจ อาจเป็นเงื่อนไขสำคัญ ก่อนการเรียนรู้ด้านวิชาการ การออกแบบแผนการศึกษา เฉพาะรายบุคคล ควบคู่กับการใช้ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ เป็นเครื่องมือ ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ตามความพร้อม เสริมสร้าง ความเชื่อมั่นในตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป และพัฒนา ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่น บทบาทของผู้สอนจึงเป็นทั้งผู้ถ่ายทอดความรู้และยังต้องทำงาน เคียงข้างเด็กและครอบครัว เพื่อร่วมกันค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมกับ ชีวิตของเขา

การสร้างความสะดวก เริ่มจาก การเตรียม "ทุกคน" ให้พร้อม

บทเรียนจากการเติบโตของอัมบุญและนาเดียร์
จึงนำไปสู่ภาพของนิเวศการเรียนรู้ที่ใหญ่กว่าบ้านเรียนหนึ่งหลัง
เพราะการทำให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถเรียนรู้
และใช้ชีวิตร่วมกับเด็กทั่วไปได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเตรียม
ความพร้อมของตัวเด็กเพียงคนเดียว พ่อแม่เองก็ต้องเรียนรู้
และฝึกไปพร้อมกับลูก ต้องเตรียมความพร้อมให้ผู้ปกครอง
ที่อยู่ร่วมกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ครูและโรงเรียน
ต้องเข้าใจธรรมชาติและวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก
แต่ละคน ขณะเดียวกันชุมชนและสังคมโดยรอบก็ต้องพร้อม
ที่จะเปิดพื้นที่และให้โอกาส

เมื่อทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ เด็กและครอบครัว ครู
และโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถ
ทำงานเชื่อมโยงและเข้าใจทั้ง “ความพิเศษ” และ “ความปกติ”
ได้อย่างแท้จริง ความสะดวกทางการศึกษาจึงไม่ใช่

เพียงการพาเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเข้าสู่ระบบ
แต่หมายถึงการทำให้เด็กทุกช่วงวัยสามารถเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน
สร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน และเติบโตไปด้วยกันในสังคมเดียวกัน

เรื่องราวของอัมบุญและนาเดียร์จึงสะท้อนให้เห็นว่า
บางครั้งจุดเปลี่ยนของการศึกษาอาจไม่ได้เริ่มจากการเปลี่ยนเด็ก
แต่เริ่มจากการเปลี่ยน “พื้นที่ที่เด็กกำลังเรียนรู้” จากพื้นที่
ที่ทำให้เขาสูญเสียความมั่นใจ ไปสู่พื้นที่ปลอดภัยที่ทำให้เขา
กลับมามีความสุข เมื่อหัวใจแข็งแรง การเรียนรู้ก็เปิดกว้างขึ้น
เมื่อได้ลงมือทำจริง ทักษะก็เกิดขึ้น และเมื่อครอบครัว ครูและ
ชุมชน ร่วมกันสร้างโอกาส เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
ก็ไม่ได้เพียงเรียนรู้เพื่ออยู่ในระบบ แต่กำลังเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิต
อยู่ร่วมกับผู้อื่น และค่อย ๆ สร้างความสามารถในการกำหนด
อนาคตของตัวเอง

เมื่อเราเชื่อว่าเด็กทุกคนเรียนรู้ได้ หน้า頁ของการศึกษา
จึงไม่ใช่การถามว่า “จะทำให้เด็กคนนี้เรียนเก่งได้อย่างไร”
แต่คือ การค้นหาให้เจอว่า เขาเรียนรู้ได้ดีที่สุดในแบบไหน....

สุรินทร์ Learning Hub เชื่อมทุกระบบการเรียนรู้ เพื่อเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษา

เยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา อาจไม่ได้เป็นเยาวชนที่ "เรียนไม่ได้" หรือ "ไม่อยากเรียน" เสมอไป เพราะบางคนต้องออกจากโรงเรียนเพราะความยากจน หรือเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในครอบครัว บางคนต้องทำงานหารายได้ ขณะที่บางคนเพียงค้นพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียนไม่ตอบโจทย์ชีวิตของเขาอีกต่อไป

คำถามสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่ “จะพาเยาวชนกลับเข้าโรงเรียนอย่างไร” แต่คือ หากห้องเรียนแบบเดิมไม่สามารถโอบรับเยาวชนทุกคนไว้ได้ เราจะสามารถสร้างพื้นที่ “การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ที่ตอบโจทย์ชีวิตของพวกเขาได้หรือไม่

ที่ "จังหวัดสุรินทร์" มีคำตอบให้กับเรื่องนี้...

ปีที่ผ่านมา เทศบาลตำบลหนองสนิท อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ด้วยการประกาศเป็น “ตำบล Zero Dropout” หลังสามารถพาเยาวชนทุกคนกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นได้สำเร็จ ผ่านการทำงานร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ ภาควิชาเครือข่าย และกลไก “ผู้ใหญ่ใจดี” ที่ร่วมกันค้นหา ดูแล และออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ให้เหมาะกับเยาวชนแต่ละคน

แต่สำหรับทีมงานของเทศบาลตำบลหนองสนิท ความสำเร็จครั้งนั้นยังไม่ถึงเส้นชัย หากเป็นจุดเริ่มต้น

ของคำถามใหม่ว่า ทำอย่างไรให้โอกาสทางการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในตำบลหนองสนิท แต่ขยายไปสู่พื้นที่อื่น และเชื่อมโยงการทำงานของจังหวัดสุรินทร์เข้าด้วยกัน...

จึงเป็นที่มาของการขยับบทบาทครั้งสำคัญในปี 2569 เมื่อเทศบาลตำบลหนองสนิทกำลังพัฒนาบทบาทสู่การเป็น Learning Hub หรือศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ของพื้นที่โดยทำหน้าที่เป็น “ไขว่กลาง” ที่เชื่อมคน เชื่อมงาน เชื่อมองค์ความรู้ และเชื่อมทรัพยากรระหว่างหน่วยจัดการเรียนรู้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคการศึกษา เพื่อให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง

เมื่อหนองสนิทชนคนสุรินทร์ร่วมสร้าง นิเวศการเรียนรู้ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

นายสมเกียรติ สาระ หัวหน้า
สำนักปลัดเทศบาลตำบลหนองสนิท
อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ กล่าวว่า
ปี 2569 จังหวัดสุรินทร์มีหน่วยจัดการเรียนรู้
หลายแห่งเริ่มขับเคลื่อนงานพร้อมกัน ภายใต้การสนับสนุน
ของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) อาทิ
ตำบลหนองสนิท ตำบลลูมระวี และตำบลเมืองสิง
ห์ อำเภอจอมพระ และตำบลนานวน อำเภอสนม รวมถึง
เครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่ หากแต่ละหน่วยงาน
ต่างทำงานแยกส่วนกัน อาจเกิดความซ้ำซ้อนและใช้ศักยภาพ
ของแต่ละพื้นที่ได้ไม่เต็มที่

“ถ้าต่างคนต่างทำ พลังที่เกิดขึ้นอาจไม่มาก แต่เมื่อ
เชื่อมโยงกัน แต่ละพื้นที่จะช่วยเติมเต็มสิ่งที่อีกพื้นที่มี และ
ทำให้ผู้เรียนมีทางเลือกมากขึ้น” นายสมเกียรติ กล่าว

แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การออกแบบระบบการทำงานใหม่
ที่ไม่ได้มองหน่วยจัดการเรียนรู้เป็นโครงการ แต่เป็นการทำงาน
ในรูปแบบ “เครือข่าย” เดียวกันที่สามารถส่งต่อผู้เรียน
แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และสนับสนุนทรัพยากรระหว่างกันได้
ตัวอย่างเช่น หากครอบครัวหนึ่งต้องการเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพ
ด้านการเลี้ยงไก่ ก็สามารถเชื่อมต่อไปยัง “วิสาหกิจชุมชน
ผู้เลี้ยงไก่เนื้อลูกผสมไก่โคราชตำบลหนองสนิท” ซึ่งพัฒนา
“ห้องเรียนไก่โคราช” จากฟาร์มเลี้ยงไก่ให้เป็นพื้นที่เรียนรู้
ของชุมชน ใช้การเลี้ยงไก่เป็นฐานในการบูรณาการทั้งองค์ความรู้
ด้านอาชีพ ทักษะชีวิต และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง
เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นหาศักยภาพของตนเอง พร้อมต่อยอด
สู่การมีอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน

ขณะที่ “กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร” เปิดพื้นที่
การเรียนรู้บนฐานวิถีชุมชน ผ่านห้องเรียนเกษตรผสมผสาน
การทอผ้า และภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะอาชีพ
โดยปัจจุบันได้เชื่อมความร่วมมือกับวิทยาลัยเกษตรและ
เทคโนโลยีบุรีรัมย์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาต่อในระดับ
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เพื่อให้การเรียนรู้สามารถ
ต่อยอดสู่วุฒิการศึกษาและอาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม

ถ้าต่างคนต่างทำ พลังที่เกิดขึ้นอาจไม่มาก
แต่เมื่อเชื่อมโยงกัน แต่ละพื้นที่จะช่วยเติมเต็ม
สิ่งที่อีกพื้นที่มี และทำให้ผู้เรียนมีทางเลือกมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง หาก “องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองสิงห์”
ใช้อาหารปลอดภัยเป็น “ห้องเรียนสร้างอาชีพ” เปลี่ยนภาพ
เกษตรกรที่ผลิตวัตถุดิบขายในราคาต่ำ ไปสู่การเป็น
“ผู้ประกอบการอาหารปลอดภัย” หนุนเสริมให้คนรุ่นใหม่
เข้ามาเป็น “นักจัดการเรียนรู้” ทำหน้าที่เชื่อมโยงคน
เทคโนโลยี ความรู้ และตลาดเข้าด้วยกัน

“**เราอยากสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ที่เป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วน
ที่อยากขับเคลื่อนเรื่องนี้ร่วมกัน เพื่อลดจำนวนเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา
สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง และทำให้แต่ละพื้นที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้**”

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขต
สุรินทร์ ได้ยกระดับการทำงานใหม่ด้วยการเปลี่ยนทุนชุมชน
ให้กลายเป็นระบบการเรียนรู้และอาชีพ โดยทุกพื้นที่จะหนุนเสริม
การทำงานร่วมกัน หากพบเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา
เทศบาลตำบลหนองสนธิ ก็พร้อมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้
ที่ยืดหยุ่นผ่านศูนย์การเรียนรู้ ตามมาตรา 12 และโรงเรียนมือถือ
(Mobile School) พร้อมถ่ายทอดบทเรียน “**กลไกผู้ใหญ่ใจดี**”
ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญ ที่ทำให้หนองสนธิสามารถขับเคลื่อนงาน
Zero Dropout ได้สำเร็จ เพื่อเสริมศักยภาพการดูแลเยาวชน
ในพื้นที่ร่วมกัน

ความร่วมมือดังกล่าว ไม่ได้เป็นเพียงการแบ่งบทบาท
การทำงานของแต่ละหน่วย แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียน
สามารถ “**เคลื่อนย้าย**” ไปตามเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ
ตนเองได้ หากสนใจการเรียนรู้ก็ก็สามารถเรียนรู้กับห้องเรียน
ไกลโคราช สนใจเกษตรหรือหัตถกรรมก็สามารถเข้าห้องเรียน
ของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร หรือหากต้องการ

เรียนรู้ด้านเกษตรสมัยใหม่ก็สามารถเชื่อมต่อไปยัง อบต.เมืองสิง
ห์ได้เช่นกัน

ขณะเดียวกัน หากผู้เรียนต้องการศึกษาต่อเพื่อรับ
วุฒิการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือ
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทุกหน่วยยังสามารถ
ส่งต่อมายังเทศบาลตำบลหนองสนธิ ซึ่งทำงานร่วมกับ
โรงเรียนมือถือ (Mobile School) และศูนย์การเรียนรู้ CYF
เพื่อเทียบโอนผลการเรียน โดยวางแผนทางการเรียนรู้
ที่สอดคล้องกับชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน

ดังนั้น บทบาทของเทศบาลตำบลหนองสนธิในวันนี้
จึงไม่ใช่การทำทุกอย่างด้วยตัวเอง แต่เป็นการ “**เชื่อมจุดแข็ง**”
ของแต่ละพื้นที่เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านอาชีพ
ห้องเรียนชุมชน การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หรือกระบวนการ
ดูแลเยาวชน เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเลือกเส้นทางการ
เรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้

“เราอยากสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ซึ่งเป็น การฝึกกำลังของทุกภาคส่วนที่อยากขับเคลื่อนเรื่องนี้ ร่วมกัน เพื่อลดจำนวนเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง และทำให้แต่ละพื้นที่ สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้” นายสมเกียรติ กล่าว

นายสมเกียรติ กล่าวว่า เป้าหมายของการเชื่อมโยง เครือข่ายครั้งนี้ไม่ได้หยุดอยู่เพียงการลดจำนวนเยาวชนหลุดออก จากระบบการศึกษา แต่ยังมีมุ่งสร้าง “ห้องเรียนชุมชน” ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่ เปิดพื้นที่ให้เกิด การเรียนรู้ข้ามชุมชน และต่อยอดไปสู่การผลักดันนโยบาย สาธารณะด้านการเรียนรู้ร่วมกันในระดับจังหวัดต่อไป

จากวันที่เทศบาลตำบลหนองสนธิสร้าง “ตาข่าย การศึกษาที่ยืดหยุ่น” เพื่อโอบรับเยาวชนทุกคนในตำบล วันนี้ ตาข่ายผืนนั้นกำลังขยายวงกว้างขึ้น เชื่อมโยงผู้คน ชุมชน และหน่วยจัดการเรียนรู้หลายแห่งเข้าด้วยกัน เพื่อพิสูจน์ว่า การสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ไม่ใช่ภารกิจของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง หากเป็นความร่วมมือของทั้งพื้นที่ที่พร้อม โอบรับทุกคนไว้ในระบบการเรียนรู้ และก้าวไปสู่สังคม ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

นอกจากหนองสนธิ ที่สุรินทร์ยังมีสิ่งหนึ่งกำลังเกิดขึ้น จากฐานชีวิต ไม่ว่าจะเป็นวิถีชุมชน ที่ดิน แปลงผัก ฟาร์มไก่ งานผ้า ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ คนทำอาชีพจริง ไปจนถึงความสัมพันธ์ ของผู้คนในชุมชนที่รู้จักเยียวชนและครอบครัว สิ่งเหล่านี้ กำลังถูกเปลี่ยนสถานะจาก “ของที่ชุมชนมี” ให้กลายเป็น “ทุนการเรียนรู้” ที่ “กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร” “วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไก่เนื้อลูกผสมไก่โคราชตำบลหนองสนธิ” และ “อบต.เมืองสิงห์” ภายใต้การดำเนินโครงการส่งเสริม การเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและ ครีวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น กสศ. กำลังทำให้เห็นว่าการเรียนรู้ของเยาวชนนอกระบบ การศึกษา ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจากห้องเรียน โต๊ะเรียน หนังสือ หรือหลักสูตรรู้เดียวเสมอไป แต่อาจเริ่มจากชีวิตจริง สิ่งที่ยาวชนสนใจ และผู้ใหญ่สักคน ที่มองเห็นว่าเยาวชน แต่ละคนมีศักยภาพ

เยาวชนหลุดจากโรงเรียน แต่ไม่ได้หลุดจากการเรียนรู้

“เยาวชนส่วนใหญ่ที่หลุดจากระบบการศึกษา เขาไม่ได้เป็นเด็กเรียนไม่ดี แต่เป็นเพราะเขาเบื่อการไปโรงเรียน เขารู้สึกว่าโรงเรียน ไม่ได้ตอบโจทย์ชีวิตของเขา” คือมุมมองของนายฉัตรมงคล ภูเงิน หรือ “พีนาย” ประธานกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร ผู้เริ่มต้นทำงานกับเยาวชนในชุมชนหลังกลับมาใช้ชีวิตที่บ้านเกิด ในช่วงสถานการณ์โควิด - 19 โดยเริ่มต้นทำงานเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ เนื่องจากเริ่มมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นรอบตัว ทั้งเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา การตั้งครุรกก่อนวัยอันควร รวมถึงคนในชุมชนอีกหลายกลุ่มที่มีศักยภาพ แต่ไม่มีพื้นที่หรือโอกาสให้ศักยภาพเหล่านั้นถูกนำออกมาใช้ โดยเฉพาะองค์ความรู้ของคนรุ่นเก่า ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้า การสานหมวก การทำเกษตร และยังมีทักษะอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดชีวิต แม้ความรู้เหล่านี้จะไม่เคยถูกเรียกว่า “หลักสูตร” และเจ้าของความรู้ไม่ได้มีสถานะเป็น “ครู” แต่ในความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้คือวิชาที่มีคุณค่าที่สามารถส่งต่อไปยังเยาวชนรุ่นต่อไป

ความคิดนี้จึงนำไปสู่การทดลองเปลี่ยนคนในชุมชนให้กลายเป็นครู เปลี่ยนภูมิปัญญาให้กลายเป็นวิชา และเปลี่ยนพื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นห้องเรียน เยาวชนที่เข้ามาที่นี่จึงไม่ได้ถูกถามก่อนว่า “เรียนเก่งไหม” แต่ถูกชวนให้ทดลองทำ ตั้งแต่ปลูกผักเคล ผักสลัด ทอผ้า ย้อมสีธรรมชาติ ชงชา กาแฟ เลี้ยงไก่ ไปจนถึงทำตุ๊กตาก็ได้ บางคนถนัดปลูก บางคนถนัดหยอดเมล็ด บางคนชอบค้าขาย ขณะที่บางคนยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าตัวเองชอบอะไร

“กระบวนการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ลองทำหลายอย่าง ก่อนค่อย ๆ ค้นพบว่าอะไรคือสิ่งที่ตนเองถนัดและอยากไปต่อ เพราะสำหรับเยาวชนที่เคยถูกมองว่า “ไม่เอาไหน” การได้ค้นพบว่า ตัวเองทำอะไรบางอย่างได้ อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เขากลับมาเชื่อมั่นในตัวเองอีกครั้ง” นายฉัตรมงคล กล่าว

แต่การมีแหล่งเรียนรู้เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดให้เยาวชนสนใจ ผลจากการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชรและวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไก่เนื้อลูกผสมไก่โคราชตำบลหนองสนธิ พบบทเรียนคล้ายกันว่า ก่อนจะสร้างการเรียนรู้ผู้ใหญ่ต้องสร้าง “ความไว้วางใจ” ให้เกิดขึ้นเสียก่อน ด้านตำบลหนองสนธิ และตำบลลุ่มมะวี นายธวัชชัย พวงจันทร์ หรือ “น้ำหมี่” เริ่มต้นทำฟาร์มไก่

ตั้งแต่ปี 2561 ก่อนกลับมาสร้างฟาร์มของตัวเองในพื้นที่ในปี 2565 จากฟาร์มเล็ก ๆ ค่อย ๆ เติบโตเป็นเครือข่ายผู้เลี้ยงไก่โคราชที่ทำงานร่วมกับชาวบ้าน นักวิชาการมหาวิทยาลัย และกรมปศุสัตว์ ก่อนจะขยายจากคนเลี้ยงไก่มาเป็นหนึ่งใน “ผู้ใหญ่ใจดี” ที่ช่วยดูแลเยาวชนในตำบลและปัจจุบันสวมบทบาทเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ ในนามวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไก่เนื้อลูกผสมไก่โคราชตำบลหนองสนหิน

หน้าที่ของผู้ใหญ่ไม่ใช่การกำหนดอนาคตให้เด็ก แต่คือการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน ได้ทดลองทำ ก่อนค้นหาเส้นทางของตัวเอง

การทำงานในครั้งนี้อาจไม่ได้เริ่มจากการประกาศว่า “ใครอยากเรียนเลี้ยงไก่ให้มาสมัคร” แต่เริ่มจากการค้นหาและทำความเข้าใจเยาวชนด้วย “กลไกผู้ใหญ่ใจดี” จากเทศบาลตำบลหนองสนหิน ที่มีผู้ใหญ่ใจดี ลูกฟาร์ม และคนในชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเยาวชน ช่วยกันเป็นหูเป็นตา มองว่าเยาวชนคนไหนกำลังเผชิญปัญหา ใครกำลังหลุดออกจากเส้นทางการเรียนรู้ และแต่ละคนสนใจอะไร

“เราจะดูว่าเด็กคนนี้เป็นยังไง ชอบอะไร ต้องเข้าหาแบบไหน เพราะเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน เด็กบางคนอยากเลี้ยงไก่ บางคนชอบงานช่าง บางคนสนใจอาชีพอื่น และบางคนยังตอบไม่ได้ว่าตัวเองอยากทำอะไร หน้าที่ของผู้ใหญ่จึงไม่ใช่การเลือกอนาคตแทนเด็ก แต่คือการเปิดโอกาสให้เขาได้ทดลองทำ ก่อนค้นหาเส้นทางของตัวเอง” นายธวัชชัย กล่าว

ในการทำงานยังพบว่า เยาวชนกลุ่มเสี่ยงจำนวนไม่น้อยอ่อนไหวและปิดกั้นตัวเองจากผู้ใหญ่ การเดินเข้าไปพร้อมคำสั่งหรือคำตัดสินจะยิ่งผลักพวกเขาออกไป สิ่งแรกที่ต้องสร้าง

ใจไม่ใช่ทักษะอาชีพ แต่คือ “พื้นที่ปลอดภัย” พื้นที่ที่พวกเขาสามารถพูดคุย เล่น หยอกล้อ หรือเล่าเรื่องของตัวเองได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกตัดสินทันที เพราะเยาวชนกลุ่มนี้ไม่ได้ต้องการคนสั่ง แต่ต้องการคนเข้าใจ ฟาร์มไก่ที่นี่จึงสอนมากกว่าการเลี้ยงไก่ เมื่อความไว้วางใจเกิดขึ้น ฟาร์มไก่จึงค่อย ๆ เปลี่ยนสถานะจากสถานประกอบการ มาเป็น “ห้องเรียนชีวิต”

ฟาร์มไก่ที่สอนมากกว่าการเลี้ยงไก่...

เยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้ที่นี่ไม่ได้เรียนเพียงวิธีเลี้ยงลูกไก่ แต่ได้เรียนรู้ตั้งแต่การควบคุมอุณหภูมิ การคำนวณอาหาร การรักษาสุขอนามัย การจัดการต้นทุน การแปรรูปไปจนถึงการตลาด เพราะการเลี้ยงไก่สอดแทรกได้ทุกวิชา ทั้งการคำนวณอาหารที่เชื่อมโยงกับวิชาคณิตศาสตร์ การควบคุมอุณหภูมิและสุขอนามัยเชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์ การทำงานกับผู้อื่นคือ ทักษะทางสังคม ส่วนการแปรรูป การคิดต้นทุน และการขาย เชื่อมโยงไปสู่เศรษฐกิจและอาชีพ แต่เหนือไปกว่านั้นคือ “วิชาชีวิต” ที่ต้องรับผิดชอบการทำงาน การแก้ปัญหา การล้มแล้วเริ่มใหม่ และการได้สัมผัสว่าความรู้ที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร

“หัวใจสำคัญไม่ใช่การทำให้เด็กทุกคนกลายเป็นคนเลี้ยงไก่ แต่คือการใช้ทุนที่กระจายอยู่ทั่วชุมชนเป็นพื้นที่ให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสนใจ ก่อนเชื่อมประสบการณ์เหล่านั้น เข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละคน” นายธวัชชัย กล่าว

“กลไกผู้ใหญ่ใจดี” จึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมเยาวชนเข้ากับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเชื่อมไปสู่กลไกการศึกษาที่ทำให้การเรียนรู้จากชีวิตจริง สามารถพัฒนาไปสู่การมีวุฒิการศึกษาได้ นั่นทำให้คำว่า “ห้องเรียน” กลายเป็นพื้นที่ที่ผู้คนทั้งตำบลพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

"อาชีพ" ต้องเดินไปพร้อมกับ "การศึกษา"

บทเรียนเดียวกันเกิดขึ้นที่กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ บ้านตาเพชรซึ่งในช่วงแรกการสร้างอาชีพช่วยให้พวกเขามีรายได้จากสิ่งที่ตัวเองทำ บางคนไม่ต้องกลับไปขอเงินพ่อแม่ บางคนเริ่มเห็นว่าทักษะที่เรียนมาสามารถสร้างรายได้ได้จริง แต่เมื่อทำงานไปสักระยะ นายฉัตรมงคล พบว่า อาชีพเพียงอย่างเดียวยังไม่พอ เยาวชนจำนวนหนึ่งหลุดจากโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 – 2 เมื่อไม่มีวุฒิมัธยมศึกษาปีที่ 3 การสมัครงานในโรงงาน นิคมอุตสาหกรรม หรือแม้แต่

การเข้ารับการฝึกวิชาชีพบางหลักสูตรก็มีข้อจำกัด จะให้กลับไปนั่งเรียนในระบบเดิม เยาวชนหลายคนก็ไม่ต้องการกลับไปแล้ว โจทย์จึงเปลี่ยนจาก “ทำอะไรให้เยาวชนมีอาชีพ” เป็น “อย่างไรให้อาชีพและการศึกษาเดินไปด้วยกัน” กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านตาเพชร จึงเริ่มเชื่อมเครื่องมือและเครือข่ายการเรียนรู้ หลายรูปแบบเข้าหากัน ทั้งการเรียนรู้จากอาชีพจริง การใช้ประสบการณ์และทักษะเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการเรียนรู้ตลอดจนการเชื่อมต่อกับศูนย์การเรียนรู้ CYF ด้วยโรงเรียนมือถือ (Mobile School) เพื่อเปิดเส้นทางให้เยาวชนสามารถกลับมามีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเลือกเดินต่อไปตามเป้าหมายชีวิตของตัวเอง

“เยาวชนทุกคนไม่จำเป็นต้องเดินเส้นทางเดียวกัน ใครต้องการเรียนต่อก็มีทางให้ไป หากใครต้องการทำงานก็มีทักษะและวุฒิการศึกษาเป็นเครื่องมือ หากใครอยากทำอาชีพของตัวเอง ก็สามารถต่อยอดจากสิ่งที่ทดลองทำในชุมชนได้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงมีหลายรูปแบบ บางคนเปิดร้านขาย กาแฟ บางคนทำงานในนิคมอุตสาหกรรม บางคนเปิดร้านซ่อมรถ บางกลุ่มรวมตัวกันผลิตสมุนไพรเพื่อการค้า ขณะที่บางคนเลือกต่อยอดด้านการเกษตรหรือเลี้ยงไก่ มีทั้งคนที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จในครั้งแรก แต่สิ่งสำคัญคือพวกเขาได้มี “ทางเลือก” มากกว่าที่เคยมี” นายฉัตรมงคล กล่าว

เยาวชนทุกคนไม่จำเป็นต้องเดินเส้นทางเดียวกัน ใครต้องการเรียนต่อก็มีทางให้ไป หากใครต้องการทำงานก็มีทักษะ และวุฒิการศึกษาเป็นเครื่องมือ หากใครอยากทำอาชีพของตัวเองก็สามารถต่อยอดจากสิ่งที่ทดลองทำในชุมชนได้

เมื่อ "ระบบอาหารปลอดภัย" กลายเป็น "ห้องเรียนสร้างอาชีพ"

ในวันที่ความมั่นคงทางอาชีพไม่ได้หมายถึงการมีงานทำ แต่หมายถึงการมีรายได้ที่เพียงพอ มีทักษะที่ปรับตัวได้ และมีโอกาสให้คนในครอบครัวก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง ตำบลเมืองสิงห์ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ กำลังทดลองสร้างคำตอบจากทุนที่มีอยู่ในชุมชน นั่นคือ **"ระบบอาหารปลอดภัย"** ที่ไม่ได้มองเรื่องการผลิตอาหาร แต่ใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ และเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่กลับมามีบทบาทในการพัฒนาบ้านเกิด

เมืองสิงห์ไม่ได้เริ่มต้นจากศูนย์ มีประสบการณ์จากการดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพและระบบอาหารของชุมชนต่อเนื่องมานานกว่า 5 ปี ทั้งการเกษตรปลอดภัย การปลูกผัก การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การแปรรูปผลผลิต และการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการชุมชน แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญว่า **"ความรู้"** เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ

หากขาด **"กลไกกลาง"** ที่ทำหน้าที่ประสานงาน ติดตาม และสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง บทเรียนดังกล่าวกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการทำโครงการเมืองสิงห์สร้างสุข **ยกระดับอาชีพและระบบอาหารปลอดภัยด้วยเครือข่ายผู้นำคนรุ่นใหม่** ที่ดำเนินการโดย อบต.เมืองสิงห์ ที่นำทุนเดิมของชุมชนมาพัฒนาให้มีมูลค่ามากขึ้น ทั้งแหล่งอาหารธรรมชาติ พื้นที่ลุ่มน้ำ ป่าชุมชน กลุ่มเกษตรปลอดภัย ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากร และการถนอมอาหาร รวมถึงคนรุ่นใหม่ที่เริ่มกลับคืนถิ่นฐาน ขณะที่ อบต.เมืองสิงห์ มีฐานข้อมูลประชากรและกลไกท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้สนับสนุนการทำงาน โดยใช้ **"ระบบอาหารปลอดภัย"** เป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ เพื่อเปลี่ยนภาพจากเกษตรกรที่ผลิตวัตถุดิบขายในราคาต่ำ ไปสู่การเป็น **"ผู้ประกอบการอาหารปลอดภัย"** ที่รู้จักวางแผนการผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิต และเข้าถึงตลาด รวมถึงหนุนเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเป็น **"นักจัดการเรียนรู้"** ทำหน้าที่เชื่อมโยงคน เทคโนโลยี ความรู้ และตลาดเข้าด้วยกัน

นางสาวจิรนนท์ บุญครอง ผู้รับผิดชอบ

โครงการฯ เล่าว่า การออกแบบการเรียนรู้
ของเมืองสิงห์ จะใช้แปลงเกษตรของสมาชิก
และพื้นที่เรียนรู้ในชุมชนเป็น “ห้องเรียน

ที่มีชีวิต” ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ทดลองลงมือทำ และแก้ปัญหาจริง
ซึ่งการเรียนรู้ครอบคลุมตั้งแต่ทักษะพื้นฐานชีวิต เช่น การอ่าน
และการจดบันทึก การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสื่อสารและ
การทำงานร่วมกับผู้อื่น ไปจนถึงทักษะอาชีพ การประกอบการ
และการบริหารจัดการการเงิน ส่วนในด้านอาชีพ ผู้ร่วมเรียนรู้
จะได้พัฒนาทักษะการผลิตอาหารปลอดภัย การจัดการศัตรูพืช
การให้น้ำ การแปรรูปผลผลิต และการเพิ่มมูลค่า ขณะเดียวกัน
จะเรียนรู้การวิเคราะห์ตลาด การคิดต้นทุนและกำไร การสร้าง
เรื่องราวให้กับสินค้า รวมถึงการใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อเข้าถึง
ผู้บริโภค ขณะที่การเรียนรู้ด้านการเงินจะช่วยให้ครัวเรือน
แยกเงินทุนออกจากค่าใช้จ่ายในครอบครัว รู้จักบันทึก
รายรับ-รายจ่าย วางแผนเป้าหมายทางการเงิน และ
ทำความเข้าใจเรื่องการจัดการหนี้สิน เพื่อสร้างสภาพคล่อง
และลดความเปราะบางของครัวเรือน

“โครงการไม่ได้ต้องการให้แต่ละครัวเรือนผลิตสินค้า
แบบต่างคนต่างทำ แต่ต้องการสร้างระบบที่รู้ว่า “ใครปลูกอะไร
ปริมาณเท่าไร และผลผลิตจะออกสู่ตลาดเมื่อไร” จึงมีการจัดทำ
ปฏิทินการผลิตรวม วางแผนการปลูกให้ผลผลิตไม่กระจุกตัว
จัดทำข้อตกลงเรื่องคุณภาพ และพัฒนาฐานข้อมูลกำลังผลิต
เพื่อให้สามารถวางแผนตลาดและเสนอขายล่วงหน้าได้
ขณะเดียวกัน ผลผลิตจากชุมชนจะถูกนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า
และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบอย่างน้อยหนึ่งผลิตภัณฑ์
พร้อมกับฝึกทักษะการทำแผนธุรกิจ การวิเคราะห์ลูกค้า
ช่องทางจำหน่าย การคำนวณต้นทุนและกำไร รวมถึงการสร้าง
เรื่องราวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเมืองสิงห์ โดยเริ่มจากตลาด
ในชุมชน เช่น โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านอาหาร และ
หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งสามารถเป็นตลาดรองรับผลผลิต
อาหารปลอดภัยและสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับ
เกษตรกรได้ในอนาคต”

“ประสบการณ์ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญว่า
“ความรู้” เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ
หากขาด “กลไกกลาง” ที่ทำหน้าที่ประสานงาน
ติดตาม และสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ความยั่งยืนของเมืองสิงห์ไม่ได้ถูกออกแบบให้สิ้นสุดลง
พร้อมกับโครงการฯ แต่ต้องการทำให้การเรียนรู้กลายเป็น
ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ผู้ร่วมเรียนรู้จะสามารถเข้าถึงบทเรียนสั้น ๆ
ผ่านสมาร์ทโฟน เรียนรู้จากปัญหาจริงในแปลงเกษตร และ
แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน
จะพัฒนาระบบ Peer-to-Peer Coaching ให้ผู้ที่มีประสบการณ์
และประสบความสำเร็จสามารถยกระดับเป็นที่เลี้ยงให้กับ
สมาชิกคนอื่น ๆ ต่อไป

โดย อบต.เมืองสิงห์ทำหน้าที่เชื่อมโยงความรู้จากสถาบันการศึกษาและภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาสู่ชุมชน ขณะที่ข้อมูลราคาตลาด ความต้องการของผู้บริโภค และแนวโน้มพืชเศรษฐกิจจะถูกนำมาใช้เป็นโจทย์สำหรับการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์ โดยเป้าหมายปลายทางไม่ใช่การมีเกษตรกรที่ผลิตอาหารปลอดภัยได้มากขึ้น แต่คือการทำให้องค์กรเล็ก ๆ เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่ “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” หรือ “Learning Hub” ที่คนในชุมชนสามารถเรียนรู้ ปรับตัว และช่วยเหลือกันได้อย่างต่อเนื่อง

จาก "ฐานทุนชุมชน" สู่เส้นทาง การศึกษาเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

ตลอดระยะเวลาของการทำงานกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ บ้านตาเพชรจึงไม่ได้หยุดอยู่ที่การเป็น “พื้นที่ฝึกอาชีพ” จากการนำความรู้ของคนในชุมชนมาเป็นฐาน กลายเป็นพื้นที่ที่ค่อย ๆ เชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านี้เข้ากับกลไกทางการศึกษาและภาคีที่หลากหลายมากขึ้น ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ไม่ใช่เพียงการมีผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มอาชีพใหม่ แต่เด็กและเยาวชนจำนวนหนึ่งสามารถกลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ นำทั้ง “ทักษะอาชีพ” และ “วุฒิการศึกษา” ไปใช้สร้างทางเลือกในชีวิต ขณะเดียวกัน ความร่วมมือกับภาคีทางการศึกษาก็ค่อย ๆ ขยายตัวจนเกิดเส้นทางการเรียนรู้ใหม่ เมื่อวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์เข้ามาใช้พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่จัดการเรียนรู้ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ที่ผู้เรียนสามารถมาเรียนในพื้นที่ชุมชนสัปดาห์ละครั้ง ใช้เวลาเรียน 3 ปี และได้รับสิทธิทางการศึกษาเช่นเดียวกับผู้เรียนในระบบ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าถึงการเรียนรู้โดยไม่จำกัดเพียงเด็กในวัยเรียนเท่านั้น

สำหรับนายฉัตรมงคล นี่คือนายที่เคยเป็นเพียงความฝันจากพื้นที่ที่เคยเป็นเพียงเถียงนาเล็ก ๆ ค่อย ๆ ขยายขอบเขตกลายเป็นพื้นที่รวมตัวของเด็ก เป็นพื้นที่ทดลองอาชีพ เป็นพื้นที่ส่งต่อภูมิปัญญาระหว่างคนต่างวัย และวันนี้กำลังขยับไปสู่การเป็น “ห้องเรียน” ที่เชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม

เส้นทางการเรียนรู้จึงเริ่มเชื่อมต่อกันเป็นสายพานแห่งการเรียนรู้ ตั้งแต่การค้นหาเด็ก การเรียนรู้จากอาชีพและชีวิตจริง การเติมเต็มวุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงโอกาสในการศึกษาต่อระดับวิชาชีพ

“ดีใจที่ กศศ. มาวางจิ๊กซอว์ไว้ แล้วเราก็ตั้งจิ๊กซอว์ตัวอื่นมาต่อภาพการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างลงตัว”

จิ๊กซอว์ที่นายฉัตรมงคลพูดถึง จึงไม่ใช่โครงการใดโครงการหนึ่ง แต่คือการทำให้อาชีพ ระบบการศึกษา และการเรียนรู้ ภูมิปัญญา สถานศึกษา และเครือข่ายสนับสนุนเข้ามาเชื่อมต่อกัน จนเกิดเป็นเส้นทางที่พวกเขาสามารถเดินต่อได้จริง

เปลี่ยน "ทุนชุมชน" เป็นระบบการเรียนรู้วิชาชีพ

ที่อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ กำลังเกิดอีกขั้นของการเปลี่ยนทุนชุมชนให้กลายเป็นระบบการเรียนรู้ และอาชีพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ ไสค์คือ
คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

กล่าวว่า “ผ้าปักแซว” คือมรดกทางวัฒนธรรมของชาวกูยที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ถูกปักด้วยมืออย่างประณีต แต่ในช่วงแรกชาวบ้านปักไว้ใช้เอง มีคนมาจ้างไม่มาก แม้มหาวิทยาลัยจะเคยนำลายดั้งเดิมมาผสมกับลายร่วมสมัย แต่คำถามสำคัญยังคงอยู่ นั่นคือ “ทำแล้วจะขายที่ไหน ขายให้ใคร”

โจทย์นี้สะท้อนว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากต้องการให้ภูมิปัญญายังคงอยู่กับคนรุ่นต่อไป จำเป็นต้องทำให้เจ้าของความรู้เห็นว่า ความรู้นั้นสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตของพวกเขาได้

การร่วมงานกับ กสศ. ตั้งแต่ปี 2566 และต่อ ยอดในปี 2567 มหาวิทยาลัยจึงเข้ามาเติมองค์ความรู้ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ จนผ้าปักแซวได้รับการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายภายใต้แบรนด์ “โซกูยสำโรงทาบ” ทั้งหมด

เสื้อม่อฮ่อม เสื้อย้อมมะเกลือ หมอนอิง สมุดโน้ต และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พร้อมผลักดันด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการขึ้นทะเบียน OTOP

“สิ่งที่เปลี่ยนจึงไม่ใช่เพียง “สินค้า” แต่คือ สถานะของคนในชุมชน ผู้สูงอายุและภูมิปัญญาที่เคยเป็นเพียง “คนปักผ้า” กลายเป็นปราชญ์ เขียน และวิทยาการความรู้ที่เคยอยู่กับคนบางคนถูกทำให้มองเห็น มีคุณค่า และสามารถถ่ายทอดต่อได้”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ กล่าวต่อว่า หลักคิดนี้ถูกนำไปใช้กับอาชีพเกษตรกร เมื่อพบว่าชาวบ้านมีพื้นฐานด้านเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ได้เริ่มต้นใหม่ แต่เดิมความรู้จากคณะเกษตรศาสตร์และเทคโนโลยีในเรื่องการจัดการโรงเรือน การผสมเกสร การทำน้ำหมักชีวภาพ การปรุงดิน การปลูกเคลเมล่อน และการเพาะกล้าผัก เมื่อพบว่ามีความรู้ชุมชน ก็เชิญช่างมาเป็นผู้ถ่ายทอดการสร้างโรงเรือน จนชาวบ้านสามารถสร้างโรงเรือนและรับงานได้เอง ขณะที่คนในพื้นที่มีพื้นฐานด้านอาหาร ก็เชื่อมกับสาขาธุรกิจอาหารเพื่อพัฒนาขนมและอาหารพื้นบ้านให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมและบริการในพื้นที่เรียนรู้

หัวใจสำคัญจึงไม่ใช่ “มหาวิทยาลัยมีความรู้อะไรแล้วจะนำไปสอนชุมชน” แต่คือการ “ค้นหา เข้าถึง และเข้าใจผู้ร่วมเรียนรู้” ด้วยการลงไปคลุกคลีจนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แล้วนำความรู้จากภายนอกไปเติมในจุดที่ยังขาด จาก “ผู้เรียน” จึงค่อยเกิดเป็น “ผู้รู้” และกลายเป็น “ผู้ถ่ายทอด” โดยปัจจุบันเกิดทั้งศูนย์การเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแบบครบวงจรบ้านตะเคียน และศูนย์เรียนรู้และฝึกอบรมการแซวผ้าของชาวกูย เป็นการเปิดพื้นที่ให้คนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนและผู้ที่เคยเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ ย้ำว่า นี่คือภาพที่ทำให้คำว่า “ยืนได้ด้วยตัวเอง” เริ่มเป็นรูปธรรม เพราะความยั่งยืนไม่ได้หมายถึงการมีมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานสนับสนุนอยู่ตลอดเวลา แต่หมายถึงวันที่คนสอนอยู่ในชุมชน ความรู้อยู่ในชุมชน พื้นที่เรียนรู้อยู่ในชุมชน และชุมชนสามารถจัดการต่อได้ด้วยตัวเอง ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มผลิตสินค้า และจำหน่ายผ่านตลาดชุมชน ตลาดตำบล ตลาดกรีนมอ ช่องทางออนไลน์ และการออกบูธภายนอกหลายคนกลายเป็นวิทยากร ขณะที่กลุ่มเริ่มมีระบบบริหารจัดการรายได้และเก็บต้นทุนบางส่วนไว้ต่อยอดการทำงาน

ที่สำคัญกว่านั้นคือ กระบวนการเรียนรู้ยังเชื่อมต่อกับระบบการศึกษามากขึ้น ผ่านการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น ร่วมกับหน่วยงานด้านพัฒนาฝีมือแรงงานและการพัฒนาชุมชน ผู้เรียนสามารถได้รับหลักฐานรับรองและต่อยอดประสบการณ์สู่ระบบเครดิตแบงก์เพื่อเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น โดยในอนาคตยังมีแผนเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาเข้ามาเรียนรู้ร่วมกับวัยแรงงานและผู้สูงอายุ ตั้งแต่ต้นน้ำของผ้า เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลางน้ำอย่างการทอ การย้อม และการปักแฉว ไปจนถึงปลายน้ำด้านการตลาด เพื่อให้คนต่างวัยกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “สายพานการเรียนรู้เดียวกัน”

สิ่งที่เปลี่ยนจึงไม่ใช่เพียง “สินค้า” แต่คือ สถานะของคนในชุมชน ผู้สูงอายุและภูมิปัญญาที่เคยเป็นเพียง “คนปักผ้า” กลายเป็นปราชญ์ เชียน และวิทยากร ความรู้ที่เคยอยู่กับคนบางคนถูกทำให้มองเห็น มีคุณค่า และสามารถถ่ายทอดได้

เมื่อโอกาสพาชีวิตกลับมาเรียนรู้ใหม่

จากเยาวชนสองคนที่เคยหลุดออกจากระบบการศึกษา เพราะเงื่อนไขชีวิตและความไม่พร้อม วันนี้ “ต๋าร์” และ “ยีนส์” กลับมาเรียนในรั้ววิทยาลัยอีกครั้ง พร้อมค้นพบว่า การเรียนรู้ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อวุฒิการศึกษา แต่สามารถเปลี่ยนมุมมองต่อชีวิต เปิดความฝันใหม่ และทำให้พวกเขากลายเป็นคนที่พร้อมส่งต่อโอกาสให้คนอื่น

สำหรับ นายภูวมินทร์ สิงห์ทอง หรือ “ต๋าร์” วัย 23 ปี จากอำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ การกลับเข้าสู่รั้ววิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ ไม่ใช่การกลับมาเรียน แต่คือการได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง

ต๋าร์ออกจากโรงเรียนตั้งแต่อายุ 13 ปี เพราะรู้สึกว่าการเรียนไม่ตอบโจทย์ชีวิต ก่อนออกมาทำงานก่อสร้าง แบกปูน จับเสียม และเดินทางตามไซต์งานเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง กระทั่งเมื่อเห็นเพื่อนรุ่นเดียวกันทยอยเรียนจบ มีงานทำ และมีโอกาสในชีวิตมากขึ้น ความคิดที่จะกลับมาเรียนจึงค่อย ๆ เกิดขึ้น แม้จะไม่แน่ใจว่าคนที่ห่างจากระบบการศึกษามานาน จะมีโอกาสกลับมาได้หรือไม่

จุดเปลี่ยนเกิดขึ้นเมื่อ กลไกผู้ใจดีของเทศบาลตำบลหนองสนธิ จังหวัดสุรินทร์ และภาคีเครือข่าย เข้าไปค้นหา และชวนต๋าร์กลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นอย่าง “โรงเรียนมือถือ” (Mobile School) ที่นำการเรียนรู้ไปหาเขาถึงหน้างาน ประสบการณ์จากงานก่อสร้างที่สะสมมาหลายปี ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเวลาที่สูญเปล่า แต่ถูกนำมาเทียบโอนเป็นประสบการณ์การเรียนรู้เปลี่ยน “งานใช้แรง” ให้กลายเป็น “หน่วยกิตทางการศึกษา” ทำให้ต๋าร์คว้าวุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้ภายในเวลาเพียง 6 เดือน ก่อนสอบผ่านและได้รับ **ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง** ของ กสศ. เพื่อศึกษาต่อระดับ ปวส. สาขาช่างกลเกษตร

“จากเยาวชนที่เคยใช้แรงกายทำงานเพื่อยูรอด วันนี้ต๋าร์กำลังใช้ความรู้และโอกาส สร้างอนาคตของตัวเองขึ้นใหม่

สิ่งที่สำคัญกว่าวุฒิการศึกษา คือการที่ดาร์ค้นพบว่าตัวเองยังมีความสุขกับการเรียนรู้ จากคนที่ไม่เคยเปิดคอมพิวเตอร์ วันนี้เขาได้เรียนรู้ทั้งการเขียนโครงการการทำงานเป็นทีม ระบบนิเวติส์ ไฮดรอลิก วงจรไฟฟ้า และเครื่องจักรกลเกษตร ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ยิ่งเรียนก็ยิ่งอยากรู้ และเริ่มมองเห็นโลกกว้างกว่าที่เคยคิด

อีกหนึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญคือ การได้รับความไว้วางใจจากอาจารย์ ดาร์ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานชมรมวิชาชีพช่างกลเกษตรตั้งแต่เข้าเรียนได้ไม่นาน พร้อมได้รับโอกาสพัฒนาภาวะผู้นำและแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ

จากคนที่เคยไม่มั่นใจและพูดต่อหน้าคนอื่นแล้วเมื่อสิ้นวันนี้เขากลายเป็นคนถือไม้ค้ำเนินกิจกรรมอย่างมั่นใจและพร้อมทำงานเพื่อส่วนรวม ทุกวันนี้ดาร์ยังเลือกลงมือทำก่อนสั่งงาน ดูแลความเรียบร้อยของแผนก และนำทีมออกบริการชุมชน ทั้งซ่อมเครื่องจักร เปลี่ยนน้ำมันเครื่อง และถ่ายทอดความรู้ให้ชาวบ้าน เพราะเขาเชื่อว่า **ความรู้จะมีคุณค่าที่สุดเมื่อถูกนำไปใช้และส่งต่อให้คนอื่น**

ความฝันของดาร์ไม่ได้หยุดอยู่ที่ ปวส. เขาอยากเรียนต่อระดับปริญญาตรี เพื่อก้าวสู่การเป็น วิศวกรเครื่องกลเกษตร และกลับไปสร้างบ้านให้ครอบครัว จากเด็กที่เคยใช้แรงกายทำงานเพื่ออยู่รอด วันนี้ดาร์กำลังใช้ความรู้และโอกาสสร้างอนาคตของตัวเองขึ้นใหม่

สำหรับ นายอินชา ชัยยงค์ หรือ “ยีนส์” วัย 24 ปี จากจังหวัดสุรินทร์ การกลับมาเป็นนักศึกษา ปวส. สาขาช่างกลเกษตร ที่วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ คือการเปิดประตูชีวิตอีกครั้ง

ยีนส์หลุดออกจากระบบการศึกษาตั้งแต่อายุ 15 ปี หลังครอบครัวเผชิญปัญหาพ่อแม่แยกทางกัน เขาใช้ชีวิตผ่านการทำงานหลายรูปแบบ รวมถึงประสบการณ์ในค่ายทหาร ก่อนกลับมาอยู่กับปู่และย่าในจังหวัดสุรินทร์อย่างเงียบ ๆ และแทบไม่ค่อยสูงส่งกับใคร

จุดเปลี่ยนเกิดขึ้นเมื่อเขาได้รับโอกาสจาก นิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ บ้านตาเพชร จังหวัดสุรินทร์ ภายใต้การสนับสนุนของ กสศ. ผ่านการเทียบโอนประสบการณ์การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ จนได้รับวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และสามารถกลับมาเรียนต่อได้อีกครั้ง แต่การกลับมาเรียนในวัย 24 ปี พร้อมเพื่อนร่วมชั้นวัย 18 – 19 ปี ไม่ใช่เรื่องง่าย ช่วงแรกเต็มไปด้วยความกังวล ทุกเช้ายีนส์ตื่นตั้งแต่ 05.30 น. และใช้เวลาอยู่หน้ากระดานนับชั่วโมง เพราะไม่มั่นใจในตัวเองและกลัวการพบเจอผู้คน

แต่ความมั่นใจของเขาค่อย ๆ เติบโตขึ้น เมื่ออาจารย์มองเห็นความรับผิดชอบและความตั้งใจของเขา จนมอบหมายให้เป็นรองประธานชมรมวิชาชีพช่างกลเกษตร ตั้งแต่เดือนแรก ยีนส์เริ่มดูแลกิจกรรมของแผนก ปลูกรุ่นน้อง รวมแถว และทำงานร่วมกับเพื่อนมากขึ้น จากคนที่เคยกลัวการออกจากห้องพัก วันนี้เขากลายเป็นหนึ่งในคนที่คอยดูแลรุ่นน้อง

ประสบการณ์ชีวิตในอดีตยังคงกลายเป็นบทเรียนสำคัญ ยีนส์เข้าชมรมดนตรีจากความสามารถในการเล่นกีตาร์ เบส และกีตาร์ไฟฟ้า ก่อนรับหน้าที่ดูแลน้อง ๆ ในชมรม เมื่อเกิดเหตุทะเลาะวิวาท เขาเลือกไม่ใช้การดำเนิน แต่ชวนน้อง ๆ มานั่งพูดคุย บอกเล่าประสบการณ์ของตัวเองในวันที่เคยหลงทาง เคยคิดว่าเพื่อนและการแสดงออกว่าเก่งคือสิ่งสำคัญ ก่อนจะเรียนรู้ว่าสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ช่วยให้ชีวิตเขาเดินต่อไปได้

เป้าหมายของยีนส์จึงไม่ได้มีเพียงการเรียนให้จบ แต่คือการกลับไปเป็นเสาหลักของครอบครัว ช่วยปู่ย่า และสนับสนุนให้น้องสาวทั้งสองคนได้เรียนต่อ

ยีนส์จึงเลือกใช้ประสบการณ์ของตัวเองเพื่อสื่อสารกับรุ่นน้อง โดยไม่ตัดสิน แต่รับฟัง และทำให้พวกเขารู้ว่า ยังมีใครสักคนที่มองเห็นคุณค่าในตัวพวกเขา

“ผมอายุ 24 ยังกลับมาเรียนเลย ผมเชื่อว่าบางครั้งคนที่กำลังหลงทาง ไม่ได้ต้องการคำสอนมากมาย เขาแค่ต้องการเห็นว่ามีใครสักคนที่เคยผ่านเส้นทางเดียวกัน และพิสูจน์ให้เห็นว่าการเริ่มต้นใหม่เป็นไปได้จริง”

สิ่งที่ยีนส์ได้รับจาก “พื้นที่ปลอดภัย” จึงค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสิ่งที่เขาส่งต่อให้คนอื่น จากคนที่เคยได้รับการรับฟัง กลายเป็นคนที่พร้อมรับฟังผู้อื่น จากคนที่เคยหลุดจากระบบการศึกษา กลายเป็นรุ่นพี่ที่ช่วยประคับประคองไม่ให้คนอื่นหลุดตาม แม้ภายนอกจะเป็นพี่ใหญ่ที่ใคร ๆ ก็ฟังพาได้ แต่ยีนส์เองก็ยังอยู่ระหว่างการเรียนรู้และเยียวยาตัวเอง เขาค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะเข้าใจตัวเอง เข้าใจผู้อื่น และเติบโตไปพร้อมกับคนรอบข้าง

วันนี้เป้าหมายของยีนส์จึงไม่ได้มีเพียงการเรียนรู้ให้จบ แต่คือการกลับไปเป็นเสาหลักของครอบครัว ช่วยป๋าย่า และสนับสนุนให้น้องสาวทั้งสองคนได้เรียนต่อ

จากคนที่เคยได้รับ “พื้นที่ปลอดภัย” วันนี้ยีนส์กำลังกลายเป็นคนที่สร้างพื้นที่นั้นให้กับคนอื่น

หากมองภาพการทำงานของทั้ง 4 พื้นที่ จะพบว่า สิ่งที่ทำให้พื้นที่เหล่านี้กลายเป็น “ห้องเรียน” ไม่ได้เริ่มต้นจากการมีอาคารใหม่ หรือการสร้างทุกอย่างขึ้นมาจากศูนย์ แต่เริ่มจากการมองเห็นว่า ชุมชนมีต้นทุนอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่รู้วิธีย้อมผ้าจากเปลือกไม้ เกษตรกรที่รู้จักดินและฤดูกาล คนเลี้ยงไก่ที่รู้ตั้งแต่การฟัก การเลี้ยง ไปจนถึงการขาย เป็นพื้นที่เกษตรที่เด็กสามารถทดลองลงมือทำ เป็นคนในเทศบาลที่รู้ว่าบ้านไหนมีเยาวชนกำลังหลุดจากโรงเรียน เป็นผู้ใหญ่ใจดีที่เยาวชนกล้าพูดคุยด้วยในวันที่ชีวิตมืดมนไม่รู้ว่าจะไปทางไหน หรือเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ทำให้รู้ว่า เยาวชนคนไหนกำลังต้องการความช่วยเหลือ เมื่อทุนเหล่านี้ถูกนำมาเชื่อมร้อยเข้าหากัน สิ่งที่เคยเป็นเพียง “อาชีพร” หรือ “ภูมิปัญญา” จึงแปรเปลี่ยนเป็น “ต้นทุนการเรียนรู้” และเมื่อเชื่อมต่อกับกลไกทางการศึกษา การเรียนรู้จากชีวิตจริงจึงไม่เป็นทางตัน แต่สามารถพาเด็กและเยาวชนก้าวเดินไปพร้อมกับทักษะ รายได้ วุฒิการศึกษา และโอกาสในการเลือกอนาคตของตัวเอง

จาก "ครูผู้สอน" สู่ "นักจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น"

แนวคิดเรื่อง "การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น" กำลังกลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพราะโลกของการเรียนรู้ในวันนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องเรียนหรือช่วงวัยใดวัยหนึ่ง หากแต่เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และตลอดช่วงชีวิตของคนคนหนึ่ง

ภายใต้แนวคิดนี้ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลักในการส่งเสริมและบูรณาการโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยยึดหลักสำคัญว่า “ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและในทุกที่” การทำงานของ สกร. จึงไม่ได้มุ่งเพียงการจัดการศึกษาให้คนเข้าสู่ระบบ แต่หมายถึงการสร้างโอกาสให้ผู้คนสามารถเรียนรู้จากบริบทชีวิตของตนเอง พัฒนาทักษะ มีวุฒิการศึกษา มีอาชีพ มีรายได้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางการทำงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ที่มองว่า “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” เป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับคนที่ไม่สามารถเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษาปกติได้ การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้อง ยืดหยุ่นทั้งเวลา สถานที่ วิธีการ เนื้อหา และเส้นทางการเรียนรู้ ให้สามารถออกแบบให้สอดคล้องกับชีวิตและข้อจำกัดของผู้เรียนแต่ละคน

สิ่งสำคัญจึงไม่ใช่แค่การสร้าง “ทางเลือกทางการศึกษา” เพิ่มขึ้น แต่คือการเปลี่ยนวิธีคิดจาก “ผู้เรียนต้องปรับตัวเข้าหาระบบ” มาเป็น “ระบบต้องปรับตัวเข้าหาผู้เรียน”

การเรียนรู้ต้องเริ่มจาก "ชีวิตจริงของผู้เรียน"

ตั้งแต่ปี 2562 – ปัจจุบัน โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีการดำเนินงานในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ โดยถักทอหุ้นส่วนการศึกษาที่มาจากหลากหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนงานในบทบาท “หน่วยจัดการเรียนรู้” ซึ่งในปี 2569 มีหน่วยงานภาคการศึกษาอย่าง สกร. 5 แห่งจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาร่วมสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไปด้วยกัน ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอปทุมรัตน์ และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เน้นการสร้างอาชีพด้านเกษตรกรรมให้กับคนพิการและผู้ดูแล ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ที่นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น ศูนย์การเรียนรู้ระดับอำเภอนาด้วง จังหวัดเลย และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ที่ใช้ฐานทุนชุมชนอย่าง “กก” มาแปรรูปเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงและมูลค่าให้กับชุมชน พร้อมยกระดับการเรียนรู้สู่การมีทางเลือกและทางรอดในชีวิต

ทุนชุมชนสู่ทางเลือกทางรอด

“กกและผือ” อาจดูไร้ค่าในสายตาคนทั่วไป แต่สำหรับชาวบ้านตำบลโนนสมบูรณ์นั้นมียอดคงทอง พวกเขาพลิกชีวิตด้วยภูมิปัญญาที่มีสู่การนำทุนเดิมจากธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วไปตามชุมชนมาพัฒนาจากเสื่อกกและผือเดิม ๆ ขายได้ไม่กี่บาท สู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายจนกลายเป็นสินค้า OTOP และสินค้าภายใต้แบรนด์ Good Goods (กูด กูตส์) ซึ่งเป็นแบรนด์สินค้าไลฟ์สไตล์และวิถีชีวิตเพื่อสังคมภายใต้โครงการ “เซ็นทรัลทำ” ของกลุ่มเซ็นทรัล เช่น กระเป๋าสาน หมอนอิง พวงกุญแจ ฯลฯ สร้างมูลค่าเพิ่มมากมายให้ชาวบ้านลืมตาอ้าปากได้ในช่วงเวลาที่ยากลำบาก

โดยมี **ครูศรี อิตมา ครูอาสาสมัคร** ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ อยู่เบื้องหลังของการสานพลังคนในชุมชนโดยใช้

กลยุทธ์ “**รุกถึงที่ ลุยถึงถิ่น**” มาตั้งแต่ปี 2562 ชวนชุมชนมองสิ่งที่มี ไม่ใช่สิ่งที่ขาด แล้วนำสิ่งนั้นมาออกแบบการเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียนที่ไม่ใช่ห้องเรียนสี่เหลี่ยม แต่ใช้พื้นที่ทุกตารางวาในชุมชนเป็นสถานที่เรียนรู้ให้คนได้คิดและลงมือทำจริงจนเกิดความยั่งยืน

โดยหนึ่งในแนวคิดการทำงานที่สำคัญคือ การทำตัวเป็น “**คนตัวเล็ก**” ครูศรี บอกว่า ในโลกการทำงานเมื่อคนเรามีตำแหน่ง มีบทบาท หรือมี “**หัวโขน**” มากขึ้น ก็อาจเผลอวางตัวเป็นผู้รู้หรือผู้สั่งการ จนกลายเป็น “**น้ำเต็มแก้ว**” ที่คิดว่าตนเองมีคำตอบอยู่แล้ว ทำให้ไม่สามารถมองเห็นความต้องการที่แท้จริงของผู้คน แต่การทำงานกับคนที่มิชอบจำกัดและความเปราะบาง ครูศรีมีเลือกที่จะถอดหัวโขนของความเป็นครูออก และทำตัวให้เล็กลง

เพื่อเข้าไปอยู่ข้าง ๆ ชาวบ้านในฐานะ “**ผู้ร่วมเรียนรู้**” เมื่อครูไม่ได้เข้าไปพร้อมคำตอบ แต่เข้าไปพร้อมคำถามและหัวใจที่พร้อมรับฟัง จึงมองเห็นทั้งเสียงสะท้อน แวดตา ความต้องการ และปัญหาที่ซ่อนอยู่หลังข้อมูล บทบาทของครูศรีจึงเปลี่ยนจาก “**ผู้ให้ความรู้**” เพียงฝ่ายเดียวไปเป็นทั้ง “**ผู้รับและผู้ให้**” ในเวลาเดียวกัน

“การนำทุนเดิมจากธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วไปตามชุมชนมาพัฒนาจากเสื่อกกและผือเดิม ๆ ขายได้ไม่กี่บาท สู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายจนกลายเป็นสินค้า OTOP

“การเปลี่ยนบทบาทครูให้เป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ในเวลาเดียวกัน เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเชิงพื้นที่มีความยั่งยืน”

เมื่อชาวบ้านสามารถยืนหยัดได้ด้วยตัวเองแล้ว ปี 2569 ครูศรีจึงขอสานพลังการเรียนรู้ไปสู่การสร้างบ้านเรียนสำหรับเยาวชนกลุ่มเปราะบางให้ได้กลับมาเรียนรู้อีกครั้งในพื้นที่ปลอดภัยอีกครั้งกับโครงการ “**พลังบ้านเรียนรู้**”

นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจแก่จนข้ามรุ่น โดยที่ผ่านมามีส่วนร่วมกับครูในระบบผลักดันหลักสูตรทอเสื้อให้กลายเป็นหลักสูตรท้องถิ่นบรรจุไว้ในโรงเรียน เพื่อให้ลูกหลานในชุมชนได้สานต่อภูมิปัญญา สานรอยยิ้ม และสานสายใยคนในชุมชนและครอบครัว รวมถึงขยายผลการเรียนรู้สู่ตำบลใกล้เคียงจนเกิดแหล่งเรียนรู้รวม 7 แห่ง

โดยในปีนี้ ครูศรีได้วางแผนทำงานกับเยาวชนนอกระบบการศึกษาและครัวเรือนยากจนมากขึ้นผ่านการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยั่งยืนโดยใช้โมเดลความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน มุ่งสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว พร้อมปลูกฝังทัศนคติ (Growth Mindset) ให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และส่งเสริมการเรียนรู้จากอุปสรรคและการพัฒนาทักษะอย่างไม่หยุดยั้งใน 4 พื้นที่ คือ พื้นที่เดิมอย่างตำบลโนนสมบูรณ์และตำบลคำนาดี รวมถึงพื้นที่ใหม่อย่างตำบลวิศิษฐ์และตำบลโคกก่อ รวมถึงวางแผนยกระดับแหล่งเรียนรู้ “เอือนเอือนกก” ให้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภูมิปัญญาได้

ซึ่งสอดคล้องกับชาวบ้านตำบลนาดอกคำ และตำบลนาด้วง อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ที่มี “กก” เป็นทุนชุมชนเช่นกัน แต่ชาวบ้านยังไม่สามารถนำทุนนี้มาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งหากไม่พัฒนาจะเกิดความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น รวมถึงเกิดการย้ายถิ่นของแรงงาน และเกิดการสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ระดับอำเภอนาด้วง จังหวัดเลย จึงเข้ามาสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านผ่านโครงการการทำกระเป๋าคาดอกจากเสื่อกก โดยวางแผนใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และบูรณาการทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นฐาน รวมทั้งติดตามและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองและปรับตัวได้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

นอกจากทุนทรัพยากรทางธรรมชาติแล้ว ทุนวัฒนธรรมก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพราะนอกจากจะอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนแล้ว ยังสามารถนำมาต่อยอดสร้างอาชีพ สร้างรายได้ดังตัวอย่างของตำบลนาข้าว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ที่เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ และมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง โดยทุกปีจะมีการจัดงานประเพณีผิชนน้ำเป็นงานบุญเดือนหก จัดขึ้นหลังวันวิสาขบูชา ช่วงวันแรม 1 - 3 ค่ำ เพื่อขอฝนในวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่สืบทอดกันมากกว่า 300 ปี

โดยชาวบ้านจะแต่งกายเป็นวิญญาณของวัวควาย คอยติดตามผู้คนไปตักน้ำ หาฟืน ซึ่งจุดเด่นของผีขนน้ำ อยู่ที่หน้ากากไม้ที่มีการเขียนลวดลายสวยงาม ดังนั้น ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จึงวางแผนนำจุดเด่นนี้มาต่อยอดด้วยการจัดทำโครงการ **ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกผีขนน้ำบ้านนาข้าว** ให้กับชาวบ้าน บ้านนาข้าวหมู่ 1 และ 14 ผ่านการสร้างการเรียนรู้ ในการทำผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึกผีขนน้ำ เช่น พวงกุญแจ เข็มกลัดติดตู้เย็น หน้ากากผีขนน้ำชิ้นเล็ก เสื้อยืดผีขนน้ำ เข็มกลัด ฯลฯ เพื่อสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ยกระดับเอกลักษณ์ ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความภาคภูมิใจ มีมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับ ของตลาดจนนำไปสู่ช่องทางการจำหน่ายที่กว้างขึ้น

สร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อทุกคน

ไม่เพียงเท่านั้น การทำงานของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ในปี 2569 ยังคงครอบคลุมไปถึงการทำงานกับคนพิการ ด้วยการส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม สำหรับ คนพิการ ผ่านการจัดทำ**โครงการพัฒนาทักษะชีวิต สร้างงาน สร้างอาชีพคนพิการ** ด้วยพืชไฮโดรโปนิคส์ตามแนว

เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ตำบลบัวแดง และตำบลสระบัว อำเภอบุพผรัตน์ โดยศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ บุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และโครงการเพิ่มทักษะอาชีพ ผู้พิการด้วยการปลูกผักไฮโดรโปนิคส์น้ำนิ่ง และอาชีพ ตามความสนใจของคนพิการ ในพื้นที่อำเภोजตุรพักตรพิมาน ได้แก่ หมู่ 2 บ้านเทียมแซ่ ตำบลน้ำใส หมู่ 10 บ้านเขาว ตำบลดงแดง และหมู่ 2 ตำบลหัวช้าง โดยศูนย์ส่งเสริม การเรียนรู้ระดับอำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ทั้งสองหน่วยจัดการเรียนรู้ต่างมุ่งเน้นการเปลี่ยน “ภาระ” ให้เป็น “พลัง” โดยศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ บุพผรัตน์ หวังเปลี่ยนมุมมองของคนพิการจากผู้รับ สู่การเป็นผู้ผลิต ผ่านการออกแบบสภาพแวดล้อมของแปลงผัก ที่ยกสูงขึ้น เพื่อลดข้อจำกัดทางกายภาพ และเน้นการปลูกผัก ปลอดสารพิษ ระยะเวลาที่ตลาดมีความต้องการสูง เพื่อสร้างพื้นที่ ในการเพิ่มทักษะ สำหรับการดำรงชีวิตที่พึ่งพาสมรรถภาพร่างกาย และจิตใจของคนพิการ ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริม และ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ขณะที่ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอ จตุรพักตรพิมาน ก็มุ่งเน้นให้คนพิการสามารถพึ่งพาตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการนำ เทคโนโลยีเกษตรคนเมือง (Hydroponics) มาปรับใช้ โดยเลือกระบบน้ำนิ่ง (Static Solution) เพราะต้นทุนต่ำที่สุด และจัดการง่ายที่สุด (ไม่ต้องใช้ไฟฟ้า/ปั้มน้ำ) รวมถึง ออกแบบโต๊ะปลูกให้มีความสูงพอดีกับรถเข็น เพื่อให้คนพิการ ทำงานได้สะดวกขึ้น

5 เสาหลัก สู่ "กระบวนการเรียนรู้ที่มีชีวิต"

ผลจากการลงมือทำจริงและการถอดบทเรียน อย่างต่อเนื่อง ครูศรีที่มีขับเคลื่อนงานจากฐานทุนชุมชน มานานกว่า 7 ปี ได้สังเคราะห์แนวทางการทำงานเชิงพื้นที่ ออกมาเป็น 5 องค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจ ของการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่นบนฐานชุมชน ดังนี้

1 วิเคราะห์ “ผู้ร่วมเรียนรู้” จากฐานทุนชีวิต รอบด้าน จุดเริ่มต้นไม่ใช่การถามว่า “จะสอนอะไร” แต่ต้องถามก่อนว่า “เรากำลังทำงานกับใคร” การทำความเข้าใจผู้เรียน

จึงต้องมองให้ลึกกว่าตัวบุคคล ทั้งฐานทุนชีวิต ครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่ และเงื่อนไขแวดล้อม ที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาจุดเริ่มต้นที่เหมาะสมกับแต่ละคน โดยเปลี่ยนจากการจัดการเรียนรู้แบบ One Size Fits All ไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่าง ของแต่ละชีวิต

2 ผู้เรียนคือ “เจ้าของการเรียนรู้” การเรียนรู้ ที่ยึดหยุ่นต้องไม่ใช่สิ่งที่ครูหรือหน่วยงานออกแบบให้ผู้เรียน เพียงฝ่ายเดียว แต่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ ตั้งแต่การค้นหาความต้องการ การกำหนดเป้าหมาย การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ไปจนถึงการนำความรู้ไปใช้จริง เพราะแผนการเรียนรู้ที่ดี ไม่ควรอยู่เพียงบนกระดาษ แต่ต้องสามารถเชื่อมโยงกับชีวิต และอนาคตของผู้เรียนได้จริง

3 การติดตามแบบ “เสริมพลัง” ไม่ใช่การตรวจงาน อีกหนึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญคือ การเปลี่ยนจากการ “นิเทศตรวจงาน” มาเป็นการ “ติดตามเสริมพลัง” แทนที่จะลงพื้นที่เพื่อดูว่าทำตามตัวชี้วัดครบหรือไม่ ทีมงาน จะเข้าไปทำงานร่วมกับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รับฟังปัญหา ช่วยคิด ช่วยทดลอง และปรับกระบวนการไปพร้อมกัน การติดตามจึงไม่ได้มุ่งเพียงตรวจสอบผลลัพธ์ แต่เป็นกระบวนการ ที่ช่วยปรับทั้ง Mindset และพฤติกรรม ผ่านการทำงาน แบบ “ใจถึงใจ”

4 “หุ้นส่วนการศึกษา” สานพลังเครือข่าย การสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่สามารถเป็นภารกิจของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งได้ การทำงานจึงต้องเปลี่ยนจากการร่วมมือ แบบ “ทำตามภารกิจ เมื่อเสร็จแล้วก็จบ” ไปสู่การสร้าง “หุ้นส่วนร่วมทาง” นั่นคือการค้นหาคนและองค์กร ที่มีเป้าหมายร่วมกัน แล้วจับมือทำงานร่วมกันต่อเนื่อง ในระยะยาว ทั้งภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม

ซึ่งแนวคิดนี้ สอดคล้องกับบทบาทของ กสศ. ในการทำหน้าที่เป็น “โช้ช็อกกลาง” และสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ มากกว่าการเป็นผู้จัดการเรียนรู้เพียงลำพัง

5 ทีมคุณภาพแบบ “บะหมี่ทรงเครื่อง” การทำงานในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงไม่มีทีมงานหรือเครื่องมือแบบเดียวที่ตอบโจทย์ได้ทั้งหมด โดยครูศรัสมิ์เปรียบทีมงานคุณภาพว่าเป็น “บะหมี่ทรงเครื่อง” ที่นำจุดเด่น ศักยภาพ และทักษะที่แตกต่างของแต่ละคนมารวมกัน เพื่อเติมเต็มซึ่งกันและกัน หัวใจสำคัญคือ ทีมต้องมีความยืดหยุ่น พร้อมปรับเครื่องมือและกระบวนการจัดกิจกรรมได้ทันทีเมื่อสถานการณ์ของผู้เรียนเปลี่ยนไป

สกร. กับภารกิจร่วมสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

การทำงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ทั้ง 5 แห่งแสดงให้เห็นว่า “การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ในแบบฉบับของ สกร. ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การถ่ายทอดความรู้ในห้องเรียน แต่คือการเข้าไปค้นหาและมองเห็นศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในตัวคน ทุนทรัพยากร ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของแต่ละพื้นที่ แล้วนำมาสร้างเป็นโอกาสให้ผู้คนสามารถเรียนรู้ ลงมือทำ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้จริง ไม่ว่าจะเป็นการนำ “กกและฝื่อ” มาสร้างอาชีพ การต่อยอดวัฒนธรรม “ผิชนัน้า” สู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือการออกแบบการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับคนพิการ ทุกพื้นที่ต่างสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อการเรียนรู้ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับชีวิตและความต้องการของผู้คน การเรียนรู้ก็สามารถเปลี่ยนเป็นอาชีพ รายได้ ความภาคภูมิใจ และพลัง

ในการพึ่งพาตนเองได้

และนี่อาจเป็นหัวใจสำคัญของการสร้าง “สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ที่ สกร. กำลังขับเคลื่อน เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้หมายถึงการทำให้คนมีความรู้มากขึ้น แต่คือการทำให้คนมองเห็นคุณค่าของตัวเอง มองเห็นโอกาสในสิ่งที่มี และมีพลังที่จะออกแบบชีวิตของตนเองได้จาก “ทุนชุมชน” ไปสู่ “ทางเลือกทางรอด” จาก “ผู้รับ” ไปสู่ “ผู้สร้าง” และจาก “การเรียนรู้” ไปสู่ “การพึ่งพาตนเอง” เรื่องราวเหล่านี้จึงเป็นภาพสะท้อนว่า เมื่อมีคนที่ยพร้อมเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ และมีเครือข่ายที่พร้อมเดินไปด้วยกัน การเรียนรู้ก็สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และสำหรับทุกคน

เพราะท้ายที่สุดแล้ว การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ในแบบฉบับของ สกร. อาจไม่ได้มีคำตอบสำเร็จรูปสำหรับทุกคน แต่คือการร่วมค้นหาคำตอบที่เหมาะสมกับชีวิตของแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสรู้ เต็มโต และก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีศักดิ์ศรี

"วังชาพิทยาลัย" จากห้องเรียนชุมชน สู่ศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12

เมื่อการเรียนรู้ไม่ได้จบอยู่ในห้องเรียน และการสร้างโอกาสไม่ควรหยุดอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง "วังชาพิทยาลัย" จึงถักทออาชีพ ภูมิปัญญา การศึกษา และชีวิตของคนทุกช่วงวัยเข้าด้วยกัน กลายเป็น "ห้องเรียนมีชีวิต" ที่เปิดประตูให้คนทุกช่วงวัย ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงวัย ได้เรียนรู้ เติบโต และส่งต่อโอกาสไปด้วยกัน

วันที่ 14 ธันวาคม 2568 ถือเป็นอีกหนึ่งหมุดหมายสำคัญของ “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” เมื่อได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ให้สามารถจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงสามารถออกวุฒิการศึกษาให้แก่ผู้เรียนได้ การรับรองดังกล่าว ไม่ได้หมายถึงการเกิดขึ้นของ “สถานศึกษา” แห่งใหม่ แต่เป็นอีกก้าวของการจัดการศึกษาทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นต่อความสนใจที่หลากหลาย ตอบโจทย์สถานการณ์ชีวิตและความต้องการรายบุคคลของผู้เรียนอย่างแท้จริง ล่าสุด มีผู้สำเร็จการศึกษารุ่นแรกในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 7 คน และหนึ่งในนั้นเป็นผู้เรียนที่มีอายุ 38 ปี ซึ่งวุฒิการศึกษาช่วยยกระดับบทบาทอาชีพให้ก้าวไปได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น โดยปัจจุบันมีผู้เรียนอยู่ในระบบของศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยรวม 80 คน ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่เครือข่ายของหน่วยจัดการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือเรียกให้เข้าใจง่ายก็คือ 4 วิทยาเขตของศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยนั่นเอง

ผลลัพธ์ในปัจจุบัน เกิดจากประสบการณ์กว่า 3 ปี ในบทบาท “หน่วยจัดการเรียนรู้” ที่ขับเคลื่อนงานร่วมกับโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ทำให้ “คุณธนภุต สุทธิพะพร” เข้าถึงบทเรียนสำคัญว่า การจะหยุดปัญหาส่งต่อความยากจนข้ามรุ่นนั้นไม่สามารถทำงานแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องสร้างระบบนิเวศที่ขับเคลื่อนไปพร้อมกันทุกช่วงวัย

คุณธนภุต ผู้รับผิดชอบโครงการเสริมศักยภาพเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (ปี 2569) โดย วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเกษตรอินทรีย์บ้านวังหินชา จังหวัดหนองบัวลำภู หรืออีกหนึ่งบทบาทคือ “ผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” กล่าวว่า นับตั้งแต่เข้าร่วมในนิเวศการเรียนรู้ของ กสศ. เมื่อปี 2563 ในฐานะผู้ร่วมเรียนรู้ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชนโดยมีอาชีพผลิตขนมปั้นขลิบเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ และพัฒนานตนเองจนเข้าสู่มาตรฐาน OTOP และการประเมินวิสาหกิจชุมชน เกิดการรวมกลุ่มและสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างเป็นระบบ

กระทั่งปี 2565 ได้ก้าวขึ้นมาสู่การเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนในชุมชนผ่าน 6 ทักษะอาชีพ ได้แก่ ปลุกผัก เพาะเห็ด จักสาน เลี้ยงหอย เลี้ยงไก่ และเลี้ยงกบ ทั้งยังมีการรวมกลุ่มผลิตและจำหน่ายสินค้าอย่างต่อเนื่อง

ปี 2566 ได้พัฒนาทักษะการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า อาทิ ผลิตภัณฑ์เห็ดแปรรูปได้รับมาตรฐานอาหารและยา (อย.) ขณะที่กลุ่มจักสานมีการปรับดีไซน์และลวดลายใหม่เป็นกระเป๋าลากหลายขนาด รวมถึงการจัดทำตะกร้าส่งมอบเพื่อขยายตลาดใหม่ ส่วนกลุ่มปลูกผักมีการแปรรูปเป็นผักดองและเครื่องเคียงกรอบ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน อย. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และตราสัญลักษณ์ Smart Product จากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ที่ช่วยการันตีเรื่องคุณภาพและความปลอดภัย ทำให้มียอดสั่งซื้อเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญคือเกิด “กองทุนอาชีพนาจังหัน” เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้าน เกิดการออมและพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยนำทุกกลุ่มอาชีพในชุมชนมาบริหารจัดการภายใต้กองทุนเดียว กระทั่งผู้ร่วมเรียนรู้เป็นคณะกรรมการและคณะทำงาน เพื่อสร้างการเป็นเจ้าของร่วมในการขับเคลื่อนกองทุนนี้ โดยปัจจุบันมีสมาชิก 47 คน มีเงินสะสมประมาณ 200,000 บาท สำหรับใช้เป็นเงินสวัสดิการฉุกเฉินให้กับกลุ่มที่ยังไม่แข็งแรง หรือคนที่ต้องการเริ่มต้นอาชีพใหม่ ๆ ก็สามารถกู้ยืมได้ ซึ่งกองทุนนี้ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน รวมถึงสนับสนุนงานของศูนย์การเรียนรู้มาจนถึงปัจจุบัน

ปี 2567 - 2568 จึงต่อยอดฐานทุนความรู้และศักยภาพของคนในชุมชนที่บ่มเพาะมาอย่างต่อเนื่องยกระดับสู่การเป็น “วังชาพิทยาลัย” พื้นที่กลางการเรียนรู้ด้านอาชีพให้กับคนในชุมชน และเครือข่ายผู้สนใจจากภายนอก ทั้งยกระดับผู้ร่วมเรียนรู้สู่การเป็นวิทยากรหรือครูภูมิปัญญา ร่วมถ่ายทอดความรู้ โดยมีจุดหมายสำคัญสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เพื่อเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ในการส่งต่อโอกาสทางการศึกษาหรือส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

“การจะหยุดปัญหาส่งต่อความยากจนข้ามรุ่นนั้น ไม่สามารถทำงานแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องสร้างระบบนิเวศที่ขับเคลื่อนไปพร้อมกันทุกช่วงวัย

ซึ่งปัจจุบันพัฒนาสู่การเป็น “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” ดังที่กล่าวในช่วงแรก รวมทั้งในปัจจุบัน ปี 2569 มีเป้าหมายต่อยอดการดำเนินงานสู่ “การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาและวัฒนธรรม” โดยร่วมมือกับหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวจัดโปรแกรมทัศนศึกษาแบบ One Day Trip

และเตรียมพัฒนาโฮมสเตย์ ใช้วิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นจุดดึงดูด พร้อมนำสินค้าของชุมชนมาจำหน่ายเป็นของที่ระลึกภายใต้แบรนด์ “วังชา” เช่น การผลิตกระเป๋าคloth ให้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนและสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนในวงกว้างต่อไป

กว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ ตามมาตรา 12

คุณชนกฤต กล่าวว่า สาเหตุสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยมีเบื้องหลังที่ยิ่งใหญ่ เดิมทีงานส่งเสริมการเรียนรู้และอาชีพที่ทำร่วมกับ กสศ. มากกว่า 3 ปี มุ่งเน้นกลุ่มผู้ใหญ่วัยแรงงาน ผู้ปกครอง เกษตรกร และกลุ่มเปราะบาง กระทั่งบุคคลเหล่านี้ได้รับโอกาสพัฒนาทักษะ มีอาชีพ และมีรายได้ แต่บุตรหลานที่เป็นเด็กและเยาวชน ก็ยังหลุดออกจากระบบการศึกษาอยู่ดี เนื่องจากในพื้นที่ยังมีปัญหาเสียดิน หรือวงจรเสี่ยงอื่น ๆ รอบตัววงจรความยากจนจึงยังคงหมุนเวียนซ้ำเดิมไม่รู้จบ จึงต้องเปลี่ยนมุมมองจากการแก้ปัญหาแบบปัจเจกบุคคลมาเป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบครอบครัว

ในทางกลับกัน การเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ยังช่วยเอื้อและใช้ประโยชน์จาก “ครูภูมิปัญญา” จำนวน 41 คนในพื้นที่ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยกระดับจากผู้ร่วมเรียนรู้เป็นครูภูมิปัญญาที่มีศักดิ์ศรีและได้รับความเชื่อมั่นในการว่าจ้างให้ไปเป็นวิทยากรแก่หน่วยงานภายนอก อีกทั้งการมีศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ ทำให้สามารถติดตามกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างใกล้ชิดจนสำเร็จการศึกษา เพราะเด็กและเยาวชนก็คือลูกหลานในชุมชน เมื่อที่ผ่านมามีได้ช่วยเหลือหนุนเสริมการเรียนรู้และอาชีพให้กับกลุ่มผู้ปกครองแล้ว จึงอยากจะขยายนิเวศการเรียนรู้ให้กว้างขึ้นเพื่อร่วมดูแลเด็กเยาวชนให้มีทักษะในการเอาตัวรอดควบคู่กันไป

เป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย ไม่ได้มุ่งเน้นที่การมอบวุฒิการศึกษา แต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา อีกทั้งมองว่าเด็กและเยาวชนในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องการหาเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ดังนั้น เราจะไม่บังคับให้ปลาบินต้นไม้ คนที่ไม่ถนัดวิชาการเขาอาจมีความสามารถโดดเด่นด้านทักษะอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ร่วมกับครู พร้อมทั้งวิเคราะห์เป้าหมายในการนำวุฒิการศึกษาไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง หากต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทีมก็จะออกแบบแนวทางการเรียนรู้ให้เน้นหมวดวิชาพื้นฐานอย่างวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษในใบแสดงผลการเรียนรู้ แต่หากต้องการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพ จะมุ่งเน้นทักษะวิถีชีวิต เช่น การทำนา การปลูกยางพารา การตัดอ้อย หรือจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะทางให้สอดคล้องกับสถานประกอบการเป้าหมาย เช่น วิชาการเลี้ยงไก่ เป็นต้น

ทั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยได้พัฒนาและรวบรวมหลักสูตรกว่า 300 รายวิชา จากฐานทุนความรู้และบริบทชีวิตของพ่อแม่ในชุมชนมาพัฒนาเป็นรายวิชา

เป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย ไม่ได้มุ่งเน้นที่การมอบวุฒิการศึกษา แต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา อีกทั้งมองว่าเด็กเยาวชนในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องการหาเป้าหมายในการดำเนินชีวิต

ที่ใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีเป้าหมายหลักคือ การยกระดับคุณค่าในตัวผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นพ่อแม่ให้เกิดการถ่ายทอดไปถึงลูกหลานและคนในครอบครัว ซึ่งรวมถึงความรู้จาก 4 ภาครีเครือข่ายหน่วยจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ชมรมเพื่อคนพิการจังหวัดเลย ซึ่งรับผิดชอบหลักสูตรสำหรับคนพิการ ศิริฟาร์ม จังหวัดกาฬสินธุ์ เน้นหลักสูตรด้านเกษตรกรรมและการเลี้ยงไก่พื้นเมือง วิชาหกิจชุมชนแปรรูปเกษตรอินทรีย์ บ้านวังหินชา จังหวัดหนองบัวลำภู เน้นงานหัตถกรรมและการรับรองมาตรฐานสินค้า และบริษัท อัตลักษณ์ จำกัด (วิชาหกิจเพื่อสังคม) รองรับกลุ่มผู้ก้าวพลาดและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยทุกรายวิชาออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เช่น วิชาวิชาหกิจชุมชน วิชาการปลูกอ้อย วิชาการทอผ้า วิชาการแต่งรถ หรือวิชาการทำข้าวจี เป็นต้น ซึ่งสามารถนำประสบการณ์มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ โดยภาครีเครือข่ายหน่วยจัดการเรียนรู้ทั้ง 4 แห่ง

จะร่วมทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการเรียนรู้และออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสอดคล้องกับบริบทชีวิตผู้เรียนที่ตนเองดูแล ซึ่งเป็นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับหลักสูตรแกนกลางและวิชาพื้นฐานเพื่อรับวุฒิการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัยนั่นเอง

หนึ่งในขั้นตอนสำคัญของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นในชุมชนคือ บุคลากรที่จะเป็นครูผู้สอนใน 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา โดยกำหนดให้ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติตรงตามสาขาวิชาในระดับปริญญาตรี แต่ไม่จำเป็นต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ศูนย์การเรียนรู้จึงต้องระดมความร่วมมือจากเครือข่ายในชุมชนเข้ามาร่วมทำหน้าที่สอนรายวิชาต่าง ๆ ให้ครบถ้วน ขณะที่ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแม่ครูทั้งหลาย ก็จะได้รับผิดชอบการสอนในหมวดวิชาเลือกเพื่อสร้างทักษะสู่การประกอบอาชีพในอนาคต

คุณธนภฤต อธิบายเพิ่มเติมว่า ในการยื่นขอจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ นั้น ได้ดำเนินการในนามเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการรวมตัวของวิสาหกิจชุมชน 6 กลุ่ม ที่เกิดจากการขับเคลื่อนงานร่วมกับ กสศ. กว่า 3 ปี เข้าด้วยกัน และจดทะเบียนเป็น “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศูนย์การเรียนรู้ วังชาพิทยาลัย” เพื่อเสริมความเข้มแข็งสร้างตัวตนและสถานะในการประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาให้เกิดความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น และเพื่อแสดงให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ วังชาพิทยาลัย มีฐานทุนและองค์ความรู้ที่พร้อมสำหรับการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีข้อตกลงร่วมกันว่า เมื่อแต่ละกลุ่มพัฒนางานของตนเองจนเข้มแข็งแล้ว จะต้องรวมพลังกันในนาม “ศูนย์การเรียนรู้ และกองทุนอาชีพนาจังหัน” เพื่อกระจายงบประมาณการทำงาน และสนับสนุนทั้งในเรื่องการศึกษาและอาชีพ สำหรับคนในชุมชนต่อไป

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ได้พบ “เส้นทางใหม่” ผ่านผืนผ้า เพราะการได้นั่งทอผ้ากับแม่ครู ไม่ใช่แค่การเรียนรู้วิธีขัดเส้นด้าย แต่คือการซึมซับภูมิปัญญา รากเหง้า และเรื่องราวชีวิตที่ซ่อนอยู่ และยังทำให้ตระหนักว่า หากคนรุ่นเราไม่ลุกขึ้นมารับไม้ต่อ ของดีและวิถีชีวิตเหล่านี้ก็คงค่อย ๆ หายไป

ด้าน “นายชัชชนันท์ คำชมภู” หรือ “น้ำเหนือ” อายุ 19 ปี หนึ่งในผู้เรียนที่จบการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ วังชาพิทยาลัย กล่าวว่า จากวันที่เคยหลงทางและมองไม่เห็นเส้นทางของตนเอง การได้เดินเข้ามาเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ วังชาพิทยาลัย ไม่ได้ให้แค่โอกาสในการคว้าวุฒิการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลับไป แต่มันคือจุดเริ่มต้น

ที่ทำให้ได้พบ “เส้นทางใหม่” ผ่านผืนผ้า เพราะการได้นั่งทอผ้ากับแม่ครู ไม่ใช่แค่การเรียนรู้วิธีขัดเส้นด้าย แต่คือการซึมซับภูมิปัญญา รากเหง้า และเรื่องราวชีวิตที่ซ่อนอยู่ และยังทำให้ตระหนักว่า หากคนรุ่นเราไม่ลุกขึ้นมารับไม้ต่อ ของดีและวิถีชีวิตเหล่านี้ก็คงค่อย ๆ หายไป เราจึงไม่ได้หยุดแค่การทอผ้าแบบดั้งเดิม แต่เลือกที่จะนำคุณค่านั้นมาต่อยอด ทั้งการพัฒนาเทคนิค สร้างสรรค์แบรนด์เป็นของตนเอง และชวนน้อง ๆ รุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ เพื่อให้เส้นด้ายจากมือของแม่ครู กลายเป็นสายใยที่เชื่อมโยงคนรุ่นใหม่กับรากเหง้าเข้าด้วยกัน

“สำหรับผมศูนย์การเรียนรู้ วังชาพิทยาลัย ไม่ใช่แค่โรงเรียน แต่มันคือ “บ้าน” ที่ดึงผมกลับมาจากความสับสน ช่วยฟื้นคืนตัวตน ความเชื่อมั่น และจุดมุ่งหมายในชีวิตให้ผมได้รู้ ว่า ถึงแม้วันนี้ผมจะยังไม่ได้เรียนต่อ แต่ผมจะทำหน้าที่เหมือนแม่ครู ที่ส่งต่อความรู้ด้วยจิตวิญญาณที่พอจะปกป้องรักษา และส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมของบ้านเกิดไปสู่อนาคตได้อย่างภาคภูมิใจ”

การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นคือหัวใจ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่มีความวิกฤตหลายระดับ ทั้งปัญหาความยากจนในครอบครัวเปราะบาง ภาวะหลุดออกจากระบบการศึกษา ปัญหายาเสพติด ตลอดจนการมีคติความติดตัว ดังนั้นหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้จึงต้องมีความยืดหยุ่นสูงในการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ไม่จำกัดผู้เรียนอยู่เพียงในห้องเรียนแบบทั่วไป แต่ให้ครูภูมิปัญญาคอยดูแลการฝึกทักษะอาชีพแบบตัวต่อตัว เช่น งานช่าง การเพาะเห็ด เพื่อนำผู้เรียนกลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้และมีอาชีพที่พึ่งพาตนเองได้โดยเร็วที่สุด

โดยในบทบาทหน่วยจัดการเรียนรู้ที่ร่วมดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ฯ ในปี 2569 ได้มุ่งเน้นการใช้ ฐานวิสาหกิจชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อนให้ศูนย์การเรียนรู้ เติบโตและเข้มแข็งยิ่งขึ้น ควบคู่กับการยกระดับภาพลักษณ์ ของสถานที่และครูผู้สอนให้พร้อมรองรับผู้เรียนทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย รวมถึงการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ และ พัฒนาการวางระบบบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย ทั้งวงจรให้เสมือนโรงเรียน ตั้งแต่งานรับสมัคร งานทะเบียน การจัดการเรียน การกำหนดผู้สอน การจัดเก็บชิ้นงาน ไปจนถึง การวัดและประเมินผล ซึ่งการประเมินจะเน้นการปฏิบัติจริง ตามบริบทชุมชน เช่น การทำก้อนเชื้อเห็ดและดูแลจนสามารถ เก็บผลผลิตจำหน่ายได้จริง แทนการใช้แบบทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนแบบทั่วไป การพัฒนายังช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ให้แก่ครูภูมิปัญญา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่เข้าสู่ บทบาทความเป็นครูหลังวัยเกษียณ

ดังตัวอย่างของคนที่มีภูมิปัญญา สู่ “ครูภูมิปัญญาที่ส่งต่อความรู้” เช่น “นางเวียง หมิ่นหน้า” หรือ “แม่เวียง” อายุ 60 ปี ประธานกลุ่มทอผ้าและ

ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่เข้าร่วมโครงการฯ มาตั้งแต่ช่วงแรก ๆ กล่าวว่า สิ่งภูมิใจที่สุด คือการได้เป็นครูภูมิปัญญาสอนทอผ้า ที่ได้นำความรู้เรื่องการทอผ้าคิดและลวดลายผ้าพื้นถิ่น ที่แม่สอนมาตั้งแต่เล็ก มาส่งต่อให้ลูกหลานในชุมชน แม้จะเรียนจบ เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่วันนี้คนในชุมชน เรียกเราว่า “ครู” คำสั้น ๆ นี้ทำให้รู้ว่า ความรู้ที่เราสั่งสมมา ตลอดชีวิตมีคุณค่าและสามารถเป็น “วิชา” ให้คนอื่นได้ ยิ่งได้เห็นเด็ก ๆ มานั่งเรียนทอผ้า ตั้งแต่เส้นด้ายไปจนถึง การสร้างลวดลาย พร้อมนำความคิดใหม่ ๆ มาช่วยต่อยอด ก็ยิ่งภูมิใจว่า ภูมิปัญญาที่ได้รับจากคนรุ่นก่อนกำลังถูกส่งต่อ ไปอยู่ในมือของคนรุ่นใหม่ และจะไม่หยุดอยู่เพียงรุ่นเรา

ล่าสุดศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย ได้พัฒนาระบบ e-Learning และฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อรองรับกระบวนการ เทียบโอนผลการเรียน การบันทึกเกรด การออกเอกสาร หลักฐานทางการศึกษา (ปพ.1 และ ปพ.9) ตลอดจน การบริหารจัดการเว็บไซต์กองทุนอาเซียนฯ ให้เป็นระบบ ที่มีความมั่นคงและโปร่งใสยิ่งขึ้น

“วันนี้คนในชุมชนเรียกเราว่า “ครู” คำสั้น ๆ นี้ ทำให้รู้ว่า ความรู้ที่เราสั่งสมมาตลอดชีวิตมีคุณค่า และสามารถเป็น “วิชา” ให้คนอื่นได้ ยิ่งได้เห็นเด็ก ๆ มานั่งเรียนทอผ้า ตั้งแต่เส้นด้าย ไปจนถึง การสร้างลวดลาย พร้อมนำความคิดใหม่ ๆ มาช่วยต่อยอดก็ยิ่งภูมิใจ

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ของกลุ่มคนในชุมชน วันนี้ “ศูนย์การเรียนรู้วังชาพิทยาลัย” กลายเป็น “โมเดลนิเวศ การเรียนรู้ต้นแบบ” ของแหล่งเรียนรู้ไม่มีวันจบ และเติบโต เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และแรงบันดาลใจ ที่เชื่อมโยง ผู้คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ เข้ากับโอกาสใหม่ ๆ ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ หรือสร้างคุณค่า ในตัวเอง เป็น “ห้องเรียนชีวิต” เปิดรับผู้คนด้วยความเสมอภาค และเท่าเทียม

To: การเข้าถึงคนทุกกลุ่มทุกช่วงวัย
ส่งต่อโอกาสการเรียนรู้ไม่สิ้นสุด

พลัง "คนรุ่นใหม่" กับการ "ปลุกหัวใจชุมชน" ให้ยืนได้ด้วยตัวเอง

อะไรจะเกิดขึ้น เมื่อ "บ้านเกิด" ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ที่ต้องจากมา แต่สามารถเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ อาชีพ และอนาคตของคนรุ่นใหม่ เมื่อพูดถึง "โอกาส" สำหรับคนรุ่นใหม่ ภาพที่เราคุ้นเคยอาจเป็นการเดินทางออกจากบ้านไปเรียนต่อ ไปทำงานในเมืองใหญ่ หรือแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า แต่อีกหลายชุมชนเกิดคำถามที่สำคัญไม่แพ้กันว่า จะทำอย่างไรให้คนรุ่นใหม่สามารถมองเห็นอนาคตของตัวเองได้โดยไม่จำเป็นต้องจากบ้านเกิดเสมอไป

คำตอบไม่ได้เกิดจากการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาจากศูนย์ หากเริ่มจากการหันกลับ ไปมองว่า ในชุมชนมี "ทุน" อะไรอยู่บ้าง ทั้งคน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร อาหาร กาแฟ วัฒนธรรม และเครือข่าย แล้วนำทุนเหล่านั้นมาเชื่อมต่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น องค์ความรู้ใหม่ เทคโนโลยี เครือข่าย และโอกาสทางการตลาด เพื่อเปิดทางเลือกใหม่ ให้กับคนในพื้นที่

จากจังหวัดกาฬสินธุ์ และเชียงราย จึงเกิดพื้นที่ทดลองที่กำลังพิสูจน์ว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน และการสร้างอาชีพก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากการออกไปหางานทำนอกบ้านเกิดเสมอไป หากชุมชนสามารถกลายเป็น "พื้นที่เรียนรู้" ที่คนต่างวัยสามารถเข้ามามีส่วนร่วม เรียนรู้จากกันและกัน และนำความรู้ไปสร้างอาชีพ ได้จริง แม้แต่ละพื้นที่จะมีบริบทแตกต่างกัน แต่มีคำถามร่วมกันคือ "ชุมชนมีอะไรอยู่แล้ว และจะทำอย่างไรให้สิ่งดี ๆ เหล่านั้นกลายเป็นโอกาสของคนในพื้นที่ได้"

"กาฬสินธุ์" เมื่อเด็กต้องการทางเลือกมากกว่าระบบมีให้

ที่ตำบลสำราญ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบ้านเกิดของ นายอดิศักดิ์ ศรีสวัสดิ์ หรือ “แบงค์” คนรุ่นใหม่วัย 29 ปี ที่จบการศึกษา ด้านพัฒนาชุมชนและเลือกนำความรู้ กลับมาทำงานในพื้นที่ของตัวเอง และเป็นจุดเริ่มต้น ของ “กลุ่มวัยรุ่นสำราญ” ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่งานประเพณีไปจนถึงกิจกรรม ของหมู่บ้าน โดยมีความเชื่อว่า เมื่อคนในพื้นที่ได้เข้ามา มีส่วนร่วม เขาจะรู้สึกละอายใจที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของ “พวกเรา” และพร้อมเข้ามาช่วยกันดูแลชุมชนของตัวเอง

จากความเชื่อดังกล่าว กลุ่มวัยรุ่นสำราญจึงค่อย ๆ พัฒนากลุ่มขึ้นมาเป็น “กลไกกลาง” ที่เชื่อมโยงคนกลุ่มย่อย จากหลายหมู่บ้านเข้าหากัน และเมื่อได้มีโอกาสทำงานกับ เยาวชนมากขึ้น ทีมงานจึงพบข้อจำกัดสำคัญของเส้นทางการ ศึกษาและอาชีพ แม้ในพื้นที่จะมีโรงเรียนขยายโอกาส และโรงเรียนสายสามัญ แต่หากเยาวชนต้องการเรียนสายอาชีพ กลับต้องเดินทางออกไปต่างอำเภอไกลถึง 30 กิโลเมตร บางคนจึงเลือกเรียนสายสามัญ เพราะเป็นทางเลือกที่ใกล้บ้าน แม้ไม่ใช่สิ่งที่ตัวเองสนใจ ขณะที่บางคนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วไม่ได้เรียนต่อ หรือเข้าเรียนต่อแต่ไปไม่ไหว จากข้อจำกัด ด้านความพร้อมและความต้องการของตัวเอง

สิ่งที่กลุ่มวัยรุ่นสำราญมองเห็นจึงไม่ใช่เพียงปัญหา “เยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา” แต่เขายังไม่มีพื้นที่มากพอให้ค้นพบว่า ตัวเองถนัดอะไร ชอบอะไร และสามารถสร้างชีวิตด้วยเส้นทางอื่นได้อย่างไร

ภายใต้ โครงการ NEXT GEN สำราญสร้างโอกาสเปลี่ยนชีวิตเด็กและเยาวชนสู่นาคตใหม่ กสศ. ทีมจึงออกแบบการเรียนรู้ให้เยาวชนได้เรียนรู้โดยเริ่มจากการค้นหาตัวเอง ทดลองทำ และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เปิดโอกาสให้ทดลองทักษะอาชีพหลากหลายรูปแบบ เชื่อมโยงกับปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ วิทยาลัยการอาชีพ และหน่วยงานภายนอก รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกรและมะม่วงน้ำดอกไม้ ก็ถูกนำมาต่อยอดด้วยความรู้ใหม่ ตั้งแต่การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ไปจนถึงการเพิ่มมูลค่าสินค้า

“หากเยาวชนคนหนึ่งสามารถต่อยอดทักษะ
จนมีอาชีพ มีรายได้ และสร้างชีวิตอยู่ที่บ้านได้
นั่นคือภาพของการเรียนรู้ที่ไม่ได้จบลง
เมื่อออกจากห้องเรียน แต่เป็นการเรียนรู้
ที่เดินต่อไปพร้อมกับชีวิตจริง

หัวใจของกระบวนการไม่ได้อยู่ที่การ “สอนอาชีพ” เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนทำงานกับเยาวชน แบงค์สะท้อนว่า “ถ้าเราใส่ใจกับผู้ร่วมเรียนรู้ ผู้ร่วมเรียนรู้ก็จะใส่ใจกับเรา เหมือนใจแลกใจ”

สำหรับเยาวชนที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง การมีคนคอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และเชื่อว่าเขาสามารถไปได้ อาจสำคัญไม่แพ้ทักษะอาชีพที่ได้รับ ทีมงานจึงติดตามและอยู่ใกล้พวกเขาจนกว่าพอที่จะไม่ปล่อยให้ใครหลุดออกจากระบบการง่าย ๆ เพราะสำหรับแบงค์ การเรียนรู้ควรนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ด้วยเช่นกัน เพราะถ้า

เรียนไปแล้ว แต่ไปพัฒนาที่อื่น ไม่พัฒนาบ้านของตนเอง ไม่รู้จะเรียนไปทำไม

ดังนั้น การกลับบ้านตามความหมายของกลุ่มวัยรุ่นสำราญจึงไม่ใช่เพียงการกลับคืนถิ่น แต่คือการนำความรู้กลับมาใช้กับปัญหาและทุนที่อยู่ตรงหน้า หากเด็กคนหนึ่งสามารถต่อยอดทักษะจนมีอาชีพ มีรายได้ และสร้างชีวิตอยู่ที่บ้านได้ นั่นคือภาพของการเรียนรู้ที่ไม่ได้จบลงเมื่อออกจากห้องเรียน แต่เป็นการเรียนรู้ที่เดินต่อไปพร้อมกับชีวิตจริง

"เชียงราย" แ่ "อยากกลับบ้าน" อาจไม่พอ หากบ้านไม่มีงานให้ทำ

ในพื้นที่ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย คำถามของคนรุ่นใหม่มีอีกมิติหนึ่ง เพราะพื้นที่แห่งนี้มีชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่ง มีทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นแหล่งปลูกกาแฟมายาวนาน แต่กลับยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เมื่อเทียบกับพื้นที่ปลูกกาแฟอื่น ๆ ขณะเดียวกัน คนหนุ่มสาวจำนวนไม่น้อยเดินทางออกจากชุมชนเพื่อหางานทำในเมือง จนหลายพื้นที่เหลือแต่ผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก

นายพันธกร จนวนรินทร์ ผู้รับผิดชอบ
โครงการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้กาแพชุมชน
เพื่อยกระดับทักษะอาชีพคนรุ่นใหม่และ
ครัวเรือนเปราะบางบนพื้นที่สูง กสศ.

เป็นหนึ่งในคนที่มีประสบการณ์เช่นนั้น เขาเติบโตในกรุงเทพฯ และเมื่อกลับบ้านแต่ละครั้งก็เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชน เห็นคนหนุ่มสาวลดลง แต่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จนเกิดคำถามว่า “พื้นที่บ้านเราทำอะไรได้บ้าง”

เป้าหมายจึงไม่ใช่การทำให้คนรุ่นใหม่ทุกคน
ต้องกลับบ้าน แต่คือการสร้างคนบางส่วน
ให้กลายเป็นกำลังสำคัญของพื้นที่
เพื่อให้ความรู้และโอกาสยังคงเดินหน้าต่อไป
แม้โครงการฯ สิ้นสุดลง

ความตั้งใจที่จะกลับบ้านจึงต้องมาพร้อมคำถามที่เป็น
จริงว่า “ถ้ากลับมาแล้วจะทำอะไร และมีรายได้จากอะไร”

คำตอบหนึ่งจึงถูกค้นพบผ่าน “กาแพ” โดย สถาบัน
เรียนรู้กาแพชาวบ้านชาติพันธุ์ลุ่มน้ำแม่ยาวเชียงราย
ซึ่งมองว่ากาแพไม่ได้เป็นเพียงผลผลิตทางการเกษตร

แต่สามารถเป็น “สะพาน” เชื่อมคนรุ่นใหม่ ชุมชน องค์ความรู้
เทคโนโลยี การตลาด และโลกภายนอกเข้าหากัน ตั้งแต่การปลูก
การดูแล การแปรรูป ไปจนถึงการสื่อสารเรื่องราวของพื้นที่
กาแพสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความสนใจด้านอื่น ๆ ได้ ทั้งการทำสื่อ
การท่องเที่ยว เทคโนโลยี การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

“เราไม่ได้ตั้งใจให้เป็นแค่การเรียนรู้กาแพอย่างเดียว
แต่กาแพสามารถเป็นสะพานไปถึงการเรียนรู้อื่น ๆ ได้”

จึงเกิดแนวคิดสร้างศูนย์เรียนรู้กาแพที่กระจายอยู่
ในชุมชน โดยใช้กาแพเป็น “ประตูบานแรก” ให้เยาวชนและ
คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ ก่อนค้นพบว่าความสามารถของตัวเอง
สามารถเชื่อมโยงกับบ้านเกิดได้อย่างไร

ที่สำคัญ ทีมไม่ได้จำกัดคำว่า “คนรุ่นใหม่” ด้วยอายุ
แต่หมายถึงคนที่เติบโตเป็นแกนนำ สามารถดูแลพื้นที่
ถ่ายทอดความรู้ และเชื่อมประสานผู้คนในชุมชนได้

เพราะโครงการหนึ่งอาจจัดกิจกรรมได้เพียง
ช่วงเวลาหนึ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นต่อเนื่อง
ก็ต่อเมื่อมี “คนในพื้นที่” ที่พร้อมขยับงานต่อ ดังนั้น
เป้าหมายจึงไม่ใช่การทำให้คนรุ่นใหม่ทุกคนต้องกลับบ้าน
แต่คือการสร้างคนบางส่วนให้กลายเป็นกำลังสำคัญของพื้นที่
เพื่อให้ความรู้และโอกาสยังคงเดินหน้าต่อไปแม้โครงการฯ
สิ้นสุดลง

"Seed Journey" เมื่อเมล็ดพันธุ์ กลายเป็นเส้นทางการเรียนรู้ของคนต่างวัย

ที่ชุมชนอำชา บ้านสันป่าสัก ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สถานการณ์ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาคือเยาวชนจำนวนมากหันหลังให้ชุมชนและเดินทางไปแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในเมืองใหญ่นางสาวกัลยา เขอมือ ผู้มีประสบการณ์ด้านการสื่อสารจึงรวมกลุ่มเพื่อนในชุมชนที่ทำงานด้านอาหาร ก่อตั้ง “กลุ่มการเดินทางของเมล็ดพันธุ์ (Seeds Journey)” ในปี 2561 เพื่อทำให้คนรุ่นใหม่เห็นว่าชุมชนของตนเองยังมีศักยภาพในการสร้างชีวิต

สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ แต่ยังทำให้คนภายนอกเดินทางเข้ามาเรียนรู้วิถีชุมชนมากขึ้น และทำให้คนรุ่นใหม่กับผู้สูงอายุมี “ใจที่ยิ่งใหญ่” ที่ต้องทำงานร่วมกัน

“เมล็ดพันธุ์” และ “ภูมิปัญญาอำชา” จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูความหลากหลายทางอาหารและทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น เช่น ถั่วหลากสี รากชู หอมแสบ้า และวุ้นหอมแสบ้า ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร

การร่วมงานกับ กสศ. ในปี 2567 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญเพราะทำให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมคนหลายช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุ แม่บ้าน เกษตรกร ไปจนถึงเยาวชน และช่วยให้การค้นหาค้นคว้าความรู้ภูมิปัญญาที่สามารถนำไป

ต่อยอดอาชีพเกิดขึ้นได้รวดเร็วขึ้น คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้การคัดและเก็บเมล็ดพันธุ์ดั้งเดิมจากผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันก็เรียนรู้นอกสถานที่เกี่ยวกับการถนอมอาหาร ก่อนนำความรู้กลับมาต่อยอดวัตถุดิบท้องถิ่น

จาก “รากชู” และ “หอมแสบ้า” จึงเกิดการพัฒนาเป็น “ผงกลมกล่อม” เพื่อทดแทนผงชูรสและเครื่องปรุงที่มีโซเดียมสูง รวมถึง “ผงลาบอำชา” ที่ช่วยให้คนซึ่งอยู่ห่างไกลบ้านสามารถนำไปปรุงอาหารด้วยรสชาติดั้งเดิมได้

สิ่งที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ แต่ยังทำให้คนภายนอกเดินทางเข้ามาเรียนรู้วิถีชุมชนมากขึ้น และทำให้คนรุ่นใหม่กับผู้สูงอายุมี “ใจที่ยิ่งใหญ่” ที่ต้องทำงานร่วมกัน ทั้งการปลูกวัตถุดิบนอกฤดูกาลและการฟื้นฟูอาหารท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย

พื้นที่ว่างในชุมชนถูกพัฒนาเป็น “ตลาดชุมชน” และยกระดับเป็น “พื้นที่เรียนรู้ที่มีชีวิต” ให้คนทุกช่วงวัยเข้ามาทำกิจกรรมด้านอาหารและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน ตั้งแต่โมจิถั่วงา ซาลาเปา ก๋วยเตี๋ยว เมนูจากผงกลมกล่อม ผงลาบอำชา ไปจนถึงอาหารหมักดอง ด้วยการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนเข้ามาฝึกหัดตั้งแต่การบริหารจัดการร้านค้า การสร้างสรรค์เมนู การเสิร์ฟอาหาร และการเลือกใช้อาหาร

ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยพยายามใช้ผลผลิตของชุมชนเป็นหลัก ลดการพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอก มีผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ ขณะที่คนรุ่นใหม่เป็นผู้ลงมือทำ กระบวนการนี้ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่นอย่างเป็นธรรมชาติ และทำให้เยาวชนเกิดความผูกพันกับชุมชนโดยไม่รู้ตัว

ตลาดแห่งนี้ยังทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อมชุมชนสู่โลกภายนอก” เมื่อเซฟร้านอาหาร สื่อมวลชน และนักวิชาการเดินทางเข้ามาเรียนรู้และสนับสนุนผลิตภัณฑ์ ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและมูลค่าของอาหารและพืชพื้นถิ่นของตัวเองชัดเจนขึ้น

ก้าวต่อไปคือ การขยายเรื่องราวอาหารพื้นถิ่นผ่าน Pop-up และบูธประชาสัมพันธ์ในเมือง ส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชท้องถิ่นด้วยการแจกกล้าพันธุ์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายภายใต้ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เช่น ผลิตภัณฑ์ Freeze-dried และน้ำพริกชนเผ่า เป็นต้น

แม้การเดินทางของเมล็ดพันธุ์จะเพิ่งเริ่มต้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือการวางรากฐานทางความคิดว่า พืชของชุมชนสามารถกลายเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ หากมีการเรียนรู้และบริหารจัดการร่วมกัน

สร้างเหตุผลใหม่ให้ "บ้านเกิด" เป็นพื้นที่ของอนาคต

เรื่องราวของจังหวัดกาฬสินธุ์ และเชียงราย อาจเริ่มต้นจากโจทย์ที่แตกต่างกัน บางแห่งเริ่มจากเด็กและเยาวชนที่มีทางเลือกทางการศึกษาไม่มากพอ บางแห่งเริ่มจากคนรุ่นใหม่ที่ยากกลับบ้าน แต่ยังมองไม่เห็นงาน และรายได้ ขณะที่บางแห่งเริ่มจากภูมิปัญญาที่มีคุณค่า แต่ยังขาดโอกาสที่จะเปลี่ยนความรู้นั้นให้กลายเป็นอาชีพและรายได้ ทว่าเมื่อมองลึกลงไป สิ่งที่ถูกพื้นที่กำลังทำมีจุดร่วมสำคัญ คือการสร้าง “โอกาส” ที่ไม่ได้หมายถึงการพาคน ออกจากชุมชน เพื่อไปแสวงหาอนาคตเพียงอย่างเดียว หากคือ การทำให้คนในพื้นที่มองเห็นว่า อนาคตอาจถูกสร้างขึ้นจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเขาได้เช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงจึงไม่ได้เริ่มจากการนำสิ่งใหม่เข้าไปให้ชุมชน แต่เริ่มจากการค้นหาว่า ที่นี่มีอะไร มีใคร มีความรู้อะไร และมีศักยภาพอะไรซ่อนอยู่ จากนั้นจึงค่อยนำความรู้ใหม่ เทคโนโลยี เครือข่าย และโอกาสทางการตลาดเข้าไปเติมในจุดที่ยังขาด กระบวนการเช่นนี้ทำให้ “การเรียนรู้” ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียนหรือหลักสูตร แต่เกิดขึ้นได้จากการลงมือทำจริง จากการทดลองทำธุรกิจ จากการเรียนรู้

กับผู้สูงอายุ จากแปลงเกษตร โรงเรือน ตลาดชุมชน ศูนย์เรียนรู้ หรือแม้แต่จากการลองผิดลองถูกของคนรุ่นใหม่เอง

นี่คือความหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นในระดับชุมชน ที่ไม่ได้กำหนดว่าต้องเรียนเหมือนกัน เรียนในสถานที่เดียวกัน หรือเดินไปสู่อเป้าหมายเดียวกัน เด็กคนหนึ่งอาจค้นพบตัวเอง ผ่านการทดลองทำอาชีพ คนรุ่นใหม่อาจเรียนรู้การทำกาแฟ เพื่อค้นพบความสนใจด้านการตลาดหรือการท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ อาจกลายเป็นครูจากภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตลอดชีวิต และ คนที่เคยเป็นผู้เรียนในวันหนึ่งก็สามารถกลายเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ให้กับคนอื่นได้ในวันต่อมา

“เมื่อความเชื่อนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับความรู้ ทักษะ โอกาส และผู้คนที่จะเดินไปด้วยกัน บ้านเกิดก็จะไม่ใช่เพียงรากของชีวิตอีกต่อไป หากกลายเป็นพื้นที่ที่ชีวิตสามารถเติบโต และ ชุมชนสามารถลุกขึ้นมายืนได้ด้วยพลังของตัวเอง

เมื่อการเรียนรู้เชื่อมโยงกับชีวิตจริงเช่นนี้ “คนรุ่นใหม่” จึงไม่ได้มีความหมายเพียงเรื่องของอายุ แต่หมายถึงคนที่พร้อม จะมองพื้นที่เดิมด้วยสายตาใหม่ กล้าหยิบสิ่งที่มีอยู่มาทดลอง ต่อยอด และทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างความรู้ของคนรุ่นก่อน กับความต้องการของโลกยุคใหม่ เชื่อมภูมิปัญญากับตลาด เชื่อมทรัพยากรกับอาชีพ และเชื่อมคนในชุมชนเข้ากับโอกาส จากภายนอก

หากมองในมุมนี้ การรักบ้านเกิดจึงไม่ใช่เพียงความรู้สึก ผูกพันกับสถานที่ที่เติบโตมา หากต้องมี “เหตุผล” ให้คนสามารถ เลือกอยู่ เลือกกลับมา หรือเลือกสร้างอนาคตที่นี่ได้จริง เพราะความรักเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากบ้านเกิด ไม่มีงาน ไม่มีรายได้ และไม่มีพื้นที่ให้คนได้เติบโต แต่เมื่อชุมชน

สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ มีอาชีพที่หลากหลาย มีตลาด มีคนที่พร้อมสนับสนุน และมีพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่ได้ทดลอง สร้างสิ่งใหม่ ความรู้สึก “อยากกลับบ้าน” จะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็น ความเป็นไปได้ที่จับต้องได้

ท้ายที่สุด เป้าหมายของการพัฒนาอาจไม่ใช่การทำให้ คนรุ่นใหม่ทุกคนต้องกลับบ้าน หรือทำให้ทุกคนต้องประกอบอาชีพ จากต้นทุนในท้องถิ่น หากคือการทำให้ “บ้านเกิด” เป็นหนึ่งในทางเลือกของอนาคต เป็นพื้นที่ที่คนสามารถเรียนรู้และ ค้นหาตัวเองได้ เป็นพื้นที่ที่ความรู้สามารถต่อยอดเป็นอาชีพ เป็นพื้นที่ที่ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนยังมีความหมายกับ คนรุ่นใหม่ และเป็นพื้นที่ที่คนต่างวัยสามารถสร้างอนาคต ร่วมกันได้

เพราะเมื่อคนในชุมชนเริ่มมองเห็น “คุณค่า” ของสิ่งที่ตัวเองมี และค้นพบว่า “ความรู้” ที่อยู่ในมือ สามารถเปลี่ยนเป็นโอกาสให้กับชีวิตได้ บ้านเกิดจะค่อย ๆ เปลี่ยนความหมาย จากสถานที่ที่คนต้องเดินทางออกไป เพื่อค้นหาอนาคต กลายเป็นสถานที่ที่คนสามารถกลับมา เริ่มต้นอนาคตได้อีกครั้ง และบางทีการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน อาจไม่ได้เกิดขึ้นเมื่อคนจำนวนมากเดินทางออกจากบ้านเกิด เพื่อไปสร้างชีวิตที่อื่น แต่เกิดขึ้นในวันที่คนรุ่นใหม่เริ่มเชื่อว่า “ที่นี่ก็สร้างอนาคตได้” และเมื่อความเชื่อนี้เกิดขึ้นพร้อมกับ ความรู้ ทักษะ โอกาส และผู้คนที่จะเดินไปด้วยกัน บ้านเกิดก็จะไม่ใช่เพียงรากของชีวิตอีกต่อไป หากกลายเป็นพื้นที่ที่ชีวิตสามารถเติบโต และชุมชนสามารถลุกขึ้นมา ยืนได้ด้วยพลังของตัวเอง

Peace coffee
กาแฟเพื่อสันติภาพ

Learning Center
ศูนย์การเรียนรู้

Financial
บริการทางการเงิน

Consult
การให้คำปรึกษา

เพื่อชุมชน
SANTI
COMMUNITY
CHURCH

ศูนย์พัฒนาเด็ก
เรียนรู้และเล่นอย่างมีความสุข
Community development

เป็นคริสตจักรที่สร้างสาวก
ผ่านการเปลี่ยนแปลงชีวิต

"เปิดพื้นที่การเรียนรู้" สร้างโอกาสให้คนเปราะบางได้เรียนรู้ในแบบที่เหมาะสมกับชีวิต

การสร้างโอกาส ไม่ได้หมายถึงการเปิด "ที่เรียน" แต่คือการออกแบบพื้นที่ กระบวนการ และความสัมพันธ์ให้ยืดหยุ่นพอที่จะทำให้คนเหล่านี้กลับมาเรียนรู้ได้อีกครั้ง

สำหรับกลุ่มคนเปราะบาง การเรียนรู้ไม่ได้เริ่มต้นจากการมีเวลา มีเงิน หรือมีชีวิตที่พร้อมเสมอไป บางคนต้องทำงาน บางคนต้องดูแลครอบครัว บางคนมีข้อจำกัดทางร่างกาย ขณะที่บางคนต้องเผชิญกับปัญหาหนี้สิน สุขภาพ หรือการหลุดออกจากระบบการศึกษา การสร้างโอกาสจึงไม่ได้หมายถึงการเปิด “ที่เรียน” แต่คือการออกแบบพื้นที่ กระบวนการ และความสัมพันธ์ให้ยืดหยุ่นพอที่จะทำให้คนเหล่านี้กลับมาเรียนรู้ได้อีกครั้ง เรื่องราวจากทั้ง 3 พื้นที่ชวนมองให้เห็นว่า เมื่อการเรียนรู้ปรับเข้าหาชีวิต ผู้คนก็ไม่จำเป็นต้องทิ้งงาน ทิ้งครอบครัว หรือทิ้งตัวตนเพื่อกลับมาเรียน และเมื่อการเรียนรู้เริ่มจากสิ่งที่คนต้องการจริง ๆ ความรู้ก็สามารถเปลี่ยนเป็นทักษะ อาชีพ รายได้ ความมั่นใจ และพลังในการจัดการชีวิตของตัวเอง

"ไ้รับแห่งโอกาส" พื้นที่ปลอดภัยและโอกาสเรียนรู้ของคนเปราะบาง

เมื่อ “ครอบครัว” คือฐานของการเปลี่ยนแปลงชีวิต การช่วยเหลือก็ไม่ควรจบแค่การสงเคราะห์หรือการให้ เพราะวันหนึ่งสิ่งที่จะหมดไป ดังนั้น สิ่งที่สำคัญกว่าคือ ทำอย่างไรให้เขาได้เรียนรู้ มีทักษะ และค่อย ๆ สร้างความสามารถที่จะพาตัวเองและครอบครัวเดินต่อไปได้

แนวคิดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน หากตกผลึกจากประสบการณ์การทำงานกว่า 20 ปีของมูลนิธิบ้านร่มพระคุณ (องค์กรสาธารณประโยชน์) จังหวัดพิษณุโลก ที่ทำงานใกล้ชิดกับเยาวชนและครอบครัวมาอย่างต่อเนื่อง จนค่อย ๆ เรียนรู้ว่า “การช่วยเยาวชนหนึ่งคนอาจไม่เพียงพอ หากครอบครัวของเขายังไม่สามารถยืนได้ด้วยตัวเอง” จากเดิมที่มูลนิธิฯ ทำงานช่วยเหลือเด็กกำพร้า และเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวไม่พร้อมดูแล แต่พบว่า เด็กจำนวนไม่น้อยไม่ได้ถูกทอดทิ้งเพราะครอบครัวไม่ต้องการ แต่เพราะครอบครัว “ไม่มีกำลัง” มากพอจะดูแลชีวิต ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ ความรู้ โอกาส และสภาพจิตใจ มูลนิธิฯ จึงค่อย ๆ ปรับบทบาทจากการดูแลเด็กมาสู่การทำงานกับ “ครอบครัว” เพื่อสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ต้นทาง เพราะเมื่อครอบครัวยังขาดทั้งรายได้ ความรู้ ทักษะ และโอกาสทางการศึกษา ความเปราะบางก็อาจถูกส่งต่อกลายเป็น “วงจรความยากจนข้ามรุ่น” การทำงานกับครอบครัวจึงไม่ใช่การแก้ปัญหาในวันนี้ แต่คือการสร้างความสามารถและโอกาสใหม่ เพื่อไม่ให้ข้อจำกัดของคนรุ่นหนึ่งกลายเป็นต้นทุนชีวิตของคนรุ่นถัดไป

โจทย์สำคัญจึงเปลี่ยนจาก “จะให้อะไร” เป็น “จะอย่างไรให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้” แนวคิดดังกล่าวมาบรรจบกับการทำ “โครงการพัฒนาการเรียนรู้ทักษะอาชีพอาหารเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบลดความยากจนข้ามรุ่น” ภายใต้โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น กศศ. ที่นำ “การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” มาใช้เป็น “เครื่องมือ” พัฒนาคอร์สเวิร์ปบางพร้อมกับการเรียนรู้และปรับวิธีทำงานของตัวเอง เพราะเดิมเมื่อเห็นว่าคอร์สเวิร์ปมีปัญหาเรื่องรายได้ก็จะ “คิดแทน” ว่าอาชีพใดน่าจะเหมาะกับเขา แต่สิ่งที่เราคิดว่าอาจไม่ตรงกับความต้องการ ต้นทุน หรือเงื่อนไขชีวิตของผู้เรียนจริง ๆ บทเรียนนี้นำไปสู่การเปลี่ยนวิธีทำงานจากที่ “เราสอนอะไรเขา” มาเป็น “เขาอยากเรียนรู้อะไร และสิ่งนั้นจะพาชีวิตเขาไปต่ออย่างไร”

ด้วยความที่มูลนิธิฯ ทำงานใกล้ชิดกับชุมชนมาโดยตลอดทีมงานจึงได้ลงเยี่ยมครอบครัวเป็นประจำ จึงไม่ได้รู้จักพวกเขาในฐานะ “ผู้เรียน” แต่เห็นทั้งสภาพบ้าน สมาชิกในครอบครัว ภาระค่าใช้จ่าย อาชีพ และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้

นายกิตติมศักดิ์ จันทรทอง ผู้รับผิดชอบโครงการฯ กล่าวว่า “มีอช้ายเราอยู่กับชุมชน แต่มีอชวของเราก้อยู่ที่หน่วยงานอื่น เราเป็นเหมือนคนกลางที่ทำหน้าที่เป็น “โซ่ข้อกลาง” เชื่อมครอบครัวเข้ากับเครือข่าย ทั้ง พม. สาธารณสุข เทศบาล ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ตลอดจนคนในชุมชน ให้เข้ามาเติมเต็มสิ่งที่ครอบครัวยังขาด โดยใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยกันสร้างโอกาสให้เขามีเส้นทางชีวิตที่ดีขึ้น”

เมื่อการทำงานไม่ได้พึ่งพาหน่วยใดหน่วยหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว แต่เปิดให้ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ วิทยากร และคนที่มียุทธศาสตร์ในพื้นที่เข้ามาหนุนเสริมกันตามบทบาทหน้าที่ จึงค่อย ๆ เกิดเป็น “นิเวศการเรียนรู้” ที่แต่ละฝ่ายไม่ได้ทำงานแยกส่วนแต่เชื่อมโยงกันบนโจทย์เดียวกัน โดยปีแรกมูลนิธิฯ ใช้ “อาหาร” เป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะและวิถีคิดให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ แต่ในครั้งนี้อยู่เรียนไม่ได้ถูกบังคับให้เรียนเหมือนกันทั้งหมด แต่สามารถเลือกทั้งอาหารคาว เบเกอรี่ หรือเครื่องดื่ม ได้ตามความสนใจ

ขณะเดียวกัน บทบาทของวิทยากรก็ถูกปรับจาก “ผู้สอน” เป็น “ผู้หนุนเสริม” ให้ผู้ร่วมเรียนรู้เกิดการเรียนรู้ด้วยบรรยากาศที่สนุกและเป็นกันเอง ตั้งแต่การคิดต้นทุน ตั้งราคา เลือกวัตถุดิบ มองตลาด บรรจุภัณฑ์ และทดลองขายจริง เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมในกระบวนการผลิตอาหารทั้งหมด สิ่งที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงทักษะอาชีพ แต่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าลอง และมีความมั่นใจในการเริ่มต้นสิ่งใหม่

“เยาวชนจำนวนไม่น้อยไม่ได้ถูกทอดทิ้ง เพราะครอบครัวไม่ต้องการ แต่เพราะครอบครัว “ไม่มีกำลัง” มากพอจะดูแลชีวิต ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ ความรู้ โอกาส และสภาพจิตใจ

ข้อค้นพบจากปีแรกทำให้เห็นว่า การสอนทักษะอย่างเดียวไม่พอ เพราะชีวิตจริงของผู้เรียนมีปัญหาอีกหลายด้าน เช่น ครั้งหนึ่ง ทีมงานเคยพบครอบครัวที่มีสมาชิก 32 คนอาศัยในพื้นที่เดียวกัน แต่มีห้องน้ำเพียงห้องเดียว จนเกิดปัญหาสุขภาพและความขัดแย้งกับชุมชน ทีมจึงประสานเครือข่ายช่วยสร้างห้องน้ำเพิ่ม เมื่อคุณภาพชีวิตดีขึ้น ครอบครัวก็กลับมามีกำลังใจเข้าร่วมการเรียนรู้ต่อ และภายหลังยังถูกเตรียมให้เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือคนอื่น กรณีนี้ทำให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต้องยืดหยุ่นพอที่จะมองเห็น “ชีวิตทั้งชีวิต” ของผู้ร่วมเรียนรู้ ไม่ใช่มองเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้า เพราะเบื้องหลังคนคนหนึ่งอาจมีทั้งข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว ความสัมพันธ์ สุขภาวะ และสภาพจิตใจที่เชื่อมโยงกันและล้วนเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้

ขณะเดียวกัน การทำงานยังค้นพบว่า ต่อให้คนหนึ่งคนเปลี่ยน แต่ถ้ากลับไปอยู่ในครอบครัวที่ไม่เข้าใจ ไม่สนับสนุน หรือไม่มีคนช่วย ความเปลี่ยนแปลงนั้นก็อาจเกิดขึ้นเพียงระยะสั้น นี่จึงเป็นที่มาของการปรับกระบวนการในปีที่สองจาก “การพัฒนาคน” ไปสู่ “การพัฒนาครอบครัว”

นายกิตติศักดิ์ อธิบายว่า ปีนี้เราจะมองมิติของครอบครัวมากขึ้น เพราะเขามาเรียนหนึ่งคนก็จริง แต่กลับไปเขาจะต้องมีกิจกรรมที่ครอบครัวทำด้วยกัน บางครอบครัวจึงเริ่มแบ่งบทบาทกัน ลูกหลานช่วยเตรียมวัตถุดิบ ผู้ใหญ่ทำอาหาร อีกคนขาย หรือช่วยกันคิดต้นทุนทำให้ความรู้ไม่ได้ติดอยู่กับผู้เข้าร่วมเพียงคนเดียว ส่วนผู้ร่วมเรียนรู้เดิมก็จะถูกยกระดับไปสู่บทบาทใหม่ ตามความพร้อมเป็นกลุ่ม A B C กลุ่ม A คือ กลุ่มที่พร้อมถูกผลักดันเป็นผู้นำ กลุ่ม B เข้ามาเป็นผู้ช่วย และกลุ่ม C ต้องกลับมาเรียนรู้ซ้ำเพื่อพัฒนาต่อ ดังนั้น คนที่จะยกระดับเป็นผู้นำจึงไม่ได้ฝึกเพียงเรื่องอาหาร แต่จะได้ฝึกเรื่องทักษะการสื่อสาร การฟัง การทำงานเป็นทีม และการหนุนเสริมผู้อื่น

อีกกลไกสำคัญคือ “พี่เลี้ยง” เพราะมูลนิธิฯ มองว่า การเรียนรู้ไม่ควรสิ้นสุดเมื่อจบกิจกรรม โดยเฉพาะกับคนที่มีต้นทุนชีวิตจำกัด เมื่อนำความรู้กลับไปทดลองใช้จริง ย่อมเกิดคำถามและอุปสรรคใหม่ขึ้นเสมอ ดังนั้น การเป็นพี่เลี้ยง เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ เพราะนอกจากได้ความรู้แล้วยังได้คนติดตามงานในพื้นที่ต่อเนื่อง

แนวคิดเรื่องพี่เลี้ยงและการติดตามต่อเนื่องนี้ จึงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับครอบครัวเปราะบางในมูลนิธิฯ แต่ยังถูกนำไปประยุกต์ใช้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสะท้อนอีกพัฒนาการสำคัญของมูลนิธิฯ ในฐานะ “หน่วยจัดการเรียนรู้” ก่อนทำงานร่วมกับ กสศ. มูลนิธิฯ เคยจัดกิจกรรมพัฒนาคคนในลักษณะอบรมครั้งเดียวจบ แต่เมื่อได้เรียนรู้แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น วิธีการของหน่วยจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไป ตั้งแต่การค้นหาคำความต้องการของผู้เรียน การให้วิทยากรทำหน้าที่หนุนเสริมอย่างเข้าถึงและเข้าใจ ไปจนถึงการติดตามหลังจบกิจกรรม เมื่อนำวิธีคิดนี้

ไปทดลองกับเยาวชนในสถานพินิจฯ ที่ไม่ได้หยุดเพียงการพาเขา มาเรียนรู้เรื่องเครื่องต้ม แต่ยังตามเข้าไปสอนเพิ่มเติม ให้คำปรึกษา เปิดพื้นที่ให้ทดลองทำจริง และคอยเป็นพี่เลี้ยง จนพัฒนาไปสู่ร้านกาแฟภายในสถานพินิจฯ ซึ่งกลายเป็นพื้นที่ฝึกทักษะอาชีพและกระบวนการคิด ตั้งแต่การคำนวณต้นทุน การตั้งราคา การมองกลุ่มลูกค้า ไปจนถึงการบริหารจัดการร้าน

ผลลัพธ์นี้ทำให้เห็นว่า สิ่งที่มีมูลนิธิฯ ได้เรียนรู้ จากการทำงานร่วมกับ กสศ. คือ ความสามารถของหน่วยจัดการเรียนรู้ในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะกับ ผู้เรียนในบริบทที่แตกต่างกัน และสามารถนำวิธีคิดดังกล่าว ไปต่อยอดกับกลุ่มเป้าหมายใหม่ได้ ในแง่นี้ การเกิดร้านกาแฟ ในสถานพินิจฯ จึงไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของผู้ร่วมเรียนรู้ แต่ยังเป็นหลักฐานว่า มูลนิธิฯ ได้ยกระดับจากองค์กรการกุศล ไปสู่หน่วยจัดการเรียนรู้ที่สามารถออกแบบการเรียนรู้ เชื่อมประสานเครือข่าย ติดตาม และขยายผลการเรียนรู้ ได้เต็มศักยภาพมากขึ้น

เมื่อกระบวนการเดินเข้าไปถึงชีวิตคน ผลลัพธ์ของกระบวนการจึงปรากฏ ในหลายรูปแบบ ดังเช่น นางสุภากร คำมูล หรือ “บ้านุช” อายุ 57 ปี เดิมไม่เคยมีพื้นฐานด้านการทำเบเกอรี่ หลังได้เรียนรู้ เธอนำความรู้ไปดัดแปลงเป็นขนมปังปิ้ง ขนมปังนี้ และเมื่ออยากทำไก่ป้อป ก็เปิด YouTube เรียนต่อด้วยตัวเอง แม้พบว่าการทำเบเกอรี่เต็มรูปแบบมีต้นทุนสูง เธอก็ไม่ได้หยุด แต่กลับมาคิดใหม่ว่า ความรู้ที่มีสามารถปรับเป็นอะไรที่เหมาะสมกับต้นทุนชีวิตได้บ้าง ผลลัพธ์สำคัญของบ้านุชจึงไม่ใช่การ “ทำขนมเป็น” แต่คือการที่เธอ “เรียนรู้เป็น”

ส่วนครอบครัวของ นายธนพลรัชต์ รัชต์นพคุณ หรือ “อัม” และ นางสาว ณิชชาภัทร ภิญญารัตต์ หรือ “จอย” ทำให้เห็นภาพ Family Learning ชัดขึ้น แม้จอยจะเป็นผู้เข้าร่วมหลัก แต่หากมาไม่ได้ อัมก็สามารถมาเรียนแทน และกลับไปถ่ายทอดสิ่งที่เรียนให้กัน ก่อนนำไปเปิดร้านก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่ง ทั้งหน้าร้านและเดลิเวอรี่ อีกทั้งปัจจุบันครอบครัวยังเริ่มคิดต่อว่าจะนำทักษะของสมาชิกแต่ละคน ทั้งอาหาร เบเกอรี่ และเครื่องดื่ม มารวมเป็นธุรกิจครอบครัวได้อย่างไร เพื่อสานฝันการเปิดร้านเป็นของตนเอง

อีกผลลัพธ์คือ การที่ผู้ร่วมเรียนรู้ เริ่มได้ยกระดับตนเองกลายเป็น “วิทยากร” ในการถ่ายทอดความรู้ ดังเช่น นางรัตนพร จันทรอ่อง หรือ “พ้อย” อายุ 55 ปี จากเดิมเป็นหมอนวดแผนไทยและไม่เคยเรียนทำขนม หลังฝึกทำบราวนีจนสามารถสร้างรายได้เสริม เธอจึงเริ่มสอนหลาน และชวนญาติที่ไม่มีงานมาเรียนรู้ด้วย

ทั้งนี้ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้ง 4 คนได้สะท้อนตรงกันว่า การได้เข้าร่วมโครงการฯ ไม่เพียงทำให้พวกเขามีความรู้ และทักษะอาชีพเพิ่มขึ้น แต่ยังเป็น “โอกาส” ที่ทำให้ได้ค้นพบศักยภาพของตัวเอง กล้าลงทำสิ่งใหม่ และมองเห็นทางเลือกในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ที่มากขึ้น ที่สำคัญ ความรู้ไม่ได้หยุดอยู่ที่คนคนเดียว แต่ยังถูกนำกลับไปใช้ในครอบครัว ต่อยอดด้วยตัวเอง และส่งต่อให้กับคนรอบข้าง จากคนที่เคยเข้ามาในฐานะ “ผู้รับโอกาส” บางคนจึงค่อย ๆ เติบโตจนสามารถเป็น “ผู้ส่งต่อโอกาส” ให้กับคนอื่นได้

จาก "การเรียนรู้ที่ใช้ได้" สู่ "การเรียนรู้ที่นับได้"

เมื่อมูลนิธิฯ เริ่มมองเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้สามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งกับครอบครัวเปราะบางและเด็กในสถานพินิจฯ คำถามต่อมาจึงไม่ใช่เพียงว่า “จะทำให้คนเรียนรู้ได้อย่างไร” แต่คือ “สิ่งที่เขาเรียนรู้จากชีวิตจะพาเขา กลับเข้าสู่เส้นทางการศึกษาได้อย่างไร” โจทย์นี้สำคัญมาก โดยเฉพาะกับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่หลุดจากระบบการศึกษามานาน รวมถึงเยาวชนในสถานพินิจฯ ที่แม้จะเรียนกับ สกร.

ระหว่างอยู่ในสถานพินิจฯ แต่เมื่อออกมาแล้ว การเรียนรู้ อาจไม่ต่อเนื่อง มูลนิธิฯ จึงเริ่มมองไปถึงการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 และเครดิตแบงก์ ในอนาคต เพื่อให้สามารถสะสมและเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ ซึ่งเป้าหมาย ไม่ได้หยุดอยู่ที่การมี “ทักษะติดตัว” แต่คือการค่อย ๆ สร้างเส้นทางการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเดินต่อไปได้ตามศักยภาพ ตั้งแต่การสะสมหน่วยกิตเพื่อให้ผู้ที่ไม่มีวุฒิ สามารถได้รับวุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาระดับที่สูงขึ้น

โดยเส้นทางการขับเคลื่อนงานทั้งหมด มูลนิธิฯ ไม่ได้เดินเพียงลำพัง แต่มีการวางแผนต่อ “จิ๊กซอว์” กับเครือข่ายการศึกษาในพื้นที่ โดยเชื่อมกับศูนย์การเรียน ดาวประกายพลฤกษ์ โครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ จังหวัดพิษณุโลก มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และวิทยาลัยชุมชน เพื่อเปิดทางให้การเรียนรู้สามารถต่อยอดไปถึงระดับอนุปริญญา และปริญญาตรี

ภาพที่กำลังก่อตัวขึ้นจึงเป็นมากกว่าความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน แต่คือการพยายามสร้าง “รอยต่อของการเรียนรู้” ตั้งแต่การเรียนรู้จากชีวิตและอาชีพในชุมชน การสะสมและเทียบโอนหน่วยกิต สู่วุฒิการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงการศึกษาระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี

สำหรับมูลนิธิฯ ปีคือ “นิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” ที่ไม่ได้หมายถึงการทำให้คนเรียนได้ในรูปแบบที่ยืดหยุ่น แต่คือการสร้างเส้นทางที่ทำให้การเรียนรู้จากชีวิตจริงสามารถนำไปใช้ต่อยอด และกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา หรือการเรียนรู้ได้ในอนาคต

"บ้านทอ้งโก่งกาง" จากอาชีพสุ่ห่องเรียนที่เกิดขึ้นกลางชุมชน

“ชุมชนบ้านทอ้งโก่งกาง” อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถูกมองว่าเป็น “ชุมชนปิด” และเป็นหนึ่งในชุมชนที่ด้อยโอกาสมากที่สุดของจังหวัด ด้วยลักษณะชุมชนริมคลองที่มีความเปราะบางและมีปัญหาซับซ้อนหลายด้าน ทั้งปัญหายาเสพติด แม่วัยรุ่น พัฒนาการเด็ก รวมถึงปัญหาด้านรายได้และอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาของชุมชนไม่ได้มีเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล สมรักษ์ อาจารย์ประจำสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ

และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น กับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เพราะต้องการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คนในพื้นที่ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง โดยหนึ่งในพื้นที่ที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไลเลือกทำงานอย่างต่อเนื่องคือ “บ้านทอ้งโก่งกาง” เพราะเชื่อว่าหากต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ต้องเริ่มจากพื้นที่ที่มีความยากและซับซ้อนที่สุด

หัวใจสำคัญของวิธีการทำงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล คือ การเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ทำ” มาเป็น “ผู้สนับสนุน” โดยมองว่าคณะทำงานจากภายนอกไม่ควรเข้าไปทำทุกอย่างแทนชุมชน เพราะเมื่อใดก็ตามที่คนนอกเข้าไปทำให้ทั้งหมด เมื่อนั้นชุมชนจะไม่เกิดความเข้มแข็ง และไม่สามารถเดินต่อไปได้ด้วยตัวเอง บทบาทของทีมจึงเป็นเพียง “ทีมสนับสนุนทางวิชาการ” คอยตั้งคำถาม วิเคราะห์สถานการณ์ เติมองค์ความรู้ และช่วยเชื่อมโยงเครือข่าย ขณะที่คนในพื้นที่ต้องเป็น “เจ้าของ” การเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง กระบวนการจึงเริ่มจากการค้นหา “คนที่ใช่” ในพื้นที่ ไม่ใช่เลือกคนตามตำแหน่งหรือหน่วยงาน แต่ต้องเป็นคนที่ชุมชนไว้วางใจและพร้อมจะช่วยเหลือคนอื่นจริง ๆ

“การทำงานจึงเริ่มจากเรื่องเล็ก ๆ ที่เป็นไปได้จริง เช่น การนำทุนสนับสนุนระดับครัวเรือนมาซื้อวัสดุสำหรับทำสวน แล้วชวนให้คนในครอบครัวเรียนรู้ และช่วยกันทำ โดยให้แม่สอนลูก ลูกสอนพ่อ ที่กลายเป็นการสร้างการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวภายในครัวเรือน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล ใช้ทั้งการลงเยี่ยมบ้าน การสอบถามคนในพื้นที่ และวิธีแบบ “สโนว์บอล” คือ เมื่อรู้จักคนหนึ่ง ก็ถามต่อว่า หากต้องการช่วยคนในตำบลนี้ ใครคือคนที่มั่งคั่งและพร้อมจะเข้ามาช่วย เมื่อได้ชื่อก็เข้าไปทำความเข้าใจและชวนเข้ามาร่วมกระบวนการ แม้คนที่เข้ามาจะมาจากหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็น อสม. รพ.สต. อบต. สกร. สำนักงานประมง ก็ได้แต่หมายความว่าทุกคนจะเข้ามามีบทบาทได้ทันที เพราะสิ่งสำคัญกว่าตำแหน่งคือ “ความเข้าใจและความพร้อมที่จะทำงานกับคนในพื้นที่”

การทำงานกับชุมชนที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องมีเครือข่ายหลายระดับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไลวางโครงสร้างการทำงานไว้ 5 ชั้น แต่ไม่ได้เป็นโครงสร้างตายตัว เพราะแต่ละชั้นสามารถเชื่อมโยงและขยับเข้าหากันได้ ชั้นแรกคือ ทีมสนับสนุนและหน่วยจัดการเรียนรู้ ทำหน้าที่ออกแบบกระบวนการและสร้างความเข้าใจ ชั้นที่สองคือ ผู้เกี่ยวข้องและหน่วยงานในพื้นที่ ที่เข้ามาร่วมเป็นคณะทำงานหรือทีมขับเคลื่อน จากนั้นจึงเชื่อมไปสู่ชั้นที่สามคือ ผู้นำชุมชน แกนนำ และหัวหน้าโซนพื้นที่ ซึ่งเป็นคนที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน และสามารถชักชวนคนอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ลีกลงไปอีกคือ ชั้นที่สี่ ที่เป็นพี่เลี้ยงใกล้ชิด หรือคนในชุมชนที่เห็นหน้ากันทุกวัน อยู่บ้านใกล้กัน เดินในซอยเดียวกัน และที่สำคัญคือ เป็นคนที่กลุ่มเป้าหมายไว้วางใจ และชั้นที่ห้าคือ กลุ่มเป้าหมายและครัวเรือน ซึ่งเป็นผู้ที่กระบวนการทั้งหมดต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากคนหนึ่งกลายเป็นอีกคนหนึ่ง จากหนึ่งกลุ่มขยายเป็นหลายกลุ่ม กระบวนการจึงค่อย ๆ เติบโต “เหมือนดอกเห็ด” โดยเกิดจากพลังของคนในชุมชนเอง

แม้ปัญหาของชุมชนมีหลายมิติ แต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไลพบว่า จุดที่จะทำให้คนเปิดใจและยอมก้าวออกจากพื้นที่เดิมของตัวเองได้คือ การมีอาชีพและมีรายได้

เดิมทีคนในชุมชนจำนวนมากว่างงาน ไม่มีรายได้ หรือพึ่งพาการทำประมงเป็นหลัก แต่เมื่อทรัพยากรทางทะเลลดลง จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้จับกุ้งจับปลาได้น้อยลง ขณะเดียวกัน ก็ไม่มีทักษะด้านการจัดการ และไม่กล้ารวมกลุ่ม เพราะเป็นชุมชนปิดที่ต่างคนต่างอยู่ การทำงานจึงเริ่มจากเรื่องเล็ก ๆ ที่เป็นไปได้จริง เช่น การนำทุนสนับสนุนระดับครัวเรือนมาซื้อวัสดุสำหรับทำอวน แล้วชวนให้คนในครอบครัวเรียนรู้และช่วยกันทำ โดยให้แม่สอนลูก ลูกสอนพ่อ กลายเป็นการสร้างการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวภายในครัวเรือน

จากคนที่เดิมใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บ้าน ไม่มีแรงจูงใจที่จะทำอะไร เมื่อเห็นว่าการทำอวนสามารถสร้างรายได้ได้จริง ก็เริ่มเกิดแรงจูงใจที่จะลุกขึ้นมาทำ ที่สำคัญคือ การนำภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้านกลับมาใช้ประโยชน์ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนคือ กลุ่มทำอวน ซึ่งสามารถพัฒนาอวนให้มีเอกลักษณ์และมีความทนทาน จนมีคนจากพื้นที่อื่นเข้ามาสั่งซื้อ ทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นจนผลิตแทบไม่ทัน จากเดิมที่คนในชุมชนไม่คิดว่าภูมิปัญญาของตัวเองจะสร้างรายได้ กลับกลายเป็นว่าความรู้ที่มีอยู่เดิมสามารถพัฒนาเป็นอาชีพและกลายเป็นจุดแข็งของชุมชน

จากคนที่ไม่เคยรู้จักกัน กลายมาเป็นคนที่ต้องช่วยกัน

นางสาวจิรา บิล๊ะ ประธาน
กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านท้องโก้งกาง
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เล่าว่า ในหมู่บ้านเคยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมหลายอย่าง แต่หลายกลุ่มไปไม่รอด ปัญหาไม่ใช่แค่ไม่มีทุน แต่เป็นเพราะคนยังไม่เชื่อใจกัน เมื่อผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไลเข้ามาทำงานในพื้นที่ แก่นนำไม่ได้ปิดบังปัญหา แต่เล่าให้ฟังอย่างตรงไปตรงมา

นางสาวมารีนา ทรงอนงค์
เลขาของกลุ่มประมงชายฝั่งบ้านท้องโก้งกาง
เสริมว่า การทำงานในช่วงแรกไม่ได้สวยงาม
อย่างที่เห็นในวันนี้ คนไม่สนใจเข้ากลุ่ม

ไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่เชื่อว่าจะทำสำเร็จ จากปีแรกมีสมาชิกเข้าร่วมประมาณ 100 คน ปีที่สองลดลงเหลือประมาณ 50 คน แก่นนำเริ่มตั้งคำถามว่า จะไปต่ออย่างไร แต่คำตอบที่ได้รับ ไม่ได้เป็นคำสั่งให้ต้องทำต่อ หากเป็นการบอกให้เริ่มจากสิ่งที่มี ประโยชน์นี้จึงกลายเป็นอีกบทเรียนสำคัญว่า

เราไม่จำเป็นต้องรอให้ทุกอย่างพร้อม ไม่ต้องรอให้คนทั้งหมดเห็นด้วย แต่เราสามารถเริ่มจากคนที่พร้อมก่อนได้ พวกเราแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 กลุ่ม กระจายตัวแทนไปตามโซนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ใช้วิธีเดินเคาะประตูบ้าน ชวนคนเข้ามาร่วมเรียนรู้ ไม่ได้ชวนด้วยคำพูดสวยหรู แต่ชวนด้วยประสบการณ์จริง จากคนที่ไม่คุยกันก็เริ่มออกมานั่งด้วยกัน เรื่องที่ไม่เคยถามก็เริ่มถูกถามว่า วันนี้ออกทะเลได้เท่าไร ปลาขายได้เท่าไร ลูกเป็นอย่างไร บ้านมีปัญหาอะไร และบางครั้งสิ่งที่เริ่มจากการพูดเรื่องงาน กลับกลายเป็นการรู้จักชีวิตของกันและกัน ความสัมพันธ์จึงค่อย ๆ เกิดขึ้นจาก “คนบ้านเดียวกัน” กลายเป็น “พี่น้องที่รู้จักกัน”

เราไม่จำเป็นต้องรอให้ทุกอย่างพร้อม
ไม่ต้องรอให้คนทั้งหมดเห็นด้วย
แต่เราสามารถเริ่มจากคนที่พร้อมก่อนได้
ชวนคนเข้ามาร่วมเรียนรู้ ไม่ได้ชวน
ด้วยคำพูดสวยหรูแต่ชวนด้วยประสบการณ์จริง

กระบวนการแรกที่กลุ่มเรียนรู้คือ การพัฒนาคน สมาชิกหลายคนไม่เคยมีทักษะด้านอาชีพอื่นนอกจากประมง ซึ่งในประเด็นนี้ นายสมมาตร บิลิตะ กรรมการกลุ่มประมงชายฝั่งบ้านท้องโก้งกาง เล่าว่า ก่อนเข้ากลุ่ม เขาออกทะเลหาปลาอย่างเดียว วนก็ทำไม่เป็น ช่อมเรือไม่ได้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไลพาไปดูงาน พาไปอบรมการซ่อมเรือ ซ่อมเครื่องยนต์ ทำสีเรือ การแปรรูปปลา การทำผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือน การเป็นมัคคุเทศก์ และการสื่อสาร จากสมาชิกรุ่นบุกเบิกจึงค่อย ๆ ยกระดับเป็นปราชญ์ถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นต่อไป

สำหรับชาวประมงพื้นบ้าน วนไม่ใช่ของฟุ่มเฟือย แต่คือเครื่องมือทำมาหากิน เรือหนึ่งลำอาจต้องใช้วนประมาณ 5 – 6 ผืน และต้องเปลี่ยนทุกปี เมื่อวนพังแต่ไม่มีเงินซื้อใหม่ คนก็ต้องกู้ยืมเงินมาซื้อวน เมื่อเห็นปัญหา กลุ่มจึงเริ่มจัดการเรื่องวนใหม่ โดยเปิดให้สมาชิกกลุ่มสามารถซื้อวนได้ในราคาถูก และที่สำคัญคือ สามารถผ่อนชำระได้ สัปดาห์ไหนมีเงินก็จ่าย สัปดาห์ไม่มีเงินก็สามารถพูดคุยกันได้ โดยไม่มีดอกเบี้ย

“อวนที่เคยเป็นต้นทุน กลายเป็นจุดเริ่มต้นของระบบเศรษฐกิจชุมชน เพราะเมื่อคนมีเครื่องมือที่ดี ก็ออกทะเลได้ดีขึ้น เมื่อจับปลาได้มากขึ้น รายได้ก็ดีขึ้น และเมื่อไม่ต้องกู้เงินก้อนใหญ่เพื่อซื้อเครื่องมือ ภาระหนี้ก็ลดลง เมื่อกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มมีรายได้ กลุ่มไม่ได้แบ่งผลประโยชน์ให้ใครเพียงคนเดียว รายได้จากทุกกิจกรรมถูกนำมาบริหารจัดการร่วมกัน เช่น เรือท่องเที่ยวหนึ่งเที่ยวมีรายได้ประมาณ 1,500 บาทต่อลำ นอกจากแบ่งให้คนทำงานแล้ว จะนำเงินส่วนหนึ่งกลับเข้ากองทุนสำหรับไว้ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและเพื่อให้สมาชิกที่เดือดร้อนกู้ยืม”

วันนี้กองทุนมีเงินมากกว่า 100,000 บาท จากเงินทุนเริ่มต้นที่ได้รับการสนับสนุน กลุ่มพยายามบริหารจัดการให้เงินต้นยังอยู่ ขณะที่กำไรค่อย ๆ เพิ่มขึ้น จากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ วันนี้เข้าสู่ระบบอย่างเป็นทางการแล้ว

สิ่งที่ทำให้สมาชิกผูกพันกับกลุ่มไม่ใช่เพียงการซื้ออวนราคาถูก แต่คือวันที่กลุ่มสามารถ “อยู่เคียงข้างกัน” ในวันที่สมาชิกไม่มีรายได้ เมื่อถึงฤดูมรสุม หลายครอบครัวไม่สามารถออกทะเล ลูกยังต้องไปโรงเรียน น้ำท่วม กลุ่มจึงมีการปันผลให้สมาชิกตามการใช้บริการและการมีส่วนร่วมตลอดทั้งปี โดยคำนวณผลตอบแทนตามระบบของกลุ่ม

จำนวนเงินอาจจะไม่มาก แต่ในช่วงที่ไม่มีรายได้ เงินจำนวนนี้มีความหมายมากมายนัก

“ช่วงมรสุมเงิน 100 บาท ก็มีค่าสำหรับชาวประมงอย่างเรา การปันผลจึงไม่ใช่แค่เรื่องเงิน แต่มันทำให้สมาชิกสัมผัสได้ว่า เงินที่ตัวเองช่วยกันสร้างกลับมาดูแลตัวเองและเพื่อนบ้าน ทำให้คนไม่อยากหนีออกจากกลุ่ม”

ความสำเร็จอีกอย่างหนึ่งคือ กลุ่มไม่ได้ออกแบบให้ทุกคนต้องทำเหมือนกัน คนไม่มีเรือก็สามารถรับงานทอวน คนที่ซ่อมเรือเป็นก็รับงานซ่อม คนที่มีเรือสามารถเข้าร่วมกลุ่มท่องเที่ยว คนที่ทำอาหารหรือแปรรูปปลาได้ก็ผลิตสินค้าใหม่มาขาย จึงเกิดการกระจายรายได้ไปยังคนหลายกลุ่ม แนวคิดนี้ทำให้คำว่า “กลุ่ม” มีความหมายมากกว่าการรวมคนมาทำกิจกรรมเดียวกัน แต่คือการสร้างระบบที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเดียวกันได้

แต่เดิมชาวประมงจับปลาแล้วขายสดทันที ปลาดี ๆ ของชุมชนแทบไม่มีโอกาสเดินทางออกไปนอกพื้นที่เลย วันนี้ปลากะบอกที่เป็นอัตลักษณ์ของปากหม่องถูกนำมาแปรรูปเป็นปลากะบอกร้า มีการเชื่อมโยงกับตลาด 100 ปี สมาชิกบางคนมีโอกาสรับงานแปรรูปจากแม่ค้าในตลาด ได้ค่าแรงวันละ 350 บาทขึ้นอยู่กัปริมาณงาน จากเดิมที่ขายปลาสดก็เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ งานใหม่ และเครือข่ายลูกค้าใหม่โดยอนาคตพวกเขาเริ่มคิดว่าจะไลฟ์ขายสินค้าดูบ้าง ดังนั้น สิ่งที่เปลี่ยนไปจึงไม่ใช่แค่รายได้ แต่คือวิถีคิดที่เริ่มมองเห็น “ทางเลือก” ในชีวิตมากขึ้น

อีกเรื่องหนึ่งที่คนน่าจะไม่อยากปล่อยผ่านคือ ในอดีตเด็กและเยาวชนจำนวนมากไม่ได้เรียนต่อ เพราะครอบครัวไม่มีทุน บางคนเรียนไม่ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ต้องออกทะเลไปช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ขณะที่ในชุมชนก็มีปัญหาหายาเสพติด เยาวชนจึงเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง

แกนนำไม่ได้เริ่มจากการออกไปตามหาเด็กและเยาวชน
ทั้งหมดบ้าน แต่เริ่มจากลูกหลานของตัวเอง เมื่อเยาวชนคนหนึ่ง
เข้ามาและเห็นว่ามิกิจกรรม มีผู้ใหญ่ที่พูดคุยด้วยได้ และ
มีโอกาสทำงาน เยาวชนคนอื่นก็ค่อย ๆ ตามมา วันนี้มีเยาวชน
ประมาณ 35 คนเข้าร่วมกิจกรรม พวกเขาทำได้ทั้งงานเล็ก ๆ
ในกลุ่มงานผลิตของใช้ต่าง ๆ ช่วยกิจกรรมท่องเที่ยว และที่สำคัญ
คือ นำความรู้ด้านโซเซียลมีเดียเข้ามาช่วยผู้ใหญ่ทำงาน
เมื่อผู้ใหญ่มีประสบการณ์ และเยาวชนมีไอเดีย ทั้งสองอย่าง
จึงถูกผสมกันอย่างลงตัวกลายเป็นความรู้ใหม่ของชุมชน

สิ่งที่เปลี่ยนจริง ๆ คือ "คน"

หากย้อนกลับไปวันแรก สิ่งที่น่าจะเปลี่ยนแปลงมากที่สุด
อาจไม่ใช่จำนวนสมาชิก ไม่ใช่จำนวนเงินในกองทุน และไม่ใช่
จำนวนอาชีพใหม่ แต่เป็นภาพคนที่นั่งอยู่ด้วยกัน วันหนึ่ง
อาจมีคนมาจ่ายเงินผ่อนอวน อีกคนมาปรึกษาปัญหา อีกคน
มาคุยเรื่องลูก เยาวชนเข้ามาช่วยงาน มีผู้ใหญ่ช่วยสอน
คนที่ไม่มีเรือช่วยคนที่ไม่มีเรือ คนที่มีความรู้ช่วยคนที่เพิ่งเข้ามา

“เมื่อก่อนเราต่างคนต่างอยู่ เราไม่เล่าปัญหาให้ใครฟัง
แต่เมื่อกลุ่มนี้เกิดขึ้นเรสามัคคีกัน มีปัญหาอะไรก็ปรึกษากัน”
ชุมชนจึงไม่ได้เพียง “รวมกลุ่ม” แต่กำลังสร้างความสัมพันธ์
ขึ้นมาใหม่

สิ่งที่พวกเราอยากส่งต่อไม่ใช่แค่ “วิธีทำอวน”
หรือ “วิธีตั้งกลุ่ม” แต่คือความเชื่อว่า
ถ้าโอกาสมาถึง เราต้องกล้าที่จะคว้ามไว้
อาจารย์ไม่ต้องเดินนำอีกแล้ว
เพราะคนในชุมชนเริ่มทำเองได้

วันนี้แกนนำบ้านทองโงกกำลังคิดถึงหมู่บ้านอื่น
ไม่ใช่เพราะคิดว่าตัวเองเก่งกว่าใคร แต่เพราะอยากให้คนอื่น
ได้สัมผัสสิ่งที่พวกเขาเคยได้รับ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีบริบท
คล้ายกัน พวกเราอยากไปเล่าให้เขาฟังว่า กว่าบ้านทองโงก
จะมาถึงวันนี้ต้องผ่านอะไรมาบ้าง ต้องท้อกี่ครั้ง ต้องอดทน
แค่ไหน ต้องเคาะประตูบ้านกี่หลัง ต้องชวนคนที่ไม่รู้จักกัน
อย่างไร และที่สำคัญต้องทำอะไรให้โอกาสที่เข้ามาไม่สูญเปล่า

“สิ่งที่พวกเราอยากส่งต่อไม่ใช่แค่ “วิธีทำอวน” หรือ “วิธีตั้งกลุ่ม” แต่คือความเชื่อว่า ถ้าโอกาสมาถึง เราต้องกล้าที่จะความั่นไว้ อาจารย์ไม่ต้องเดินนำอีกแล้ว เพราะคนในชุมชนเริ่มทำเองได้ พวกเรารู้ว่าขาดอะไร รู้ว่าจะขอความช่วยเหลือจากใคร รู้ว่าต้องเชื่อมกับหน่วยงานไหน และรู้ว่าตัวเองสามารถทำอะไรได้บ้าง เมื่อหน่วยงานภายนอกเข้ามาเห็นความเข้มแข็งของกลุ่ม ก็สามารถต่อยอดได้ตรงจุด

หากถามว่าบ้านท้องโงกทางเปลี่ยนไปอย่างไร คำตอบอาจเริ่มจากรายได้ดีขึ้น หนี้สินลดลง มีเงินออม มีอาชีพเสริม มีงานในช่วงมรสุม แต่เมื่อถามลึกลงไป สิ่งที่เปลี่ยนที่สุดคือ “คน” จากคนที่เคยไม่รู้จึกกันก็เริ่มรู้จักกัน คนที่เคยไม่กล้าพูดเริ่มกล้าพูด คนที่เคยทำอวนไม่เป็นกลายเป็นครู คนที่เคยกลัวไม่ใคร่ไหนกลายเป็นมีคคุเทศก์เยาวชนที่เคยเสี่ยงหลุดจากการศึกษาได้มีพื้นที่ใหม่ คนที่ไม่มีเรือมีงานทออวน คนที่เคยต้องกู้เงินซื้อเครื่องมือก็สามารถผ่อนกับกลุ่มได้ จากเดิมที่เงินเคยไหลออกจากชุมชน วันนี้เงินเริ่มหมุนเวียนกลับมาอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากการค่อย ๆ ทำทีละเรื่อง

“ถ้าอาจารย์กำไลไม่เข้ามา เราก็น่าจะอยู่แบบเดิม อยู่ในเขพโซนเดิม ๆ ไม่กล้าเดินออกไปไหน สิ่งที่อาจารย์กำไลให้ไม่ใช่เงินสนับสนุน แต่คือ ความรู้ โอกาส คนสนับสนุน และความมั่นใจ” นางสาวจิรา กล่าว

เมื่อมีรายได้ จึงเริ่มเกิด "การตื่นรู้" ในมิติอื่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล มองว่า “การรวมกลุ่มเพื่อให้มีรายได้” คือจุดประกายแรก เมื่อคนเห็นว่าการรวมกลุ่มสามารถทำให้เขามีรายได้และอยู่ได้ เขาจึงยอมก้าวออกมาจากพื้นที่เดิมของตัวเอง จากนั้นจึงค่อยเกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติอื่นตามมา ทั้งความสัมพันธ์ ความรัก ความสามัคคี สุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมั่นใจในตัวเอง ดังนั้น ปีแรก อาจต้องเริ่มจากการชวนคนมาทำอาชีพ แต่เมื่อคนเริ่มเปิดใจแล้ว ปีต่อไปจึงสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ และกระบวนการนี้ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการชุมชน จากเดิมที่คนไม่เคยรวมกลุ่ม ก็เริ่มมีการตั้งคณะกรรมการ เริ่มเรียนรู้ว่าประธานเลขานุการ หรือคนที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ต้องรับผิดชอบอะไร เกิดเป็นโครงสร้างและกลไกของชุมชนที่ไม่เคยมีมาก่อน สิ่งสำคัญคือ เราไม่ได้เข้าไปออกแบบทุกอย่างให้เขา แต่ใช้วิธี “ให้โจทย์ทีละโจทย์” แล้วชวนคนในพื้นที่ที่คิดและเลือกด้วยตัวเองว่าใครเหมาะสม ใครพร้อม และใครจะเข้ามาช่วย เมื่อคนในพื้นที่เป็นคนเลือกเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของจึงเกิดขึ้นตามมา

“การทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายไม่สามารถใช้สูตรเดียวกันทั้งหมดได้ ผู้สูงอายุมีทักษะและภูมิปัญญาที่ดี แต่ข้อจำกัดด้านร่างกายทำให้ต้องมีคนใกล้ชิดคอยช่วย จึงใช้วิธีจับคู่ผู้สูงอายุกับพี่เลี้ยงวัยทำงานให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญา ขณะที่พี่เลี้ยงช่วยสนับสนุนให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ได้ ส่วนพ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องออกแบบสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับชีวิตจริง เช่น สามารถพาลูกมาร่วมกิจกรรมได้ให้นั่งตกหรือให้มุมลูกระหว่างการเรียนรู้ได้ เพื่อไม่ให้เกิดลูกกลายเป็นอุปสรรค”

ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องอาชีพจึงไม่ได้แยกขาดจากเรื่องชีวิต ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล นำเรื่องสุขภาพ สุขภาพจิต

ความสัมพันธ์ในครอบครัว การสื่อสารเชิงบวก และการอมเข้าไปสอดแทรกตามความเหมาะสม เพราะแต่ละครอบครัวมีปัญหาไม่เหมือนกัน กระบวนการจึงต้องละเอียดและยืดหยุ่น ไม่สามารถเขียนเป็นสูตรสำเร็จตายตัวได้ บางครั้งหากผู้เข้าร่วมกังวลว่าจะไปละหมาดไม่ทัน หรือยังไม่ได้กินข้าว ทีมก็ต้องปรับวิธีการ อาจเริ่มจากการทำความรู้จักกันก่อน แล้วค่อยเดินหน้าต่อ หรือหากคนในชุมชนสะดวกในวันอาทิตย์ ตอนเย็นก็ต้องไป หากสะดวกตอนเช้ามีดก็ต้องไปในเวลานั้น นี่คือการยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นจากการทำงานกับ “คนจริง” ในสถานการณ์จริง

“จากการชวนคนมาทำอาชีพ แต่เมื่อคนเริ่มเปิดใจแล้ว
ปัดไปปัดมาตลอดไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ
และกระบวนการนี้ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการชุมชน

จากการทำงานพื้นที่เดียว สู่การขยายผลอีก 3 พื้นที่

การทำงานกับบ้านทองโองกางเริ่มต้นในปี 2566 จากการรวมตัวและออกแบบผู้ร่วมเรียนรู้ โดยในช่วงแรก เน้นการเปิดพื้นที่ของชุมชนปิดที่ละน้อย ใช้การสื่อสารเชิงบวก เป็นเครื่องมือ ปีต่อมาเดินทางหน้าต่อด้วยการนำผู้ร่วมเรียนรู้ใหม่ เข้ามาเรียนรู้ และพัฒนาหลักสูตร “ครอบครัวตื่นรู้” ปี 2569 จึงต่อยอดเป็นโครงการนวัตกรรมต่อเนื่อง โดยนำโมเดล จากบ้านทองโองกางไปขยายผลในพื้นที่ใกล้เคียงอีก 3 พื้นที่ รวมเป็น 4 พื้นที่ และยังคงใช้แนวคิดและกระบวนการ แบบเดียวกัน ทั้งการสร้างแกนนำ การสร้างพี่เลี้ยง และการทำงานเป็นเครือข่าย โดยเงื่อนไขสำคัญของพื้นที่ใหม่คือ ต้องมีบริบทที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่เดิมได้ เช่น ผู้ร่วมเรียนรู้ มีลักษณะใกล้เคียงกัน อาชีพคล้ายกัน มีสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติใกล้เคียงกัน รวมถึงมีความสัมพันธ์หรือ การทำงานร่วมกันบางส่วนอยู่ก่อนแล้ว การขยายผล จึงสามารถเกิดขึ้นได้เร็วขึ้น

สำหรับการขับเคลื่อนในปัจจุบัน ทีมมีข้อมูลรายชื่อ นักเรียนทุนเสมอภาคเข้ามาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือ โดยในพื้นที่ มีรายชื่อทั้งหมด 177 คน ซึ่งเป้าหมายไม่ได้หมายความว่า นักเรียนหนึ่งคนเท่ากับหนึ่งครัวเรือน แต่ทีมต้องเข้าไป วิเคราะห์ต่อว่า เยาวชนคนนั้นสามารถเป็นจุดเชื่อมโยง ในการชวนคน ในครอบครัวเข้ามาร่วมกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้หรือไม่ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล มองว่า การเข้าถึง ครอบครัวเหล่านี้ไม่ได้เป็นเรื่องยาก เพราะทีมเป็นคนในพื้นที่ และเคยลงเยี่ยมบ้านมาแล้ว พอเห็นรายชื่อ ก็สามารถรู้ได้ทันที ว่าบ้านไหนคือครอบครัวที่อยากช่วยเหลือ และสามารถลงพื้นที่ ไปชวนพ่อแม่ให้เข้าร่วมได้ ซึ่งวิธีทำงานยังคงใช้หลักการเดิม คือบ้านแรกทีมจะเข้าไปช่วยทำให้เกิด ความเข้าใจและ เป็นตัวอย่างก่อน จากนั้นจึงให้ทีมในพื้นที่เข้าไปทำกับบ้านถัดไป ด้วยตัวเอง แล้วกลับมาติดตามและ วิเคราะห์ร่วมกันอีกครั้ง

จุดแข็งของพื้นที่จึงไม่ได้อยู่ที่รายชื่อเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่**ฐานทุนเดิมของเครือข่ายและการรู้จักพื้นที่** เพราะทีม เคยเยี่ยมบ้านคนในชุมชน ทำให้รู้จักบริบทของแต่ละครอบครัว และสามารถเชื่อมต่อได้อย่างรวดเร็ว

จากชุมชนที่หวาดระแวง สู่ชุมชนที่มีชีวิตชีวา

ตลอดระยะเวลาการทำงาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์กำไล เห็นความเปลี่ยนแปลงของบ้านทองโองกางอย่างชัดเจน จากเดิมที่คนในชุมชนระแวงคนนอก และไม่ใช้ใครก็สามารถ เดินเข้าไปในชุมชนได้ ปัจจุบันผู้คนเริ่มรู้ว่าแต่ละคนที่ เข้ามานั้นมาทำอะไร เยาวชนเริ่มเข้ามาถามและสนใจว่า มีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้น คนในชุมชนชวนกันมาร่วมกิจกรรม มากขึ้น เป็นบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา และความสัมพันธ์ระหว่าง คนในชุมชนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะเรื่องรายได้แต่รวมถึงการจัดการเงินและการออม ตลอดจนความกล้าในการออกมาทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ที่สำคัญความเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดกับทุกคนในระดับเดียวกัน แต่ภาพรวมของคนที่เข้าร่วมโครงการดีขึ้น หลายครัวเรือนสามารถ “ลืมตาอ้าปาก” มีรายได้ มีความสุข และไม่ต้องเผชิญความเดือดร้อนเหมือนเดิม

หนึ่งในคำถามสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือ หากวันหนึ่งไม่มีทุนหรือไม่มีโครงการจากภายนอก ชุมชนจะกลับไปสู่สภาพเดิมหรือไม่ สำหรับบ้านท้องโก้งกาง ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัไล ตอบอย่างมั่นใจว่า “ไม่แล้ว”

วันนี้ชุมชนมีกองทุนเป็นของตัวเอง มีกลไกการทำงาน ซึ่งเป็น “กลไก” ที่คนในชุมชนสามารถช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันขยายผลต่อไปได้ นี่คือการสำเร็จที่สำคัญกว่าการทำกิจกรรมหรือการมีโครงการ เพราะเป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาและขับเคลื่อนได้ด้วยตัวเอง

เมื่อย้อนไปมองเส้นทางการทำงานกับบ้านท้องโก้งกาง ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัไล สรุปหัวใจสำคัญไว้ที่ “การเข้าใจพื้นที่ และคิดว่าจะทำอย่างไรให้พื้นที่ไปต่อได้” เพราะบางเรื่องคนในพื้นที่ไม่สามารถมองเห็นได้ทั้งหมด จำเป็นต้องมี “คนนอก” หรือทีมที่เลี้ยงเข้ามาช่วยเติมสิ่งที่ขาด และช่วยตั้งคำถามใหม่ ๆ หากไม่มีทีมที่เลี้ยงเข้ามาช่วยวิเคราะห์และกระตุ้นกระบวนการ

งานอาจไม่สามารถเดินต่อได้ เครือข่ายจึงเปรียบเสมือนคนที่เข้ามา “อุดกันคนละผืน” บางคนมีความรู้ บางคนมีความสัมพันธ์กับชุมชน บางคนมีทักษะเฉพาะด้าน ขณะที่บางคนรู้จักกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง เมื่อทุกฝ่ายเชื่อมต่อกัน จึงเกิดเป็นพลังที่คนเพียงคนเดียวไม่สามารถสร้างขึ้นได้

ท้ายที่สุด ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัไล เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนไม่ได้เกิดจากทีมพัฒนากายนอกเข้าไปทำ แต่เกิดจากการทำให้คนในพื้นที่ “เห็นคุณค่าของตัวเอง เห็นโอกาส และกล้าที่จะลงมือทำ” เริ่มจากเรื่องที่เขาต้องการที่สุดอย่างรายได้และอาชีพ แล้วค่อยต่อยอดไปสู่ครอบครัว สุขภาพ ความสัมพันธ์ การออม และคุณภาพชีวิต เมื่อคนหนึ่งเปลี่ยน คนใกล้เคียงก็เปลี่ยน เมื่อคนใกล้เคียงเริ่มทำต่อ การเปลี่ยนแปลงก็ขยายจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง จากครัวเรือนหนึ่งไปสู่อีกครัวเรือนหนึ่ง และจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่ง

จากชุมชนที่เคยถูกมองว่า “ปิด” และยากเกินกว่าจะเข้าไปทำงาน วันนี้ชุมชนแห่งนี้กลายเป็นชุมชนที่คนในพื้นที่รู้จักกันมากขึ้น ไว้วางใจกันมากขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือ เริ่มลุกขึ้นมาขับเคลื่อนชีวิตและอนาคตของตัวเอง

"ห้องเรียนชุมชน" ปลูกผักนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ให้กลุ่มคนเปราะบาง

เชื่อว่าทุกพื้นที่คงมีคนที่ถูกกลืนอยู่ไม่น้อย ขึ้นอยู่กับว่าคนในชุมชนจะให้ความสำคัญกับพวกเขา
มากแค่ไหน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ อิศระมาลัย PhD, APN-NP มูลนิธิชุมชนสงขลา
และอาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นคนหนึ่งที่ให้ความสำคัญ
กับการทำงานกับกลุ่มคนเปราะบางต่อเนื่องมาหลายปี เพราะต้องการเห็นพวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
มีโอกาเลือกเส้นทางชีวิตของตัวเอง เยาวชนได้เรียน พ่อแม่วัยแรงงานได้ต่อยอดทักษะอาชีพ
สู่การมีงานทำ มีรายได้ที่มั่นคง ซึ่งหากพวกเขาได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ก็จะช่วยให้
ไม่เกิดปัญหาเรื้อรังในระยะยาว

ปี 2564 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ ขับเคลื่องาน ร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยใช้ประสบการณ์และความถนัดที่สั่งสมมาจากการสอนนักศึกษาพยาบาล และประสบการณ์จากการพัฒนาแอปพลิเคชัน iMedCare พื้นที่สร้างรายได้แก่นักบริบาล ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ และผู้สูงอายุ ร่วมกับมูลนิธิชุมชนสงขลา ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ (องค์การมหาชน) หรือ TCELS ในการอบรมอาชีพนักบริบาล แก่ผู้ว่างงานในช่วงสถานการณ์โควิด - 19

ทำงานกับกลุ่มคนเปราะบางต่อเนื่อง
มาหลายปี เพราะต้องการเห็นพวกเขา
มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีโอกาสเลือกเส้นทางชีวิต
ของตัวเอง เยาวชนได้เรียน พ่อแม่วัยแรงงาน
ได้ต่อยอดทักษะอาชีพสู่การมีงานทำ มีรายได้
ที่มั่นคง

รวมถึงต่อยอดการทำงานโดยนำแอปพลิเคชัน iMedCare ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ป่วยที่เข้าไม่ถึง การดูแลของรัฐ และกลุ่มคนว่างงาน โดยจัดฝึกอบรมอาชีพ นักบริบาลแก่กลุ่มคนว่างงานในเทศบาลตำบลปริก และ เทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ 120 ชั่วโมง ตามมาตรฐาน ของกรมอนามัย แบ่งออกเป็น ภาคทฤษฎี 40 ชั่วโมง เรียนในระบบ e-Learning ภาคปฏิบัติ ฝึกทักษะ ในห้องปฏิบัติการ และภาคสนาม ทั้งหมด 5 หมวด ได้แก่

1. การดูแล/ ป้องกันแผลกดทับ
2. การดูแล/ ป้องกันข้อยึดติด และกล้ามเนื้อลีบ
3. การดูแล/ ป้องกันการติดเชื้อทางเดินหายใจ
4. การดูแล/ ป้องกันการติดเชื้อทางเดินปัสสาวะ และ
5. การดูแล/ ป้องกันโรคซึมเศร้า

หลังอบรมครบตามหลักสูตร ผู้ร่วมเรียนรู้จะได้รับ ใบรับรอง (Certificate) เพื่อยืนยันว่าผ่านการอบรมจริง และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ โดยเชื่อมโยงอาชีพ เข้ากับแอปพลิเคชัน iMedcare ผลคือ ผู้ป่วยสามารถเลือก นักบริบาลที่น่าเชื่อถือได้ ผ่านแอปพลิเคชัน ส่วนนักบริบาลเอง ก็มีรายได้ที่มั่นคง เฉลี่ยเดือนละประมาณ 20,000 บาท

เปลี่ยนบทบาท สู่โอกาสที่แท้จริง

แม้งานจะประสบผลสำเร็จ สามารถช่วยเหลือคนว่างงาน ให้มีอาชีพ มีรายได้ ไปพร้อมกับช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการดูแล ที่มีมาตรฐาน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียุสพรคอยอยู่ที่ “ใจ” ของผู้ร่วมเรียนรู้บางคนที่ไม่ต้องการประกอบอาชีพนักบริบาล อบรมไปก็ไม่ได้ใช้ จึงทำให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ และคณะทำงานตกตะกอนความคิดร่วมกันว่า การนำสิ่งที่ ตนถนัดไปส่งมอบให้ผู้อื่นเพียงด้านเดียวนั้น ไม่ใช่โอกาส แต่เป็นการยึดเยียด

การทำงานในปีต่อมา คณะทำงานจึงเปลี่ยนบทบาท จากความเป็นอาจารย์ จากความเป็นมหาวิทยาลัย จากการให้ความรู้ เป็นการค้นหาและเข้าถึงผู้ร่วมเรียนรู้มากขึ้น เพื่อค้นหาตัวตน ดึงศักยภาพ และความต้องการที่แท้จริงของพวกเขาออกมา แล้วหนุนเสริมการเรียนรู้ให้ถูกจุด ถูกใจ ถูกบริบทชีวิต จนเกิดการรวมกลุ่มอาชีพ ในลักษณะที่รวมตัวกันเรียนรู้ รวมตัวกันทำ รวมตัวกันขาย ที่คณะทำงานเองก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้ร่วมเรียนรู้ อาทิ การทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ การทำขนมพื้นบ้าน การทำน้ำพริกและเครื่องแกง การแต่งหน้า การซ่อมจักรยานยนต์ การเลี้ยงไก่ การปลูกพืชสมุนไพร ฯลฯ

โดยเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ เอื้อพื้นที่กลาง ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ร่วมกัน พร้อมทั้งทำ MOU กับบริษัท เซฟสกิน อินดัสทรีส์ (ประเทศไทย) จำกัด ในการอำนวยความสะดวกเปิดตลาดขายผลผลิตจากชุมชนทุกวันจันทร์ และหน้าเทศบาลทุกวันพฤหัสบดี ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้ส่วนใหญ่มีรายได้ สามารถยกระดับเป็นผู้ประกอบการ และ

6 เปลี่ยนบทบาท จากความเป็นอาจารย์ จากความเป็นมหาวิทยาลัย จากการให้ความรู้ การค้นหาและเข้าถึงผู้ร่วมเรียนรู้มากขึ้น เพื่อค้นหาตัวตน ดึงศักยภาพ และความต้องการที่แท้จริงของพวกเขาออกมา แล้วหนุนเสริมการเรียนรู้ให้ถูกจุด ถูกใจ ถูกบริบทชีวิต

สร้างเครือข่าย ทางการตลาดได้เอง ทั้งขายผ่านตลาดชุมชน และแพลตฟอร์มออนไลน์

นอกจากนี้ คณะทำงานยังให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาคน” โดยยกระดับผู้ร่วมเรียนรู้ให้เป็น “แกนนำ/โค้ช” เนื่องจากมองเห็นศักยภาพในการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้อื่น รวมถึงต้องการเปลี่ยนมายด์เซตคนทำงานตามระบบฟังก์ชัน อย่างเช่น กลุ่ม อสม. และ PA ในพื้นที่ให้มีศักยภาพในการเป็นวิทยากรกระบวนการเพื่อสร้างการเรียนรู้และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับทุกคนในพื้นที่ได้

ทั้งยังส่งเสริมให้หน่วยงานฟังก์ชันอื่น ๆ โดยเฉพาะ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
(พม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
(อพม.) คณะกรรมการชุมชน และกองสวัสดิการชุมชน
เข้ามามีบทบาทในการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้และบูรณาการ
การทำงานร่วมกันมากขึ้น รวมถึงขยายผลการทำงานไปสู่
เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในสถานพินิจและคุ้มครอง
เด็กและเยาวชนจังหวัดยะลา และศูนย์ฝึกและอบรม
เด็กและเยาวชนยะลา เพื่อป้องกันการกลับสู่วังวนเดิม และ
พัฒนาพวกเขาให้เป็นการหลักในการพัฒนาชุมชนต่อไป

สร้างสนามการเรียนรู้นอกกรอบ

ปี 2569 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ ได้สานต่อ
โอกาสการทำงานไปยัง 2 พื้นที่ใหม่ ได้แก่ อบต.สำนักเต๊ว
และ เทศบาลตำบลปริก ในโครงการพื้นที่เรียนรู้สู่การศึกษา
แบบยืดหยุ่นบนฐานครอบครัวและอาชีพวิถีคนสะเดา
ด้วยการนำโมเดลการทำงานจากพื้นที่เดิมมาเคลื่อนขบวน
นำคนในพื้นที่เดิมมาช่วยออกแบบการทำงานและ
สร้างการเรียนรู้ในพื้นที่ใหม่ รวมถึงบูรณาการการทำงาน

ร่วมกับสมาคมอาสาสร้างสุข เพื่อผลักดันให้เยาวชน
นอกระบบการศึกษาได้มีโอกาสกลับมาเรียนและรับวุฒิการศึกษา
ผ่านศูนย์การเรียนรู้เยาวชนสร้างสุข พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปกครอง
เข้ามาร่วมเรียนรู้กับบุตรหลานผ่าน “ห้องเรียนชุมชน”
ทุกบ่ายวันเสาร์ซึ่งที่ผ่านมามีเยาวชนเรียนและได้รับวุฒิการศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 คน และผู้ปกครอง
ได้รับวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 คน
หากใครต้องการเรียนต่อก็มีเครือข่ายสถานศึกษารองรับ

พื้นที่เรียนรู้สู่การศึกษาแบบยืดหยุ่น
บนฐานครอบครัวและอาชีพวิถีคนสะเดา
ด้วยการนำโมเดลการทำงานจากพื้นที่เดิม
มาเคลื่อนขบวน นำคนในพื้นที่เดิมมาช่วย
ออกแบบการทำงานและสร้างการเรียนรู้
ในพื้นที่ใหม่

รวมถึงวางแผนให้พื้นที่เดิมอย่างเทศบาลเมือง
ปาดังเบซาร์ และเทศบาลเมืองสะเดา ขับเคลื่อนงาน
ด้วยตัวเอง และยกระดับผู้ร่วมเรียนรู้เดิมและบุคลากรท้องถิ่น

เป็น “ครูอาสา” ร่วมค้นหา คัดกรอง และให้ความรู้ทั้งทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะการบริหารจัดการการเงิน และการบูรณาการทักษะต่าง ๆ เป็น 8 กลุ่มสาระวิชา เพื่อดูแลผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ผ่านห้องเรียนชุมชน รวมถึงพัฒนา ศูนย์เรียนรู้ในเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ ทั้งศูนย์เรียนรู้ การทำขนม ศูนย์เรียนรู้ผักไฮโดรโปนิคส์ ศูนย์เรียนรู้ การทำน้ำพริก เพื่อถ่ายทอดความรู้นอกพื้นที่และสนับสนุน ให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาเรียนรู้ในพื้นที่ได้

ส่วนเทศบาลตำบลคลองแงะ แม้จะไม่ได้เข้าร่วม โครงการฯ ในปีนี้ เนื่องจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ เล็งเห็นถึงศักยภาพจึงผลักดันให้พื้นที่จัดการตัวเอง และ ร่วมเป็นเครือข่ายในการถ่ายทอดความรู้นอกพื้นที่ รวมถึง ส่งเสริมให้พื้นที่ใหม่หรือผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้ ผักอินทรีย์ และศูนย์เรียนรู้กลุ่มรับซื้อขยะในพื้นที่ได้

เส้นทางการศึกษาไม่ควรหยุด เพียงเพราะไม่พร้อม

สำหรับเยาวชนบางคน การออกจากระบบการศึกษา ไม่ได้เกิดจากการไม่อยากเรียน แต่เกิดจากข้อจำกัดของชีวิต ทั้งเรื่องรายได้ ภาระครอบครัว สุขภาพ หรือการขาดโอกาส ในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่เหมาะสม

เรื่องราวของ “คิว” “คิม” และ “เปรม” สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อมีพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเปิดโอกาส ให้พวกเขา กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาอีกครั้ง ทำให้เส้นทาง ที่เคยหยุดลงสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองเอง ก็สามารถกลับมาเป็นผู้เรียน เรียนรู้ทักษะอาชีพและเติบโต ไปพร้อมกับลูกได้เช่นกัน

นายจิตร หนูคุช หรือ “คิว”
เด็กหนุ่มวัย 16 ปี เป็นหนึ่งในผู้เรียน
ที่ได้กลับมาเดินต่อบนเส้นทางการศึกษา
หลังต้องหยุดเรียนไปประมาณ 5 - 6 เดือน

โดยก่อนหน้านี้คิวเรียนอยู่ระดับ ปวช.1 สาขาโยธา
แต่การเรียนต่อที่ต้องเดินทางเข้าไปเรียนในเมือง ทำให้มีทั้ง
ค่าเดินทาง และค่าใช้จ่ายรายวัน ซึ่งที่ผ่านมาคุณตาคุณยาย
เป็นผู้ช่วยดูแลค่าใช้จ่าย แต่เมื่อคุณตาสัมปวาย คิวจึงต้องหยุดเรียน
เพราะครอบครัวไม่มีเงิน

เมื่อกลับมาอยู่บ้าน คิวใช้เวลาช่วงที่หยุดเรียน
ออกไปทำงานหารายได้ ทั้งเก็บยางและยกถังยาง ตั้งแต่เวลา
07.00 - 12.00 น. ได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท แต่ไม่ได้มีงานทุกวัน
หากฝนตกก็ต้องหยุดทำงาน แม้จะต้องออกจากโรงเรียน
มาทำงาน แต่คิวก็ยังต้องการเรียนต่อ เมื่อมีโอกาสกลับมาเรียน
อีกครั้ง เขาจึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ นี้ ซึ่งการกลับมาเรียน
ครั้งนี้ทำให้คิวได้รับวุฒิมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลังเข้ามาเรียนประมาณ 4 ครั้ง คิว บอกว่า
ชอบบรรยากาศของห้องเรียนชุมชนแบบนี้มาก โดยเฉพาะ
ความเป็นกันเองของครู เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียน
ในห้องเรียนทั่วไป เขารู้สึกว่าที่นี่ทำให้เขาเรียนรู้ได้อย่าง

สบายใจมากกว่า แม้วันนี้ยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่าอนาคต
อยากประกอบอาชีพอะไร แต่สิ่งที่เขาสนใจคือ การซ่อมและ
ประกอบสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะงานช่างและเครื่องยนต์

นางสาวณัฐินี ทองแก้ว อายุ 38 ปี

คุณแม่ของคิว เล่าว่า เดิมทีเธอตั้งใจ
เพียงพาลูกมาเรียน แต่เมื่อเข้าไปนั่งฟัง
ครูอธิบาย เธอตัดสินใจสมัครเรียน
ไปพร้อมกับลูก เพราะอยากได้วุฒิการศึกษาและทักษะอาชีพ
เพื่อนำไปต่อยอดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ในอนาคต
เธอกับลูกชายจึงกลายเป็นผู้เรียนในห้องเดียวกัน

คุณแม่ลูกอย่าง นางสาวจรรยาพร

สังขรักษ์ อายุ 38 ปี คุณแม่ของ
นายทัญญู สังขรักษ์ หรือ “น้องคิม”

อายุ 15 ปี อาชีพกรีดยางและทำอาหาร
ส่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เล่าว่า น้องคิม
มีพัฒนาการล่าช้าตั้งแต่เด็ก เริ่มพูด
ตอนอายุ 4 ขวบ และพูดเป็นคำเมื่ออายุ
6 ขวบ โดยก่อนหน้านี้ น้องคิมเรียน

ในโรงเรียนตามปกติ แต่ไม่ชอบนั่งเรียนในห้องและ
ไม่ค่อยเข้าสังคม เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงไม่ได้เรียนต่อ

ทำให้ไม่ค่อยมีเพื่อน แม่จึงพาน้องเข้าร่วมโครงการฯ เพราะต้องการให้น้องได้เรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และได้มีเพื่อนวัยเดียวกัน แม่ช่วงแรกน้องจะไม่ยอมมาก เพราะรู้สึกตัวตัวเองไม่เหมือนคนอื่น แต่เมื่อให้เลือกกระหว่างโรงเรียนข้างนอกกับการเรียนที่นี่ น้องเลือกมาเรียนที่นี่ และเมื่อเริ่มมีเพื่อนน้องก็เริ่มเปิดใจมากขึ้น

ที่ผ่านมาน้องคิมช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวันได้ แต่ไม่ค่อยพูด ไม่กล้าตัดสินใจ และมักคิดว่าตัวเองทำไม่ได้ แม่จึงอยากให้น้องมีความมั่นใจ สามารถใช้ชีวิตและมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ โดยระหว่างที่น้องคิมเรียนแม่ก็ได้เรียนรู้ทักษะอาชีพไปพร้อมกัน เพื่อนำความรู้ไปสอนลูกต่อ เพราะอยากให้น้องได้ค้นหาสิ่งที่ชอบและอยากทำ เพื่อเป็นต้นทุนชีวิตของเขาในอนาคต

อีกหนึ่งเรื่องราวของการกลับเข้าสู่การเรียนคือ นางสาวณนุช คงทอง หรือ “แม่หนูช” อายุ 44 ปี ที่พา นายอภิชาติ สุขวัฒนา หรือ “น้องเปรม” อายุ 16 ปี เข้าร่วมโครงการฯ หลังลูกชายต้องหยุดเรียน เพื่อดูแลแม่ที่ป่วยด้วยภาวะเส้นเลือดสมองตีบ โดยก่อนหน้านี้ น้องเปรมเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และต้องหยุดเรียน

ในช่วงเทอม 2 ประมาณ 2 - 3 เดือน แม่ครูจะติดตามและชวนให้กลับไปเรียน แต่เปรมไม่สามารถกลับไปเรียนได้อย่างเต็มที่ เพราะต้องช่วยดูแลแม่ และออกไปรับจ้างทำงาน ทั้งกรีดยางและยกของ มีรายได้วันละ 200 บาท เพื่อนำมาใช้จ่ายภายในครอบครัว เมื่อแม่หนูชอาการดีขึ้น และมีโอกาสเข้าร่วมโครงการฯ เธอจึงพาลูกกลับมาเรียน เพราะต้องการให้ลูกได้กลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้อีกครั้ง

เปรม เล่าว่า การเรียนกับศูนย์การเรียนรู้ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 เดือนก็จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพ การเงิน และการออม ซึ่งอาชีพที่เปรมเลือกคือ การเลี้ยงไก่ โดยได้รับทุนสำหรับซื้อไก่จำนวน 12 ตัว พร้อมเรียนรู้วิธีการเลี้ยงและทดลองทำจริง ไก่ที่เปรมเลี้ยงออกไข่ประมาณวันละ 9-10 ฟอง ขึ้นอยู่กับแต่ละวัน เปรมนำไปขายให้คนในชุมชน โดยลูกค้าสั่งซื้อแล้วจึงนำไปส่ง นอกจากการเลี้ยงไก่และขายไข่แล้ว เปรมยังรับจ้างเก็บยาง ทำให้ปัจจุบันมีรายได้ประมาณวันละ 200 บาท และบางวันเกือบ 300 บาท

“บางครั้ง การได้มีโอกาสเลือกเส้นทางชีวิตด้วยตัวเอง ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ก้าวต่อตัวบุคคล ครอบครัว และชุมชนได้ในระยะยาว

เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เปรมกำลังคิดว่า จะเรียนต่อที่นี่ หรือเรียนกับ สกร. ดี แต่เมื่อถามถึงทางเลือกที่สนใจ เขาตอบว่า “น่าจะเรียนต่อกับศูนย์การเรียนรู้”

เพราะสามารถทำงานควบคู่กับการเรียนได้ ส่วนอนาคตปรารถนา
ยังไม่แน่ใจว่า ต้องการทำอะไรต่อไป เมื่อถามถึงสิ่งที่ชอบ
เขาตอบเพียงว่า “ทำงานครับ”

การกลับมาเรียนไม่ได้เกิดขึ้นกับเปรมเพียงคนเดียว
แต่เปรมยังชักชวนเพื่อน 7 - 8 คน ในชุมชนให้มาเรียนรู้ร่วมกัน
รวมถึงแม่หนูที่แม่จะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วก็ตาม
แต่การเข้ามาเรียนรู้กับโครงการฯ นี้ทำให้เธอได้เรียนรู้
หลายเรื่อง โดยเฉพาะการบริหารจัดการการเงินและ
การเก็บออม ซึ่งสามารถนำกลับไปใช้จัดการเงินในครอบครัวได้
โดยแม่หนู บอกว่า เธออยู่กับโครงการฯ นี้ มาตั้งแต่ช่วงแรก
และยังคงมาเรียนรู้กับลูกอย่างต่อเนื่อง หากเปรมเลือกเรียนต่อ
ที่นี่อีก 3 ปี เธอก็จะมาเรียนกับลูกเหมือนเดิม เพราะสำหรับเธอ

การมาเรียนไม่ได้มีความหมายแค่การได้รับวุฒิการศึกษา
แต่เป็นการได้อยู่เคียงข้างลูก ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำความรู้
กลับไปใช้ในชีวิตและครอบครัว

จะเห็นได้ว่า การไม่ยึดติดกรอบคิดเดิม ๆ ของงานบริหาร
แต่หันมาส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีช่องทางในการสร้างชีวิต
ในแบบที่เลือกเองนั้น สามารถส่องแสงสว่างในชีวิต
ให้กับใครอีกหลายคน และบางครั้งการได้มีโอกาสเลือก
เส้นทางชีวิตด้วยตัวเอง ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่นำไปสู่
การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ทั้งต่อตัวบุคคล ครอบครัว
และชุมชนได้ในระยะยาว

A photograph showing three women in a workshop setting, focused on their work at sewing machines. The woman on the left is wearing glasses and a blue shirt. The woman in the middle has short dark hair and is also wearing a blue shirt. The woman on the right has long dark hair and is wearing an orange shirt. They are positioned in front of a large wooden pillar. In the background, there are green plants and red and white checkered curtains tied back. A white sewing machine is visible on the left side of the frame.

Unlock: ปลดล็อกศักยภาพ
และขีดจำกัดการเรียนรู้อย่างยืดหยุ่น
และตอบโจทยชีวิตสู่โอกาสที่ยั่งยืน

นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เมื่อ "ชุมชน" เป็นฐานสำคัญในการสร้างโอกาส การเรียนรู้สำหรับคนทุกช่วงวัย

จากการมองเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาเป็น "ปัญหา" สู่การมองเห็น "คน" ที่ยังมีศักยภาพและคุณค่าในตัวเอง ที่อำเภอสี จังหวัดลำพูน กำลังทดลองสร้างระบบการเรียนรู้รูปแบบใหม่ ที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ใช้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นพลัง และออกแบบการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่น พอที่จะพาคนแต่ละคนให้สามารถเดินต่อไปในจังหวะชีวิตของตัวเอง

โครงการนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นการขับเคลื่อนกลไกส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในภาคเหนือ มีแนวคิดสำคัญคือ การใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้อำเภอสี จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ตั้งต้นในการพัฒนากลไกเชิงพื้นที่ เปิดให้ภาคีรัฐ ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ศูนย์เรียนรู้ และหน่วยจัดการเรียนรู้ของ กสศ. เข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

หัวใจสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การสร้างหลักสูตรใหม่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การสร้าง “ระบบที่ทำให้คนเข้าถึงการเรียนรู้ได้” เพราะชีวิตของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลาย บางคนไม่สามารถกลับไปเรียนในระบบเดิมได้ บางคนต้องทำงาน บางคนมีภาระครอบครัว บางคนเผชิญความเปราะบางทางร่างกายหรือจิตใจ และบางคนเพียงต้องการพื้นที่ปลอดภัยที่ทำให้กล้ากลับมาเรียนรู้อีกครั้ง ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับชีวิต ไม่ว่าจะเรียนผ่านห้องเรียน การทำงาน ศูนย์เรียนรู้ ชุมชน หรือประสบการณ์ชีวิต พร้อมเปิดทางให้สามารถเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยได้อย่างไร้รอยต่อ

เชื่อมข้อมูลให้เห็น "คน" ไม่ใช่เพียงตัวเลข

สำหรับองค์ประกอบสำคัญของการทำโครงการฯ นี้ คือการสร้าง “พื้นที่กลาง” ให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลและทำงานในฐานะ “เจ้าภาพร่วม” โดยนำข้อมูลจากกลไกต่าง ๆ ของ กสศ. เช่น โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น Thailand Zero Dropout ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง และทุนเสมอภาค รวมถึงข้อมูลจากหน่วยงานในพื้นที่ และข้อมูลจากคนในชุมชน มาประกอบกันเพื่อวางแผน ชี้นำ ติดตาม และออกแบบการช่วยเหลือ กระบวนการนี้ทำให้การทำงานขับเคลื่อนจากการรอให้เด็กหรือครอบครัวมาขอความช่วยเหลือ ไปสู่การทำงานเชิงรุกที่สามารถค้นหาเยาวชนที่ต้องการความช่วยเหลือ และส่งต่อไปยังเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม

นายชิววัน ชันธรรม หัวหน้าทีมทุนเสริมวิชาการภาคเหนือ กสศ. กล่าวว่า การทำงานในอำเภอสี จังหวัดลำพูน เป็นการสร้างทางเลือกและสร้างโอกาสให้คนในพื้นที่ โดยขับเคลื่อนผ่าน 4 ตำบลนำร่อง ได้แก่ นาทราย ป่าไผ่ ดงดำ และก่อ ซึ่งบางตำบลมีหน่วยจัดการเรียนรู้ของ กสศ. ดำเนินงานมานานกว่า 1 ปี ก่อนจะนำประสบการณ์และทุนเดิมมาต่อยอดร่วมกัน เพื่อขยายผลการดำเนินงานจากระดับตำบลไปสู่ระดับอำเภอ กลไกที่เกิดขึ้นจึงต้องไม่แข็งตัว แต่ต้อง “ยืดหยุ่นและชวนภาคีมาทำงานร่วมกัน” โดยมีทั้งกลไกระดับอำเภอผ่านคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ หรือ พชอ. และกลไกระดับตำบลที่ทำงานใกล้ชิดกับคนในพื้นที่

“กลไกหน้าหมู่บ้าน” นวัตกรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์

คำว่า “กลไกหน้าหมู่บ้าน” ในบริบทของอำเภอไม่ได้หมายถึง โครงสร้างราชการรูปแบบใหม่ แต่หมายถึงการ “รวมพลัง” ของผู้คนในพื้นที่ให้เข้ามาช่วยกันมองเห็น

ปัญหาและหาทางออก โดยแต่ละคนใช้บทบาท ทักษะ และความสัมพันธ์ที่ตัวเองมี ซึ่งในประเด็นนี้นายสรวิศ ไพบูลย์รัตนารกกรรมการบริหาร กสศ. สะท้อนว่า สำหรับการทำงานกับเยาวชนคนหนึ่ง ไม่มีใคร “ตัวใหญ่” เท่าคนในพื้นที่ เพราะคนในชุมชนคือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เข้าถึง และเข้าใจเยาวชนมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงชีวิตเยาวชนคนหนึ่งจึงไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นพลังของผู้คน และพื้นที่ที่ช่วยกันมองเห็น รับฟัง และไม่ปล่อยให้พวกเขาเติบโตเพียงลำพัง

ซึ่งแนวคิดนี้สำคัญต่อการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพราะก่อนที่จะถามว่า “เด็กควรเรียนอะไร” ต้องถามก่อนว่า “เด็กเป็นใคร ชีวิตเขาเป็นอย่างไร และอะไรคือสิ่งที่เขาต้องการ” ประสบการณ์ของนายสรวิศจากการเคยเป็นครู ยิ่งตอกย้ำเรื่องนี้ เมื่อพบว่าเด็กบางคนไม่ได้ออกจากโรงเรียน เพราะไม่อยากเรียน แต่มีปัญหาบางอย่างในชีวิตที่ครู

อาจเข้าไม่ถึง จึงทำให้เห็นว่า “ความสัมพันธ์สำคัญกว่างบประมาณ” เพราะต่อให้มีทรัพยากรมากเพียงใด หากไม่มีคนที่มองเห็น เข้าใจ และคอยประคับประคอง การช่วยเหลือก็อาจจะไม่เกิดขึ้นจริง

จาก “ดึงกลับโรงเรียน” สู่การ “สร้างเส้นทางการศึกษา”

นางสาวธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ. ชี้ว่าปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาไม่อาจ

แก้ไขได้ด้วยนโยบายจากส่วนกลางเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยพลังของพื้นที่ จากข้อมูลที กสศ. พบคือ เมื่อ 2 ปีก่อน ประเทศไทยมีเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 18 ปี หลุดจากระบบการศึกษามากกว่า 1.6 ล้านคน ตัวเลขระดับประเทศอาจดูใหญ่เกินกว่าจะจัดการได้ แต่เมื่อย่อยปัญหาจากประเทศลงสู่จังหวัด อำเภอ และตำบล จำนวนคนที่ต้องได้รับการช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่จะน้อยลง ทำให้ผู้คนในชุมชนสามารถเข้าไปทำความเข้าใจและช่วยเหลือได้จริง

นี่คือเหตุผลที่ “พื้นที่” กลายเป็นหัวใจของการสร้างระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ดังนั้น เป้าหมายจึงไม่ใช่การ “ดึงเด็กกลับเข้าโรงเรียน” แต่คือการทำให้พวกเขากลับมาเชื่อว่าตัวเองยังมีอนาคต ยังมีคุณค่า และสามารถเรียนรู้ต่อได้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง

เป้าหมายจึงไม่ใช่การ “ดึงเด็กกลับเข้าโรงเรียน” แต่คือการทำให้พวกเขากลับมาเชื่อว่าตัวเองยังมีอนาคต ยังมีคุณค่า และสามารถเรียนรู้ต่อได้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง

“การศึกษาไม่จำเป็นต้องมีเส้นแบ่งระหว่างในระบบและนอกระบบ เพราะบางคนเรียนรู้ผ่านห้องเรียนการทำงาน ชุมชน ประสบการณ์ชีวิต ศูนย์การเรียนรู้ หรือเครือข่ายในพื้นที่ได้เช่นกัน และนี่คือความหมายของคำว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หรือ Flexible Learning ที่ไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนสถานที่เรียน แต่คือการเปลี่ยนวิธีคิด จากการให้ผู้เรียนปรับตัวเข้าหาระบบ มาเป็นการออกแบบระบบ ให้สามารถปรับเข้ากับชีวิตของผู้เรียนได้”

เมื่อหลักสูตรเชื่อมต่อกับชีวิตจริง

นายชีวัน กล่าวต่อว่า การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นในอำเภอสีมได้หยุดอยู่ที่การเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้ แต่ยังพยายามนำทุนเดิมของชุมชนและหน่วยจัดการเรียนรู้มาพัฒนาเป็นทางเลือกที่เชื่อมโยงกับการมีงานทำและการมีรายได้ ตัวอย่างสำคัญคือ **วิสาหกิจชุมชนสุขศิริ** ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้และพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยเฉพาะกลุ่มที่เคยมีประสบการณ์ด้านลบจากการเรียนในห้องเรียนหรือสังคม

นางสาวกัญญาภัค กันทะวงศ์

หรือ “น้องอ๊อฟ” เป็นตัวอย่างหนึ่งของการที่ชุมชนร่วมกันเปิดทางให้เยาวชนคนหนึ่งได้รับวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายผ่านการระดมทุนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือค่าเล่าเรียน และการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพื่อศึกษาต่อในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง พร้อมส่งเสริมให้ฝึกอาชีพกับวิสาหกิจชุมชนสุขศิริเพื่อสร้างรายได้ระหว่างปิดเทอม

ขณะที่นางสาววิภาวรรณ แก้วของผาง

หรือ “สายทอง” ที่เดิมไม่กล้าแม้แต่จะเปิดประตูออกจากบ้าน จากความกังวลด้านสุขภาพ การพูดสื่อสารที่ไม่ชัดและ

การติดอ่าง รวมถึงประสบการณ์การถูกบูลลี่มาตั้งแต่เด็ก

การเข้าร่วมเรียนรู้กับวิสาหกิจชุมชนสุขศิริ ทำให้สายทองมีพื้นที่ปลอดภัย และได้ฝึกทักษะการขายออนไลน์ การโพสต์ขายสินค้า การถ่ายคลิปและตัดต่อวิดีโอ จนสามารถสร้างรายได้ได้ ที่สำคัญกว่านั้นคือ เธอได้ความมั่นใจและความกล้าที่จะกลับมาใช้ชีวิตและเข้าสังคมอีกครั้ง ปัจจุบันสายทองมีงานประจำและได้รับเงินเดือนเดือนแรกเพื่อมอบให้แม่ด้วยความภาคภูมิใจ

ส่วน นายณภัทร อินตะอ้าย หรือ “น้องต้นน้ำ” และ นางสาวนิภาวัลย์ อินตะอ้าย หรือ “น้องเตย” สองพี่น้องที่เคยเผชิญการถูกละเมิดทั้งจากโรงเรียนและสังคมการทำงาน จนไม่อยากออกจากบ้าน ก็ได้รับโอกาสให้เลือกเส้นทางการเรียนรู้ใหม่ตามความสนใจ โดยเลือกเรียนรู้ทักษะการเย็บผ้าที่มีพื้นฐานอยู่แล้ว การเรียนรู้

ดังกล่าวช่วยฝึกสมาธิและทำให้ทั้งสองคนกล้าออกมาพบปะผู้คน โดยมีความฝันที่จะสร้างแบรนด์เสื้อผ้าของตัวเองในอนาคต

กรณีเหล่านี้สะท้อนว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต้องเริ่มจากศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ไม่ใช่เริ่มจากข้อจำกัดของระบบ ที่สำคัญ หลักสูตรของหน่วยจัดการเรียนรู้บางส่วนยังได้รับการรับรองเพื่อสะสมเป็นเครดิตแบงก์ และสามารถนำไปเทียบโอนวุฒิการศึกษา กับ สกร. ได้ ทำให้การเรียนรู้ในชุมชนสามารถเชื่อมต่อกับระบบการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

นางกัลยา ขาวโสม วิชาทกิจชุมชน สุขศิริ จังหวัดลำพูน สะท้อนอีกมิติหนึ่งของการเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับโอกาสมาเป็นผู้สร้างโอกาส หลังได้รับโอกาส

จาก กสศ. ในปี 2567 กลุ่มได้นำทุนมาพัฒนาสมาชิกและเพื่อนในชุมชน จนเกิดผู้นำชุมชนและผู้นำความรู้ด้านภูมิปัญญาอาชีพเพิ่มขึ้น จากนั้นจึงขยับบทบาทมาเป็น CM (Case Manager) ตำบลป่าไผ่ และทำงานกับเยาวชน

ประสบการณ์ทำให้เธอตกผลึกว่า “คนทุกคนล้วนมีศักยภาพและคุณค่าในตัวเอง เราต้องช่วยเขาหามันให้เจอ และฉายแสงออกมาให้ได้”

นี่คือแก่นสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพราะผู้เรียนไม่ได้ถูกมองจากสิ่งที่ขาด แต่ถูกมองจากสิ่งที่มี แล้วจึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อดึงศักยภาพนั้นออกมา

จาก "ตำบล" สู่ "อำเภอแห่งการเรียนรู้"

การทำงานทั้งหมดกำลังทำให้เห็นภาพของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ขยายจากระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตำบล ไปสู่อำเภอ โดยมี “กลไกหน้าหมู่บ้าน” เป็นพลังเชื่อมโยงผู้คน ขณะที่ “ข้อมูล” ทำให้เห็นว่าใครต้องการความช่วยเหลือ และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นทำหน้าที่สร้างทางเลือก ให้แต่ละคนเดินต่อไปได้

โดย นายภัทร คำพิทักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ กสศ. เปรียบการศึกษาเป็น “ไม้ท่อนเดียว” ที่ต้องช่วยกันยกทั้งท่อน เพราะปัญหาการศึกษาไม่สามารถแยกออกจากความยากจน คุณภาพชีวิต และบริบทครอบครัวได้

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ยุคใหม่จึงต้องมองให้ไกลกว่าห้องเรียนในระบบ และออกแบบให้สอดคล้องกับชีวิตของคนที่แตกต่างกัน เพราะแต่ละคนมีบริบทไม่เหมือนกัน การศึกษาจึงต้องมีหลายทางเลือก เพื่อให้ทุกคนเดินต่อไปได้ตามจังหวะชีวิตของตัวเอง

ความสำเร็จจึงไม่ได้วัดเพียงจำนวนเยาวชนที่กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา แต่รวมถึงการที่ชุมชนเกิด “ความภาคภูมิใจร่วมกัน” และเห็นว่าการดูแลเด็กและเยาวชนเป็นภารกิจร่วมของทุกคน

บทเรียนสำคัญจากอำเภอคือ การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจะเกิดขึ้นได้เมื่อ “กลไก” และ “ความสัมพันธ์” เดินไปด้วยกัน ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่า นวัตกรรมการเรียนรู้ไม่ได้จำเป็นต้องเริ่มต้นจากเทคโนโลยีราคาแพงหรือโครงสร้างขนาดใหญ่ หากเริ่มต้นจากการ “เห็นคน” ให้ชัดขึ้น “เชื่อมคน” ที่ทำงานอยู่แล้วเข้าหากัน และนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างทางเลือกใหม่

ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผู้จัดการโครงการ

ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงาน
นอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้ม
กลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น กล่าวว่า

สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในวิถีปฏิบัติของคนคือ หากมองในเชิงโครงสร้างคือ โมเดลการทำงานพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-Based) ที่มุ่งเน้นการใช้ชุมชนและเครือข่ายระดับฐานราก ทั้งในระดับตำบลหรือชุมชนร่วมกันแก้ปัญหา โดยให้คนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐ และกลไกท้องถิ่น จับมือร่วมกันหลอมรวมเป็นหนึ่งเพื่อดูแลเด็กและเยาวชน รวมถึงกลุ่มเปราะบางอย่างทั่วถึง ซึ่งตลอดหลายปีที่ผ่านมา กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พยายามทำ “เรื่องใหญ่และเรื่องยาก” มาโดยตลอด แต่ปัญหาของผู้คนในวันนี้ไม่มีทางแก้ไขได้ด้วยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง และไม่มีคำตอบสำเร็จรูปที่เกิดขึ้นได้ในเวลาอันสั้น

ด้วยเหตุนี้ การจัดการตนเองบนฐานความสัมพันธ์อันอบอุ่นของตำบลป่าไผ่ จึงกลายเป็นจุดหมายสำคัญ จนนำมาสู่ประโยคที่ว่า “ป่าไผ่เป็นตัวแทนของอำเภอและสิ่งที่กำลังจะเป็นตัวแทนของประเทศไทย” สิ่งนี้สะท้อนชัดผ่านแวตาและเสียงของเด็ก ๆ ในพื้นที่ที่บอกเล่าอย่างตื้นตันว่า พวกเขาได้มีชีวิตใหม่ขึ้นมาได้ก็เพราะได้รับโอกาสจากสังคมใหม่ที่โอบอุ้มดูแลกัน จึงกลายเป็นบทพิสูจน์ให้คนทำงานทุกคนเห็นร่วมกันว่า หากเราอยากให้ทุกคนอยู่รอดได้อย่างมีความสุข

“เราต้องเริ่มจากการทำบ้านเมืองให้เป็นเรื่องของทุกคน เปลี่ยนเรื่องยากให้กลายเป็นเรื่องง่าย ด้วย “กลไกหน้าหมู่บ้าน” ที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจได้ แล้วจับมือทำร่วมกันอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ”

“คนทุกคนล้วนมีศักยภาพ และคุณค่าในตัวเอง เราต้องช่วยเขาหามันให้เจอและฉายแสงออกมาให้ได้

ดังนั้น การขับเคลื่อนงานของอำเภอลีจิงเป็น บทเรียนสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่นในภาคเหนือ ที่แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหา ยาวชนหลุดจากระบบการศึกษาไม่จำเป็นต้องเริ่มจากการถามว่า “จะพาเด็กกลับไปที่ไหน” แต่ควรเริ่มจากการถามว่า “เราจะสร้างเส้นทางการเรียนรู้แบบใดที่ทำให้เด็กคนนี้ สามารถเดินต่อไปได้”

โดยเป้าหมายที่ทำทลายยิ่งขึ้นในอนาคตคือ การเปลี่ยน อำเภอลีจิงกลายเป็นอำเภอ Zero Dropout ควบคู่ไปกับการเป็น “อำเภอแห่งการเรียนรู้และอำเภอเสมอภาคทางการศึกษา” เพราะตลอดหลายปีที่ผ่านมา สังคมไทย ค่อย ๆ ห่างออกจากรากเหง้าของตัวเอง ถูกกระแสการแข่งขัน และระบบทุนนิยมพัดพาให้ผู้คนต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญ ต้องการในวันนี้ จึงไม่ใช่การพัฒนาเศรษฐกิจ แต่คือการ พื้น “วิถีแห่งบุญ” และ “วิถีหน้าหมู่บ้าน” ให้กลับมาใส่ใจผู้คนอีกครั้ง เพื่อให้ลูกหลานและครอบครัวในอนาคตได้เติบโตในสังคม ที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน แล้วเขาจะกลายเป็นกำลังสำคัญ ในการกลับมาพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

เพราะท้ายที่สุดแล้ว การศึกษาไม่ใช่ภารกิจของโรงเรียน หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากเป็นภารกิจร่วม

ของทั้งชุมชนและสังคมที่จะทำให้คนทุกคนมีโอกาสเรียนรู้เติบโต และเลือกทางเดินชีวิตของตนเองได้ เพราะเมื่อ ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้มีความยืดหยุ่น และทุกคนร่วมกันรับผิดชอบ อนาคตของคนในพื้นที่ โอกาสทางการศึกษาก็จะไม่ใช่ว่า สิ่งที่ต้องรอให้ใครหยิบยื่น แต่กลายเป็นสิ่งที่คนในชุมชน สามารถร่วมกันสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง เป็นการสร้าง “ระบบนิเวศ การเรียนรู้ใหม่” ที่ทำให้การศึกษาเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และ ทำให้คำว่า “โอกาสทางการเรียนรู้สำหรับทุกคน” เกิดขึ้นได้จริง จากฐานของชุมชนเอง

และนี่คือพลังของการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ที่ทำให้ การศึกษาเดินทางไปหาผู้เรียน ไม่ว่าผู้เรียนจะอยู่ที่ใด อยู่ในช่วงชีวิตแบบไหน และกำลังเผชิญกับข้อจำกัดอะไร เพื่อให้ทุกคนยังมีพื้นที่ในการเรียนรู้ มีทางเลือก ในการดำเนินชีวิต และมีโอกาสกลับมาเป็นพลังสำคัญ ในการพัฒนาบ้านเกิดของตนเองต่อไป

"กุญแจ 3 ดอก" นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น จากพื้นที่คุมขังสู่พื้นที่แห่งโอกาส

"เมื่อประตูเรือนจำปิดลง ประตูแห่งการเรียนรู้ไม่ควรถูกปิดตามไปด้วย" การถูกคุมขังอาจทำให้คนคนหนึ่งสูญเสียอิสรภาพในช่วงเวลาหนึ่งของชีวิต แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาต้องสูญเสียโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพราะการคืนคนสู่สังคมไม่ได้เริ่มต้นในวันที่ผู้ต้องขังพ้นโทษ หากควรเริ่มตั้งแต่วันที่เขายังอยู่หลังรั้วเรือนจำ ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ได้เรียนรู้ ค้นพบคุณค่าในตัวเอง พัฒนาทักษะ และเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตใหม่

ปี 2569 สถานการณ์ราชทัณฑ์ของประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายจากภาวะความแออัดของผู้ต้องขัง โดยมีผู้ต้องขังสูงถึง 327,288 ราย ณ เดือนพฤษภาคม 2569 ส่งผลให้เรือนจำกว่าร้อยละ 84 ของประเทศต้องทำงานเกินขีดความสามารถในการรองรับ ขณะที่สถิติการกระทำผิดซ้ำยังอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 40 ขณะเดียวกัน ข้อมูลจากกระทรวงยุติธรรมพบว่า ผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมกว่าร้อยละ 77 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน และขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะอาชีพ

ตัวเลขเหล่านี้ทำให้เห็นว่า การแก้ปัญหาไม่อาจหยุดอยู่เพียงการควบคุม และการลงโทษ แต่ต้องมองไปถึง “ชีวิตหลังพ้นโทษ” ด้วย เพราะหากคนคนหนึ่งออกจากเรือนจำโดยไม่มีวุฒิการศึกษา ไม่มีทักษะอาชีพ ไม่มีรายได้ ไม่มีครอบครัวหรือชุมชนที่พร้อมรองรับ และยังคงถูกสังคมตีตรา โอกาสที่จะกลับเข้าสู่วงจรเดิมก็ยังคงอยู่

โจทย์สำคัญจึงไม่ใช่เพียง “จะดูแลผู้ต้องขังอย่างไรระหว่างอยู่ในเรือนจำ” แต่คือ “จะอย่างไรให้ช่วงเวลาที่อยู่ในเรือนจำ กลายเป็นช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับชีวิตใหม่”

แม้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะกรมราชทัณฑ์และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะพยายาม เปลี่ยนพื้นที่ควบคุมให้เป็นพื้นที่การศึกษาและการเรียนรู้ แต่การจัดการศึกษายังคงมีข้อจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับโอกาสทางอาชีพ และการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ นั่นทำให้แนวคิด “การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” (Flexible Learning) มีความสำคัญ เพราะผู้ต้องขังไม่ใช่ผู้เรียนที่มีพื้นฐาน ความต้องการ หรือเป้าหมายชีวิตเหมือนกันทั้งหมด การเรียนรู้ จึงไม่ควรมีเพียงหลักสูตรเดียว เส้นทางเดียว หรือวิธีการเดียว แต่ต้องสามารถปรับให้เหมาะสมกับความพร้อม ความสนใจ ประสบการณ์ และบริบทชีวิตของแต่ละคน บางคนอาจต้องเริ่มจากการอ่านออกเขียนได้ บางคนต้องการวุฒิการศึกษา บางคนต้องการทักษะอาชีพ ขณะที่บางคนอาจต้องเริ่มต้นจากการดูแลจิตใจและสร้างความเชื่อมั่นในตัวเอง

ด้วยเหตุนี้ “การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” จึงไม่ได้หมายถึงการลดมาตรฐาน แต่คือการออกแบบโอกาสให้เหมาะสมสอดคล้อง กับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนรายบุคคล

"กุญแจ 3 ดอก" เปิดประตูสู่โอกาสครั้งใหม่

แนวคิดนี้ถูกพัฒนาเป็นรูปธรรมผ่านโครงการนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวเปราะบาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสนับสนุนโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ในเรือนจำกลางอุดรธานีและเรือนจำชั่วคราวโคกก่อง จังหวัดอุดรธานี โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในเรือนจำและหลังปล่อยตัว

หัวใจของโครงการฯ คือการเปลี่ยน “พื้นที่คุมขัง” เป็น “พื้นที่เรียนรู้” และสร้างตัวแบบการจัดการศึกษาที่มีทางเลือกและยืดหยุ่น โดยเชื่อมต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังตั้งแต่ภายในเรือนจำไปจนถึงการกลับคืนสู่สังคม ด้วยแนวคิด “ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้” และ “สายพานแห่งโอกาส” ผ่านกลไกสำคัญคือ “กุญแจ 3 ดอก” ได้แก่

กุญแจดอกที่หนึ่ง เรือนจำกลางอุดรธานี ด้วยการเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้

กุญแจดอกที่สอง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ที่ทำหน้าที่ออกแบบหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

กุญแจดอกที่สาม บริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อผู้ต้องขัง ครอบครัว และชุมชนไปสู่ชีวิตหลังพ้นโทษ โดยมี มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต ร่วมออกแบบและหนุนเสริมกระบวนการทำงาน

กุญแจดอกที่หนึ่ง: เปลี่ยน "ผู้คุม" เป็น "ผู้อำนวยการจัดการการเรียนรู้"

การเปลี่ยนเรือนจำให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ อาจไม่ได้เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ แต่เริ่มจากการเปลี่ยน “คนที่อยู่ในพื้นที่” เรือนจำกลางอุดรธานี สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นฐานปฏิบัติการหลักของโครงการ โดยพัฒนาเจ้าหน้าที่เรือนจำ 91 คน และขยายผลภายในเรือนจำอีก 11 คน รวมเป็น 102 คน ให้เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้คุม” สู่ “ผู้อำนวยการจัดการการเรียนรู้” เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ยืดหยุ่น และเป็นมิตรต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขัง นักโทษเด็ดขาดที่ใกล้พ้นโทษ และครอบครัวเปราะบาง

ดังนั้น สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่การทำให้ผู้ต้องขัง “เห็นคุณค่าในตัวเอง” ยอมรับตัวตน และพร้อมเปิดใจเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง โดยต้องเข้าใจว่าคนแต่ละคนมีความแตกต่างและมีความซับซ้อน การทำงานจึงไม่สามารถทำได้เพียงผิวเผินได้ แต่ต้องร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริง เรือนจำกลางอุดรธานีจึงพัฒนาเจ้าหน้าที่จำนวน 94 คน จากเจ้าหน้าที่กว่า 150 คน ผ่านการพัฒนา 2 รุ่น เพื่อสร้างทักษะในการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้ ผ่าน “ภูมิอุดรวิทยาลัย” ซึ่งมุ่งสร้างการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ความซับซ้อนของผู้ต้องขังแต่ละคน

นายอริกาญจน์ วงศ์วีร ผู้อำนวยการ

ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง เรือนจำกลางอุดรธานี

มองว่า หากผู้ก้าวพลาดถูกคุมขังโดยปราศจากการพัฒนา เมื่อออกสู่สังคม ผลกระทบจะไม่ได้หยุดอยู่เพียงตัวเขา แต่จะส่งต่อไปยังครอบครัวและชุมชน จึงมองว่า “กุญแจ 3 ดอก” คือกลไกที่จะช่วยเปลี่ยนผู้ก้าวพลาดให้สามารถก้าวไปข้างหน้า เปลี่ยนผู้คุมให้กลายเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ และเปลี่ยนพื้นที่ปิดให้กลายเป็นพื้นที่ที่ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกันสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพราะการพัฒนาคนไม่เพียงช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ แต่ยังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัวและชุมชนในระยะยาว

ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า “จับแล้วจบ” อาจเป็นมุมมองในระยะสั้น แต่ในความเป็นจริง การคุมขังไม่ได้จบลงที่ตัวผู้ต้องขัง เพราะเมื่อคนหนึ่งเป็นพ่อ เป็นแม่ หรือเป็นลูก ผลกระทบย่อมส่งต่อไปถึงสมาชิกคนอื่นในครอบครัวด้วยเช่นกัน หากผู้ต้องขังไม่ได้รับการพัฒนาให้เห็นคุณค่าในตนเองและสามารถสร้างคุณค่าให้กับชุมชนได้ ปัญหาที่ตามมาอาจไม่ใช่การกระทำผิดซ้ำ แต่อาจขยายไปสู่ความยากจนข้ามรุ่น การขาดคนดูแล หรือแม้แต่การสร้าง “ว่าที่ผู้ต้องขังในอนาคต”

การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น จึงไม่ได้หมายถึงการลดมาตรฐาน แต่คือการออกแบบโอกาสให้เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนรายบุคคล

นายอริกาญจน์ ย้ำถึงหัวใจของความยืดหยุ่นว่า “ความยืดหยุ่นไม่ใช่การด้อยคุณภาพ แต่คือการเข้าถึงแก่นแท้ของคุณค่าคน” โดยความยืดหยุ่นไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ต้องขังหรือหลักสูตร แต่ต้องเกิดขึ้นกับผู้คุมและเจ้าหน้าที่ด้วย เพราะท้ายที่สุดแล้ว คนทำงานจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงใครได้ หากคนคนนั้นไม่พร้อมเปลี่ยนแปลงตัวเอง ดังนั้น หน้าที่ของผู้คุมคือ การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในให้ได้

นางสาววิภาวรรณ อิมพิมพ์

นักจิตวิทยาปฏิบัติการ เรือนจำกลาง

อุดรธานี ที่มองจากประสบการณ์

การทำงานว่า สิ่งแรกที่ผู้ต้องขังต้องการคือ

การพัฒนาด้านจิตใจ ก่อนที่จะต่อยอดไปสู่ทักษะด้านอื่น

เธอเห็นว่า การพัฒนาผู้ต้องขังด้วยความรู้เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอ แต่ต้องเตรียมความพร้อมให้เขาสามารถกลับไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้ เพราะท้ายที่สุด คนที่จะอยู่กับเขา ไปตลอดและเป็นผู้สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของเขาได้ ก็คือ ตัวเขาเอง

ขณะที่ นายปริญญ์ วงษ์อนุ นักพัฒนทวิทยาปฏิบัติการ เรือนจำกลาง อุตรธานี เชื่อว่า “ทุกคนสามารถเป็นคนดีได้” เขาจึงพยายามดูแล ให้กำลังใจ และพัฒนาผู้ต้องขังไปสู่เส้นทางที่เหมาะสม แต่เขายอมรับว่า เจ้าหน้าที่เพียงไม่กี่คนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนจำนวนมากได้ แม้เรือนจำจะมีหลักสูตรการเรียนรู้มากมาย แต่รูปแบบเดิม มักเป็นการเรียนตามโปรแกรมที่วางไว้ อบรมแล้วจบ โดยไม่ได้ตอบโจทย์บริบทและความชอบของผู้ต้องขังแต่ละคน ขณะที่ปัญหา “ล้นคุก” และข้อจำกัดด้านบุคลากรทำให้ การดูแลรายบุคคลทำได้ยากขึ้น ดังนั้น สิ่งที่เรือนจำพยายามทำ คือค่อย ๆ สร้าง ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ไม่ตีตราและไม่เน้น การควบคุม แต่สร้างความมั่นใจให้ผู้ต้องขังว่าทุกคนสามารถ เข้าถึงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีโอกาสทดลองสิ่งใหม่ ๆ ผลักดัน ให้มีวุฒิการศึกษา และสร้างคุณลักษณะนิสัยของการเป็นผู้เรียนรู้ เพื่อเตรียมพร้อมรับชีวิตใหม่หลังพ้นโทษ

กุญแจดอกที่สอง: นักออกแบบการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่น

เมื่อเปลี่ยนพื้นที่ให้พร้อมต่อการเรียนรู้แล้ว กระบวนการต่อไปคือ การออกแบบว่า “จะเรียนรู้อะไร เรียนอย่างไร และเรียนแล้วนำไปต่อยอดอย่างไร” โดยมี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เข้ามาทำหน้าที่ เป็น “นักออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” พัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของเรือนจำ ทั้งวิชาชีวิต วิชาชีพ และวิชาการ สำหรับเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขัง และครอบครัว พร้อมวางกลไกการเทียบโอนผลการเรียนรู้ กับภาคีด้านการศึกษา และเชื่อมโยงระบบการศึกษานอกระบบ และอุดมศึกษาทางเลือก

“**โจทย์สำคัญคือ การออกแบบหลักสูตร ที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถเทียบโอนประสบการณ์ เป็นวุฒิการศึกษาได้ เมื่อออกสู่สังคม**

ดร.ศศิณี กันยาบุญ มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรธานี อธิบายว่า การทำงาน ไม่ได้เกิดจากมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียว แต่เกิดจากการมี “เพื่อนคู่คิด” ทั้งทีม กุญแจ 3 ดอก และหุ้นส่วนการศึกษาอื่น ๆ ทำให้สามารถ พัฒนาการทำงานเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนขึ้น โดยหนึ่งในโจทย์ สำคัญคือ การออกแบบหลักสูตรที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถ เทียบโอนประสบการณ์เป็นวุฒิการศึกษาได้ เพราะหาก ต้องอยู่ในเรือนจำเป็นเวลา 5 – 10 ปี แม้จะได้ฝึกสมาธิ ดูแลจิตใจ หรือพัฒนาทักษะต่าง ๆ แต่หากไม่มีวุฒิการศึกษารองรับ เมื่อออกสู่สังคมอาจมีข้อจำกัดเรื่องการทำงานและการสร้างรายได้

มหาวิทยาลัยจึงพยายามออกแบบหลักสูตรให้ยืดหยุ่น
ทั้งต่อตัวผู้เรียน เวลา และเนื้อหา พร้อมหารือถึงการพัฒนา
Credit Bank และหลักสูตรระดับปริญญาตรี เพื่อให้เส้นทางการ
การเรียนรู้ของผู้ต้องขังสามารถเดินต่อไปได้แม้จะพ้น
จากเรือนจำแล้วก็ตาม

นอกจากการออกแบบการเรียนรู้แล้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์มัทนียา กายแก้ว
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี บอกว่า
ทีมยังให้ความสำคัญกับคำว่า “ใจ”

ด้วยเช่นเดียวกัน โดยในปีแรกเน้นพัฒนาทักษะด้านอารมณ์
และสังคม ฝึกให้ผู้ต้องขังคิดและตัดสินใจอย่างถูกต้อง
และเป็นผลดีต่อตัวเอง ก่อนพัฒนาเป็น “หลักสูตรฝึกใจ
ให้เป็นสุข” ในปีที่สอง

“หลักสูตรนี้ไม่ได้หมายถึงการทำให้ผู้ต้องขังยิ้มได้ทุกวัน
แต่เป็นการช่วยให้เขามองเห็นตัวเองในทุกมิติ และค้นพบว่า

ตัวเองมีเป้าหมายและมีประโยชน์ หากคนหนึ่งคนรู้สึกว่า
ตัวเองมีคุณค่า เขาก็จะสามารถสร้างความสุขให้กับตัวเองได้
มากขึ้น”

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขัง
แบ่งปันความสุขเล็ก ๆ ที่พบในแต่ละวัน เล่าเรื่องราวผ่านภาพ
และฝึกทักษะการวางแผน รวมถึงสร้างความกล้าหาญ
ในการออกแบบชีวิตหลังพ้นโทษ เพราะความสุขเล็ก ๆ
ที่สะสมทุกวันสามารถกลายเป็นกำลังใจให้คนหนึ่ง
พร้อมเรียนรู้และพร้อมก้าวเดินต่อไปได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มัทนียา ยังมองว่า การทำงานครั้งนี้
ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้ต้องขัง แต่คนทำงานเองก็ได้เรียนรู้
และพัฒนาทักษะการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น การสอน
และการรับมือกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย
ไปพร้อมกัน

กุญแจดอกที่สาม: "เพื่อนร่วมทาง" หลังพ้นโทษ

การเรียนรู้ในเรือนจำจะมีความหมายอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อสามารถเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตจริงได้ เมื่อประตูเรือนจำเปิดออก ผู้พ้นโทษต้องเผชิญกับโลกอีกใบที่อาจเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ทั้งเรื่องครอบครัว อาชีพ รายได้ และการยอมรับจากสังคม บริษัท อัครลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จึงเข้ามาทำหน้าที่เป็น “เพื่อนร่วมทาง” พัฒนาระบบการเรียนรู้และการใช้ชีวิตในสังคมของผู้ก้าวพลาดและครอบครัว พร้อมสร้างพื้นที่ยอมรับทางสังคมร่วมกับภาคีทั้งชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

“การทำงานกับทั้งผู้ต้องขัง ครอบครัว และสังคม เพื่อสร้างสังคมที่พร้อมโอบอุ้ม และเปิดพื้นที่ให้ผู้พ้นโทษกลับมาได้อย่างมีคุณค่า การทำงานจึงไม่ได้ปลดล็อกเพียงตัวผู้ต้องขัง แต่ต้องปลดล็อกครอบครัวและสังคมไปพร้อมกัน

ดนดา ดวงสมการันต์ บริษัท
อัครลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม)
ตั้งคำถามสำคัญว่า หากไม่ขัดเกลาหรือ
ให้โอกาสผู้ต้องขังได้เปลี่ยนแปลงตัวเอง

เมื่อพ้นโทษแล้ว เราจะมั่นใจได้อย่างไรว่าพวกเขาจะไม่กลับมา
กระทำผิดซ้ำ ในฐานะภาคเอกชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
เรามองว่าบทบาทขององค์กรคือ การทำงานกับทั้งผู้ต้องขัง
ครอบครัว และสังคม เพื่อสร้างสังคมที่พร้อมโอบอุ้มและ
เปิดพื้นที่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า การทำงาน
จึงไม่ได้ปลดล็อกเพียงตัวผู้ต้องขัง แต่ต้องปลดล็อก
ครอบครัวและสังคมไปพร้อมกัน ตั้งแต่การลงพื้นที่ค้นหา
ความต้องการของครอบครัว การพัฒนาทักษะอาชีพให้
สอดคล้องกับชีวิตจริง ไปจนถึงการสร้างพื้นที่ให้ผู้พ้นโทษ
สามารถรวมกลุ่มประกอบอาชีพและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ทั้งนี้ การช่วยเหลือจะเริ่มต้นจากปัจจัยพื้นฐาน
เพื่อให้ผู้พ้นโทษกินอิ่ม นอนอุ่น และมีความพร้อมที่จะเปิดรับ
การเรียนรู้ โดยใช้แนวคิดคล้ายโคกหนองนาโมเดล เช่น
บ้านต้องสะอาด ไร่ชาดาก็ช่วยกันเติม ไร่ฟักก็ช่วยกัน
ซ่อม ปลุกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงหอย หรือทำสิ่งที่แต่ละคนถนัด

โดยสิ่งสำคัญที่สุดคือ “รักษาใจ” ก่อน แล้วค่อย ๆ ให้เขาเรียนรู้ และแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เพราะเมื่อคนคนหนึ่งแข็งแกร่งขึ้น เขาก็สามารถกลายเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นพลังที่ช่วยดึงคนอื่น กลับมาแก้ไขชีวิตได้

เมื่อการเรียนรู้กลายเป็นอาชีพ และอาชีพกลายเป็นพื้นที่ยอมรับ

ปัจจุบันมีการพัฒนา 3 วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อรองรับผู้ก้าวพลาดเมื่อกลับเข้าสู่สังคมได้แก่ วิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมคนดีสู่สังคมไม่จำกัด ซึ่งเน้นการประกอบอาชีพอิสระ และการพึ่งพาตนเองในพื้นที่เมือง วิสาหกิจชุมชนคนธรรมดี โคกหนองนาโมเดล ซึ่งเป็นต้นแบบเกษตรผสมผสาน และ วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคนธรรมดีบ้านลานเต ซึ่งส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยเครือข่ายดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่บ้านลานเต บ้านดงบาก และบ้านโคกถาวร และมีเป้าหมายพัฒนาไปสู่การเป็น “กิจการเพื่อสังคม” (Social Enterprise) เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีพื้นที่ที่กล้าสำหรับพักพิงใจ เรียนรู้ ทำงาน และสร้างชีวิตใหม่ร่วมกับผู้อื่น

สิ่งที่เปลี่ยนไปจึงไม่ได้มีเพียงอาชีพ แต่คือ ความสัมพันธ์กับชุมชนสังคม วันนี้คนในชุมชนยอมรับพวกเขา บางคนเข้ามาเป็นลูกค้า และบางคน เข้ามาเรียนรู้กับเขา

นายฤทธิยา ประสมสุข ประธาน
วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคนธรรมดี
บ้านลานเต คือหนึ่งในตัวอย่างของคน
ที่การเรียนรู้ช่วยเปลี่ยนเส้นทางชีวิต

หลังจากใช้ชีวิตในเรือนจำ 1 ปี 7 เดือน เขาตั้งปณิธานว่าจะไม่กลับไปทำผิดซ้ำ เพราะภาพของแม่และลูก ๆ ที่ร้องไห้ในวันที่มาเยี่ยม ทำให้เขาต้องการกลับมาเป็นคนที่ดีขึ้นและประกอบอาชีพสุจริตเพื่อดูแลครอบครัว โดยระหว่างอยู่ในเรือนจำ เขาได้ฝึกวินัยและทักษะอาชีพหลายด้าน โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับโคกหนองนาโมเดล จนเกิดความคิดว่า เมื่อพ้นโทษจะทำเกษตรพอเพียงริมรั้วบ้าน โดยปัจจุบันพื้นที่ชุ่มมรดกเก่าของเขาที่บ้านลานเต ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่เรียนรู้ที่เปิดให้คนอื่น เข้ามาเรียนรู้ได้

นอกจากนี้ เขายังชวนเพื่อนที่เคยก้าวพลาด ครอบครัว และลูก ๆ มาทำงานสุจริตร่วมกัน ทดลองเพาะเห็ดนางรม และเห็ดนางฟ้า จนสามารถผลิตก้อนเห็ดจากฟางข้าวได้ถึง 2,000 ก้อน แม้บางก้อนจะเสียหายจากเชื้อรา แต่ทุกคน ยังคงเรียนรู้จากความผิดพลาดและพัฒนาต่อไป โดยวางแผน ต่อยอดไปสู่เห็ดชนิดอื่น การปลูกผัก การเลี้ยงหอยขม จิ้งหรีด และแมงดา รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์

สิ่งที่เปลี่ยนไปจึงไม่ได้มีเพียงอาชีพ แต่คือความสัมพันธ์ กับชุมชนสังคม วันนั้นคนในชุมชนยอมรับพวกเขา บางคนเข้ามา เป็นลูกค้า และบางคนเข้ามาเรียนรู้กับเขา ทำให้เขาเห็น ความสำคัญของการมี “พื้นที่เรียนรู้” “พื้นที่กลาง” และ “พื้นที่แห่งโอกาส” ที่ทำให้ผู้พ้นโทษสามารถเรียนรู้ต่อเนื่อง ทดลองผิดลองถูก และสร้างอนาคตใหม่ได้

กุญแจอาจมีมากกว่าสามดอก

การทำงานครั้งนี้ทำให้เห็นว่า ไม่มีองค์กรใดสามารถ ทำภารกิจนี้ได้เพียงลำพัง ดร.พิภพ หัสสา ทิมหนุนเสริม ทางวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มองว่า กุญแจแต่ละดอก ต่างมีศักยภาพและความเชี่ยวชาญของตัวเอง และสามารถ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ แต่ในกระบวนการทำงานก็อาจมีบางช่วง ที่เห็นต่างหรือไม่เข้าใจกัน ดังนั้น ทิมหนุนเสริมจึงไม่ได้ทำหน้าที่ เพียงเติมความรู้และเครื่องมือ แต่ต้องช่วย “เชื่อมความสัมพันธ์” และ “ซ่อมใจ” ให้คนทำงานเกิดความศรัทธาและเกิดความเชื่อมั่น ในการทำงานร่วมกัน

“ผู้ต้องขังและครอบครัวจึงควรมีส่วนร่วม ในการเลือกอาชีพและวางแผนอนาคตร่วมกัน เพราะเมื่อพ้นโทษแล้ว ทั้งสองฝ่าย สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันได้

ขณะที่ นางมัสยา คำแหง หัวหน้า ทีมหนุนเสริมทางวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรรมการมูลนิธิ พัทธกษัตริย์ชาติเพื่อชีวิต เสนอว่า

สิ่งที่ต้องทำต่อคือ การถอดบทเรียนเพื่อผลักดันโมเดล การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้หน่วยงานอื่นสามารถ นำไปใช้ขยายผลต่อได้ รวมถึงต้องมีการสนับสนุนจาก ผู้บริหารระดับสูง ทั้งด้านระเบียบ งบประมาณ และบุคลากร อีกประเด็นสำคัญคือ การสื่อสารกับสังคมภายนอก เพราะการทำงานจะไม่สมบูรณ์ หากมีเพียงคนในโครงการฯ ที่รู้ที่กำลังเกิดอะไรขึ้น สังคมต้องได้เห็น ว่า ผู้ต้องขัง เปลี่ยนแปลงอย่างไร และผู้ที่พ้นโทษแล้วสามารถกลับมา ใช้ชีวิตอย่างไร เมื่อนั้นผู้พ้นโทษเองจะสามารถกลับมา เป็น “เพื่อนร่วมทาง” ให้กับ ผู้ที่ยังอยู่ในเรือนจำ ถ่ายทอด ประสบการณ์จริง ลดความกังวล และสร้างแรงบันดาลใจ ให้คนที่กำลังเตรียมตัวออกไปเริ่มชีวิตใหม่

สิ่งสำคัญของโมเดลนี้คือ การไม่มองการศึกษาแยกออก จากชีวิต เห็นได้ว่าโครงการฯ ให้ความสำคัญกับ “จิตใจ” เป็นอันดับแรก ก่อนส่งเสริมทักษะอาชีพและการศึกษาต่อ

เพราะหากใจยังไม่พร้อม ความรู้และทักษะก็อาจจะไม่สามารถนำไปใช้ได้เต็มศักยภาพ ขณะเดียวกัน การเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงไปถึง “ครอบครัว” เพราะครอบครัวเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญต่อการกลับคืนสู่สังคม หากครอบครัวไม่ยอมรับ หรืออาชีพที่เรียนมาไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ครอบครัวสามารถสนับสนุนได้ การเริ่มต้นใหม่ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น ผู้ต้องขังและครอบครัว จึงควรมีส่วนร่วมในการเลือกอาชีพและวางแผนอนาคตร่วมกัน เพื่อให้เมื่อพ้นโทษแล้ว ทั้งสองฝ่ายสามารถทำงานและอยู่ร่วมกันได้

นายไชยชัย ลิ้มประดิษฐ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ

กศศ. กล่าวเสริมว่า คุุญแจอีกดอกหนึ่งที่สำคัญต่อการเปลี่ยนภาพพื้นที่คุมขัง เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้คือ คือ กองทุน

เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เข้ามาทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วนผู้สนับสนุนตามกรอบ พ.ร.บ. กสศ. มาตรา 5(4) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาสได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสามารถ โดยมีเป้าหมายปลายทางคือให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ภาพความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากคุุญแจเหล่านี้ จึงเป็นพลังและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างแท้จริง

นี่คือการเปลี่ยนจาก “การจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขัง” ไปสู่ “การออกแบบเส้นทางชีวิตร่วมกับผู้ต้องขังและครอบครัว”

"เรือนแพแห่งการเรียนรู้" ที่เชื่อมทุกคนเข้าด้วยกัน

ปัจจุบันโครงการฯ ได้วางแผนลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยการทำบันทึกข้อตกลงร่วม หรือ MOU กับภาคีในพื้นที่กว่า 21 หน่วยงาน ทั้งสถาบันการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และภาคประชาสังคม เพื่อเชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ และบทบาทของแต่ละหน่วยงาน ในลักษณะ “เรือนแพแห่งการเรียนรู้” โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสให้ผู้ต้องขังกลับคืน สู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้แนวคิด “คนอุดร ทำเพื่อคนอุดร” มีการพัฒนา “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิอุดร วิชาลัย” เพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบมีส่วนร่วม ให้ผู้ก้าวพลาดสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ตั้งแต่ผู้ไม่รู้หนังสือไปจนถึงระดับปริญญาตรี

“เรือนแพแห่งการเรียนรู้” มีเป้าหมายร่วมกันคือ การลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสให้ผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้แนวคิด **“คนอุดรทำเพื่อคนอุดร”** มีการพัฒนา **“ศูนย์การเรียนรู้ภูมิอุดรวิทยาลัย”** เพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบมีส่วนร่วม

โดยเครือข่ายประกอบด้วย ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ระดับอำเภอเมืองอุดรธานี ที่ปรับรายวิชาให้เหมาะกับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12 และสถาบัน การอาชีวศึกษา ที่เปิดโอกาสให้บูรณาการการเรียนรู้ สถาบันพลังจิตตานุภาพ ที่เป็นกลไกสำคัญด้านการฟื้นฟู กระบวนการจิตตปัญญา และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ที่ออกแบบหลักสูตรอนุปริญญาและปริญญาตรี เพื่อรองรับโอกาส ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

อีกหนึ่งก้าวสำคัญของการขับเคลื่อนงานคือ การวางแผน พัฒนา “นวัตกรรมระบบฐานข้อมูล Big Data สำหรับ ผู้ต้องขัง” เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลทั้งภายในและภายนอกเรือนจำ โดยมีการรวบรวมข้อมูลจากระบบราชทัณฑ์กว่า 17 ระบบ เช่น ระบบเยี่ยมญาติ ระบบการเงิน ระบบคำร้อง และระบบ การฝึกอาชีพ รวมถึงข้อมูลจากภายนอก เช่น การฝากเงิน

การเยี่ยมครอบครัว และสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว พร้อมพัฒนาการประเมินรายบุคคลแบบ “5 ดาว” เช่น ความประพฤติ ความซื่อสัตย์ และความชำนาญด้านการเย็บผ้า เพื่อให้เห็น “ภาพรวมชีวิตของผู้ต้องขัง” ทั้งมิติเศรษฐกิจ จิตสังคม และความพร้อมต่อการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ จะช่วยให้การออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นมีความแม่นยำ มากขึ้น และสามารถใช้นับสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย รวมถึงสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการที่ต้องการรับ ผู้พ้นโทษเข้าทำงาน

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จากเดิมที่อาจถามว่า “ผู้ต้องขัง ควรเรียนหลักสูตรอะไร” ระบบใหม่นี้กำลังพยายาม ตอบคำถามที่ลึกกว่านั้นว่า “คนคนนี้ต้องเรียนรู้อะไร เพื่อให้เขากลับไปใช้ชีวิตได้จริง”

จาก "คนขี้คุก" สู่ "คนที่ยังไม่เจอจังหวะงอกใหม่"

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอาจไม่ใช่การเปลี่ยนหลักสูตร แต่คือการเปลี่ยนมุมมองของสังคม จากคำตราหน้าว่า “บัวได้ดม” หรือ “คนขี้คุก” ไปสู่การมองพวกเขาเป็น “ผู้ที่ยังไม่เจอจังหวะงอกใหม่” เพราะหากได้รับโอกาส ความจริงใจ และการเติมพลังจากสังคมอย่างต่อเนื่อง พวกเขาก็สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้

ซึ่งในประเด็นนี้ นางมัสยา ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องขยับจาก “การปฏิบัติตามคำสั่ง” สู่ “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” โดยเปิดพื้นที่ให้เรือนจำสามารถสำรวจ วิเคราะห์ ออกแบบ และบริหารจัดการการศึกษาร่วมกับภาคี ในพื้นที่ รวมถึงผลักดันให้เกิดการแยกกลุ่ม “นักเรียนในเรือนจำ” ออกจากกระบวนการย้ายระยะยาวทั่วไป เพื่อรักษาความต่อเนื่องของการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น สำหรับผู้ต้องขังเกิดการขยายผลในวงกว้าง ปี 2569 คณะทำงานมีแผนยกระดับการทำงาน จาก “โครงการจัดการเรียนรู้” ไปสู่ “ตัวแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ” ใน 3 มิติ ดังนี้

1 ยกระดับ “ผู้เรียน” จากการเข้าถึงการศึกษา ไปสู่การพัฒนาศักยภาพและออกแบบชีวิตใหม่ โดยหัวใจสำคัญ คือ การทำให้การเรียนรู้ตอบโจทย์ความแตกต่างของผู้ต้องขัง เป็นรายบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานการศึกษา ศักยภาพ ความสนใจ ข้อจำกัดจากการอยู่ในสถานที่คุมขัง รวมถึงกลุ่มผู้ต้องขังที่กระบวนการเรียนรู้แบบเดิมยังเข้าไม่ถึง ด้วยการ “ออกแบบเส้นทางการเรียนรู้เฉพาะบุคคล” เพื่อให้การเรียนรู้เชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะชีวิต การประกอบอาชีพ การสร้างคุณค่าในตนเอง และความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม

2 ยกระดับ “หน่วยจัดการเรียนรู้และสถาบัน” จากการทำงานตามระบบไปสู่ระบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการฟื้นฟู ซึ่งโจทย์ไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้ต้องขังเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเปลี่ยน วิถีคิด วิถีทำงาน และกลไกของหน่วยงาน ไปพร้อมกัน โดยการหนุนเสริมศักยภาพทางวิชาการ ของหน่วยจัดการเรียนรู้ พัฒนานวัตกรรม และปรับบทบาท ของราชทัณฑ์ให้สามารถทำหน้าที่เป็น “พื้นที่แห่งการเรียนรู้ และการฟื้นฟู” มากกว่าการเป็นเพียงพื้นที่ควบคุม

3 ยกระดับ “เครือข่ายและสังคม” จากการช่วยเหลือเฉพาะกิจไปสู่ระบบรองรับการคืนคนสู่สังคม ขยายมุมมองจาก “ผู้ต้องขัง” ไปสู่ ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพราะการเปลี่ยนแปลงจะไม่มีวันเกิดขึ้นเฉพาะภายในเรือนจำ โดยครอบครัวต้องเป็นทั้งพื้นที่สนับสนุนทางจิตใจ ระหว่างการคุมขังและเป็นฐานรองรับเมื่อพ้นโทษ ขณะที่ชุมชนและภาคีเครือข่ายต้องเข้ามามีบทบาท ในการสร้างโอกาสทางการศึกษา อาชีพ และการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งเป็นการยกระดับจาก “การช่วยเหลือผู้ต้องขังรายบุคคล” ไปสู่ “การสร้างระบบนิเวศที่ช่วยให้คนกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างแท้จริง”

ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังไม่ใช่เพียงเรื่องหลักสูตร แต่คือการออกแบบระบบที่ทำให้คนคนหนึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้ เพราะผู้ต้องขังไม่ได้ต้องการเพียง “การพ้นโทษ” แต่ต้องการ “เส้นทางชีวิตหลังพ้นโทษ” ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในเรือนจำจึงไม่ควรเป็นเพียงการเตรียมคนให้ “ออกจากคุก” แต่ต้องเป็นการเตรียมคนให้ “กลับเข้าสู่ชีวิต” เพราะท้ายที่สุดแล้ว ความผิดพลาดอาจเป็นบทหนึ่งของชีวิต แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นบทสุดท้ายของชีวิต

66 การเปลี่ยนมุมมองของสังคม จากคำตราหน้าว่า “บัวใต้ตม” หรือ “คนขี้คุก” ไปสู่การมองพวกเขาเป็น “ผู้ที่ยังไม่เจอจังหวะงอกใหม่” เพราะหากได้รับโอกาส ความจริงใจ และการเติมพลังจากสังคมอย่างต่อเนื่อง พวกเขาก็สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้

"เปิดพื้นที่" การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อให้ชีวิตและการเรียนรู้เดินไปด้วยกัน

เมื่อพูดถึง "ความเปราะบาง" ในสังคมไทย หลายคนมักนึกถึงปัญหา รายได้ ความยากจน หรือฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก แต่ในความเป็นจริง ความเปราะบางมีความซับซ้อนมากกว่านั้น โดยเฉพาะความเปราะบางทางสังคม ที่ไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวเงิน หากแต่ฝังอยู่ในความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รูปแบบการเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม และโอกาสที่ไม่เท่าเทียม

ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร ประธานมูลนิธิ เอ.ที.ดี. เพื่อนผู้ยากไร้ และผู้ทรงคุณวุฒิ กสศ. กล่าวว่า ข้อมูลจากสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ 40 หรือราว 24 – 25 ล้านคน อยู่ในภาวะเปราะบางทางการเงิน ทั้งจากรายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีเงินออม มีหนี้สิน และมีรายได้ไม่แน่นอน ขณะที่ความเปราะบางทางสังคมกลับเป็นอีกด้านหนึ่งที่มองเห็นได้ยากกว่า และหลายครั้งความเปราะบางทั้งสองด้านเกิดขึ้นพร้อมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน

เมื่อแบ่งกลุ่มตามช่วงวัย ลักษณะความเปราะบางก็แตกต่างกัน ผู้สูงอายุและวัยแรงงาน มักเผชิญความเสี่ยงด้านรายได้ ขณะที่เด็กและเยาวชนมีความเปราะบางทางสังคมสูงกว่า เพราะยังอยู่ในช่วงพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมรอบตัวอย่างมาก

การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นคือการ "เปิดพื้นที่" ให้ชีวิตและการเรียนรู้เดินไปด้วยกัน

หนึ่งในภาพสะท้อนสำคัญของความเปราะบางคือ สถานการณ์ของเด็กและเยาวชนในครัวเรือนที่มีปัญหาซ้อนทับกัน เด็กและเยาวชนจำนวนมากหลุดออกจากระบบการศึกษา ไม่เพียงเพราะไม่มีเงิน แต่ยังเกี่ยวข้องกับการต้องออกมาทำงาน ช่วยเหลือครอบครัว สภาพครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวย ตลอดจน ความรุนแรงในครอบครัว

แม้บางครอบครัวจะสามารถเข้าถึงทุนการศึกษา แต่ทุนอย่างเดียวไม่ได้รับประกันว่าเด็กจะเรียนต่อจนจบ การศึกษาได้ หากบริบทชีวิตยังเป็นอุปสรรค เช่น ต้องทำงาน หลังเลิกเรียนจนดึก ไม่มีผู้ปกครองค้ำประคองด้านอารมณ์และจิตใจ มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

ขณะที่ ปัจจัยร่วมสมัยอย่างการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีก็มีทั้งด้านบวกและด้านที่ต้องระมัดระวัง เด็กจำนวนมากเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือได้ ตั้งแต่อายุน้อย แต่ในบางกรณีเทคโนโลยีกลับถูกใช้เพื่อ “จัดการเด็ก” มากกว่าจะเป็นเครื่องมือพัฒนา เด็กและเยาวชน จึงใช้เวลาไปกับเกมหรือสื่อออนไลน์จนกระทบต่อการเรียน

สถานการณ์เหล่านี้ทำให้เห็นชัดว่า การศึกษาไม่สามารถ แยกออกจากบริบทชีวิตของผู้เรียนได้ และการทำให้เด็กทุกคน อยู่ในเส้นทางการเรียนรู้ไม่ใช่การผลักเด็กให้กลับเข้าสู่ ระบบการศึกษานั้น แต่ต้องมีทางเลือกและรูปแบบการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของแต่ละคน

สำหรับคนที่อยู่ในภาวะเปราะบาง เส้นทางชีวิตไม่ได้เดินเป็นเส้นตรง การเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นตามไปด้วย การทำงานของโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า การช่วยเหลือในรูปแบบ “โครงการ” ซึ่งมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด อาจช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แต่มีข้อจำกัดเรื่องความต่อเนื่อง เพราะชีวิตของคนไม่ได้จบลง พร้อมกับระยะเวลาของโครงการ สิ่งที่ทำเป็นจึงเป็นการทำงานระยะยาวที่ให้ความสำคัญกับ “ความสัมพันธ์” และ “โอกาส” การเข้าไปเป็นเพื่อน รับฟัง สร้างความไว้วางใจ และอยู่เคียงข้างในช่วงเวลาที่ผู้รับความช่วยเหลือต้องการ โดยอาจใช้ศิลปะหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงผู้คนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน

66 การเรียนรู้ของคนไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน หรือในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ตายตัวเสมอไป แต่อาจเกิดขึ้นผ่านการทำงาน การฝึกทักษะ กิจกรรมในชุมชน ความสัมพันธ์กับผู้คน หรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

“กระบวนการเช่นนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นทุกวัน แต่ต้องมี “ความสม่ำเสมอ” และ “ความต่อเนื่อง” เพื่อให้คนที่กำลังเผชิญปัญหารู้ว่าเขาไม่ได้อยู่เพียงลำพัง”

หลักคิดดังกล่าว มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพราะการเรียนรู้ของคนไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน หรือในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ตายตัวเสมอไป แต่อาจเกิดขึ้นผ่านการทำงาน การฝึกทักษะ กิจกรรมในชุมชน ความสัมพันธ์กับผู้คน หรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น การสนับสนุนจึงไม่ควรเป็นการกำหนดเส้นทางให้ทุกคนเดินเหมือนกัน

การเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา และไม่ได้เป็นเส้นตรง

จากประสบการณ์การทำงานกับครัวเรือนเปราะบาง พบว่าการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต้องเกิดขึ้นจากตัวบุคคลเอง ไม่สามารถบังคับหรือกำหนดจากภายนอกได้ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้เป็นเส้นตรงเสมอไป บางช่วงอาจก้าวหน้า ขณะที่บางช่วงอาจถอยหลัง สิ่งสำคัญคือ การมี “คนคอยอยู่ข้าง ๆ” ในวันที่เขาต้องการความช่วยเหลือ สร้างความมั่นใจให้เขาก้าวต่อไป

“**บทบาทของผู้หนุนเสริมไม่ใช่ว่าการเข้าไปจัดการชีวิตแทน แต่คือการช่วยเปิดโอกาส เชื่อมทรัพยากร และสร้างเงื่อนไขให้คน สามารถพัฒนาตนเองได้ตามจังหวะของชีวิต**”

ท่ามกลางข้อจำกัดต่าง ๆ สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดจากครัวเรือนเปราะบางคือ “ความไม่ยอมแพ้” ของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญที่ช่วยให้พวกเขาก้าวต่อไปได้ การทำงานกับคนกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องมองเห็นทุนที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็น ความพยายาม ความสัมพันธ์ ความสามารถ หรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเอง ไม่ใช่มองสิ่งที่พวกเขาขาด ดังนั้น บทบาทของผู้หนุนเสริมจึงไม่ใช่ว่าการเข้าไปจัดการชีวิตแทน แต่คือการช่วยเปิดโอกาส เชื่อมทรัพยากร และสร้างเงื่อนไขให้คนเหล่านั้นสามารถพัฒนาตนเองได้ตามจังหวะของชีวิตผู้หนุนเสริมอาจเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน การหนุนเสริมส่งผลต่อผู้ได้รับการหนุนเสริมและผู้หนุนเสริม หากเป็นชุมชน ผลพลอยได้คือ ความเข้มแข็งของชุมชน

ขณะเดียวกัน การช่วยเหลือจำเป็นต้องมีขอบเขต เพื่อไม่ให้เกิดการพึ่งพิง เช่น ไม่ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน โดยไม่มีความจำเป็น หรือการกำหนดเงื่อนไขบางประการ ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนา เช่น สนับสนุนให้เด็กอยู่ในเส้นทางการศึกษา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปคือ ความเปราะบางในสังคมไทยไม่ได้มีเพียงเรื่องรายได้ แต่เป็นปัญหาที่ซ้อนทับทั้งด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว ความสัมพันธ์ สภาพแวดล้อม และโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และการพัฒนาตนเอง

การช่วยเหลือคนเปราะบางจึงจำเป็นต้องผสมผสาน “การช่วยเหลือเชิงโครงสร้าง” เข้ากับ “การสร้างความสัมพันธ์” และต้องมองการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเส้นทางชีวิต

สำหรับเด็ก เยาวชน หรือประชากรวัยแรงงานที่ไม่สามารถ
เดินอยู่บนเส้นทางการศึกษาแบบเดียวกับคนส่วนใหญ่
การมีทางเลือกที่หลากหลาย ทั้งด้านเวลา สถานที่ วิธีการเรียนรู้
และการเชื่อมโยงกับการทำงานหรือชีวิตจริง อาจเป็น
เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พวกเขายังสามารถเรียนรู้ต่อไปได้
หัวใจสำคัญจึงไม่ใช่การทำให้ทุกคนเดินกลับเข้าสู่เส้นทางเดิม
เหมือนกันทั้งหมด แต่คือการทำให้ “เส้นทางการเรียนรู้
ไม่ปิดลง” เมื่อชีวิตเกิดปัญหา

“การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องใช้เวลา อาจมีทั้ง
วันที่ก้าวไปข้างหน้า และวันที่ต้องถอยกลับมาตั้งหลัก

สิ่งที่สำคัญคือ การมีระบบและผู้คนที่พร้อมจะอยู่เคียงข้าง
ให้โอกาส และช่วยเปิดทางเลือกใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง
เพราะท้ายที่สุด สิ่งที่คุณประอบางต้องการมากกว่าเงิน
คือ ความเข้าใจ ความต่อเนื่อง และโอกาสในการเรียนรู้
ที่ยืดหยุ่นเพียงพอ เพื่อให้พวกเขารู้ว่าไม่ได้อยู่ตามลำพัง
รวมถึงยังมีพลังและความมั่นใจที่จะก้าวเดินต่อไปสู่
การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น”

บทส่งท้าย: ปลดล็อกเส้นทางเรียนรู้ สร้างโอกาสเพื่ออนาคตของทุกคน

ตลอด 7 ปีของการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น สิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดตลอดระยะเวลาดำเนินงาน คือ **ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้** หากแต่ชีวิตของแต่ละคนไม่ได้เริ่มต้นจากจุดเดียวกัน บางคนมีเวลาไม่เท่ากัน บางคนต้องเผชิญภาระครอบครัว ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดของพื้นที่ หรือประสบการณ์ชีวิตที่ทำให้ต้องหยุดชะงักจากการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้โลกการเรียนรู้จึงไม่ควรถูกจำกัดไว้เพียงในห้องเรียน หรือใช้เส้นทางเดียวเป็นมาตรฐานวัดคุณค่าของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไม่ได้หมายถึงการลดมาตรฐาน หากหมายถึงการเพิ่มทางเลือก ทั้งเรื่องเวลา สถานที่ วิธีการ และเนื้อหาการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้คน ผู้เรียนจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตใหม่ ต่อยอดสิ่งที่มียู่ และเดินทางต่อไปในจังหวะที่เหมาะสมกับตนเอง

หนังสือ **Learn to Unlock ปลดล็อกการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับคนทุกช่วงวัยเล่มนี้** บันทึกการเดินทางดังกล่าวผ่านสามส่วนสำคัญ ในส่วน **Learn** เราได้เห็นการเรียนรู้ ที่เปิดกว้างสำหรับผู้คนต่างช่วงวัย และต่างเงื่อนไขชีวิต ทั้งเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เด็กและเยาวชนนอกระบบ รวมถึงผู้เรียนในศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ส่วน **To** ชวนให้เห็นความสำคัญของการเข้าถึงผู้คนทุกกลุ่มผ่านหน่วยจัดการเรียนรู้และความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ขณะที่ **Unlock** ชี้ให้เห็นว่า เมื่อข้อจำกัดเดิมได้รับการคลี่คลาย การเรียนรู้ก็สามารถเปิดประตูไปสู่ทักษะ อาชีพ รายได้ และความหวังครั้งใหม่ได้

ตลอดทั้งเล่ม เราได้เห็นพลังของการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น สถานศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชน ความร่วมมือเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำทรัพยากรมารวมกัน แต่คือการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากชีวิตของผู้เรียน เคารพความแตกต่าง และใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นฐาน เมื่อผู้คนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงจึงมีโอกาสยั่งยืนและดำเนินต่อไปได้

บทเรียนจากการทำงานตลอด 7 ปี ยังตอกย้ำว่า การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและการเรียนรู้ ไม่อาจเกิดขึ้นได้จากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน การทำงานร่วมกันจึงควรก้าวข้ามการประสานงานเฉพาะกิจ ไปสู่การร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมลงทุน และร่วมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยยึดผู้เรียนและบริบทชีวิตของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

จากนี้ ความท้าทายไม่ได้อยู่เพียงที่การขยายจำนวนพื้นที่หรือกิจกรรมการเรียนรู้ แต่อยู่ที่การทำให้ **“ความยืดหยุ่น”** เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาและระบบพัฒนาคนของประเทศอย่างแท้จริง เราจำเป็นต้องทำให้การเรียนรู้จากชีวิต การทำงาน ชุมชน และประสบการณ์ ได้รับการมองเห็น ยอมรับ และรับรองคุณค่า พร้อมสร้างกลไกที่เอื้อให้ผู้คนกลับเข้าสู่การเรียนรู้ได้ทุกเมื่อ เชื่อมต่อการเรียนรู้ระหว่างช่วงวัยได้อย่างราบรื่น และนำไปสู่การมีงานทำ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิต และมีความหวังต่ออนาคต

Learn to Unlock จึงไม่ใช่ข้อสรุปของการทำงานตลอด 7 ปี หากเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทาง ครั้งใหม่ เป็นคำเชิญชวนให้เราร่วมกันสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เห็นคุณค่าของความแตกต่าง เปิดพื้นที่ให้ทุกชีวิตได้เรียนรู้ และทำให้ทุกคนมีเส้นทางของตนเองที่จะเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง

ขอเชิญชวนทุกภาคส่วนร่วมเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนพื้นที่ชีวิตให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ และเปลี่ยนโอกาสเล็ก ๆ ในวันนี้ ให้เติบโตเป็นอนาคตที่กว้างไกลของผู้คนและสังคมไทย

นางสาววนิดา คุณรอด

หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมวัดกรรมการเรียนรู้ประชากรวัยแรงงาน

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ.

ผู้เขียนและบรรณาธิการ

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบ
และครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น ปี 2569

Learn to Unlock

Lifelong Learning

การเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของคนทุกกลุ่ม
และทุกช่วงวัย

to

การเข้าถึง
คนทุกกลุ่มทุกช่วงวัย
ส่งต่อโอกาสการเรียนรู้ไม่สิ้นสุด

Unlock

การปลดล็อกศักยภาพ
และขีดจำกัดการเรียนรู้อย่างยืดหยุ่น
และตอบโจทย์ชีวิตสู่โอกาสที่ยั่งยืน

Facebook

กสศ

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เลขที่ 388 อาคารเอส. พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

0-2079-5475 กด 3

06-5969-1364

Community@EEF.or.th

Learn to Unlock

Facebook

คลังหนังสือ